

ศีลธรรมของยุคใหม่
คือสิ่งดีที่ภาพของโลก...

พจนานันท์ อิมพ็อง

ก า ร ส ึก ก ษ า ตี อ อ ะ ไร

การศึกษาคืออะไร?

ชีวิตต้องเทียมด้วยควายสองตัว

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมสภาจัดพิมพ์ธรรมบรรยาย ของ ท่านพุทธทาสภิกขุ
เพื่อรักษาด้านฉบับที่ถูกต้องและสมบูรณ์
เป็นธรรมสังคการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พ.ศ. ๒๕๔๘
จากธรรมทานมูลนิธิ องค์การฟื้นฟูพระศาสนา มูลนิธิเผยแพร่วีถีชีวิตประเสริฐ
ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณ คณะผู้ทำงาน และผู้ร่วมจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูง

อนุไมทาท

การที่ คำนวณยอดต่างๆ ของข้าพเจ้า ซึ่งอยู่ในรูปของ ข้าราชการ กิจ, เงินรับของเบ่งรูดน หรือการบรรณาการพระคัมภีร์ กิจ, ก็คือได้รับความช่วยเหลือ จากสหภาพธรรมทานหลายแห่ง ของโลกที่ศรัทธาในข้าพเจ้า ในลักษณะเช่นนี้ ข้าพเจ้า ขอแสดงคุณประโยชน์ และขอเสนอไมทาท ต่อทุกคน ที่มีส่วนใน การช่วยเหลือ. การอนุไมทาทนี้ ข้าพเจ้าทำไป ทั้งในนาม ของคณะธรรมทาน, หรือสำนักสงฆ์ในกษัตริย์ราชาราม และขอ สอนผู้ใดก็ได้.

คุณเราในทุกคนนี้ แต่ที่ละทำคุณมาดีคุณมาดีจน ไปถึงเป็นคุณที่บุญ หรือ การให้ทาน การ แต่สิ่งที่ได้ทำไว้ได้ การก่อน ก็ตาม ก็ยังมีค่า เป็นสิ่งที่มีค่าของไมทาทของคุณนี้เอง; และบางทีอาจจะเป็นที่มาของไมทาท เพื่อ ให้เป็นไปเพื่อ ก็ ยังได้ เงินเมื่อการที่เงินนั้น ได้กระทำไป ด้วยความไม่ประ มาณ แท้จริง; แล้วสิ่งเหล่านี้เกิดจากคุณกระทำนี้เอง ซึ่ง แต่ไม่ช้าก็ไปเป็นประโยชน์ แต่เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับทุกคน สักหน่อย. ข้าพเจ้า ขอเสนอไมทาท เป็นที่เดียวในกรณีนี้ เพราะ เหตุถึงกาลอันนั้น นั่นเอง; และยังเป็นคุณของไมทาทแทน ท่านผู้ท่านผู้หลาย ที่กำลังได้รับประโยชน์ จากคุณนี้หรือ ใจดี นี้ ซึ่งต้องไป สักหน่อย.

ผมขอเฝ้า และเป็นผู้ช่วยเหลืออยู่ได้ ก็ไม่ช้าก็ถึงประมาณอยู่ ด้วยธรรม; มีดังนี้ จะดีของทุกสิ่งที่คุณเป็นผมขอ ผู้ซึ่งมี กับ ต่อของในนี้เอง โดยไม่ต้อสงสัยเลย. ผมขอทำไมทาท ภายใต้อุปการคุณ ก็คือขอประ กอบอยู่ด้วย สติธรรม เป็นธรรม- ๓, และ จะดีของเป็น อนุไมทาท ในร่างของอนุไมทาท ด้วย! โลก

สารบัญ

ชีวิตต้องเทียมด้วยควายสองตัว	๑
การศึกษาของโลกปัจจุบัน	๓๓
ชีวิตนักศึกษาตามหลักพุทธศาสนา	๖๓
การศึกษาชนิดที่นำโลกไปสู่ความวินาศ	๘๘

ถ้อยแถลง

เนื่องจาก **คณะ ผชป.** ได้พิจารณาเห็นว่า **สันติภาพ** คือ ยอดปรารถนาของชาติมนุษยย์ ไม่ว่าเขาจะเป็นชนชาติใด นับถือศาสนาไหนก็ตาม. ทั้งๆที่ทุกชาติในโลกเรียกร้องหาสันติภาพ แต่ก็เป็นทีประจักษ์ว่า สันติภาพอยู่ห่างไกลออกไปทุกที ดังนั้นมันจะมีอะไรสักสิ่งหนึ่งแน่ ที่ทำให้สันติภาพมีขึ้นไม่ได้ และสิ่งนั้นก็คือ **การศึกษา** นี้เอง. การศึกษาเป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวง.

เพราะอะไร? ก็เพราะเหตุว่า การศึกษาอย่างในปัจจุบันนี้ ทำให้คนในโลกตกเป็นทาสของความสุขทางเนื้อหนัง หรือทางวัตถุมากขึ้น และเป็นกันทั่วไปเกือบทั้งโลก ทำให้ต้องเบียดเบียนกันทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อแสวงหาและสะสมสิ่งที่จะให้ความสนุกสนานทางเนื้อหนัง เพิ่มมากขึ้นๆ ทำให้คนเห็นแก่ตัวจัดขึ้นๆ.

ดังนั้น หากปล่อยให้ระบบการศึกษาเป็นไปอย่างในปัจจุบันนี้ โลกก็จะยิ่งห่างไกลต่อสันติภาพมากยิ่งขึ้นไปอีก.

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้มีอำนาจในโลก หรือของแต่ละประเทศ จะต้องมีการวางแผนการศึกษากันเสียใหม่ คือวางแผนการศึกษาไปในทางที่จะให้ผู้ศึกษาหยุดหลงไหลหยุดบูชาความสุข อันเกิดจากความสนุกสนานเริ่ดอโรยทางเนื้อหนังหรือทางวัตถุ ให้กลับมามองเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งที่จะต้องสอปโล่ผ่านมันไปให้ได้. และหากเป็นได้ดังกล่าว คนก็จะเห็นแก่ตัวน้อยลงๆ เมื่อคนเห็นแก่ตัวน้อยลง การเบียดเบียนก็ย่อมไม่มีไปด้วย. เมื่อเป็นดังนั้น โลกก็จะมีสันติภาพได้หรือไม่ ทุกท่านมองเห็นได้เอง.

ด้วยวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะ ผชป. จึงจัดพิมพ์หนังสือชุดนี้ขึ้น เพื่อให้การศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวงนั้น เป็นไปในทางที่ส่งเสริมสันติภาพ ไม่ใช่ทำลายสันติภาพอย่างทุกวันนี้.

คณะ ผชป.

๕/๑-๒ ถนนอัษฎางค์ กท. ๒ โทร. ๒๒๓๕๔๙

ในรอยโค

ในที่นี้อาจจะพูดถึง อุปสรรคที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ สิ่ง ที่เรียกว่า รู้น้อยแต่คิดว่ารู้มาก. พูดเพียงเท่านั้นท่านทุกคนก็จะ นึกได้ว่าหมายถึงอะไร และความคิดของท่านก็จะแล่นไปถึง เขียดน้อยในรอยโค อย่างในสุภาสิตโลกนิติ ว่าเขียดน้อยนั้น คิดว่าตัวอยู่ในมหาสมุทร ทั้งที่เพียงแต่อยู่ในรอยโค. เดียวนี้เรา เป็นเขียดน้อยกันแทบทุกคนหรือไม่ ขอให้ลองคิดดู เพราะอยู่ แต่ในเพียงรอยโค แต่ไปคิดว่าเป็นมหาสมุทร.

ฉะนั้น อยากรวบรวมระหัดเวลาในข้อนี้ รอยโคนี้มีมาก ที่สุดในมหาวิทยาลัย. สมาชิกวุฒุนี่ส่วนมากผ่านมหา วิทยาลัยมาแล้วด้วยกันโดยมาก. อาตมาบอกว่ารอยโคมีมากใน มหาวิทยาลัยนั้นแหละ : ในมหาวิทยาลัยมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ วิชา นัยว่าเรียนอะไรเรียนจริงรู้จริง และก็ปากแข็ง คอแข็ง ในการที่จะเถียงในเรื่องหลักวิชาที่ตนรู้มา. อาตมาเคยไปร่วม สันทนาการกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมาแล้วหลายครั้ง จึงพบ ความจริงข้อนี้ ว่ารอยโคมีมากในมหาวิทยาลัยนั้นแหละ บุคคล

ชั้นอาจารย์ด้วยซ้ำไป หรือศาสตราจารย์ด้วยซ้ำไป; เชี่ยวชาญเฉพาะวิชาใดก็เหมาเอาว่า ทั้งหมดมีเพียงเท่านั้น. นั่นคือ รอยโคที่ลูกเขียดตัวนั้นรู้จักเพียงเท่านั้น แล้วก็คิดว่าเป็นมหาสมุทร จึงพูดกันไม่รู้เรื่อง.

ทั้งที่ตั้งใจอย่างดีที่สุดว่า จะพูดธรรมะให้เข้าใจอย่างรวบรัด แต่ความคิดในรอยโคอย่างว่านี้มีมากเกินไป เลยฟังไม่รู้เรื่อง; ฟังอย่างไร ก็หมุนไปแต่ในทางความคิดของตัวทุกที จึงหมดปัญญาที่จะสนทนาธรรมะในมหาวิทยาลัย เพราะรอยโคมากเกินไป; แล้วผีก็จะหัวเราะใส่มนุษย์อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งท่านควรจะสนใจ และจงเกิดความสลดสังเวช และจงเกิดความไม่ประมาทให้ยิ่งๆขึ้นไป.

เมื่อมหาวิทยาลัยเป็นรอยโคแล้ว ก็จะต้องนึกถึงอะไรๆที่มากกว่านั้น ว่ามันจะเป็นรอยโคยิ่งขึ้น.

เมื่อยังเป็นเด็กๆ ชั้นเตรียมชั้นประถมเสียอีกยังไม่ค่อยเป็นรอยโค เพราะมีอะไรไม่ค่อยจะจำกัด ไม่เชี่ยวชาญเฉพาะวิชา.

เรื่องเชี่ยวชาญเฉพาะวิชา และยอมย่ำอยู่แต่ความคิด
ความเห็นของตนนั้น มันทำใหรรอยโคแคบเข้า แม้จะเคยเป็น
มหาสมุทร มันก็แคบเข้าจนเป็นรอยโค.

ขอให้สนใจให้ดีว่า พุทธบริษัทอย่าได้เป็นเหมือนกับเขียด
ในรอยโค ต้องมีความกล้าหาญเพียงพอ ในการที่จะพ้นฝ่าออกไป
ไปจากรอยโค. เราถือเอาธรรมะเป็นประมาณ แล้วอย่าตกอยู่
ในหลุมเล็กๆของรอยโคเป็นอันขาด.

พุทธทาสภิกขุ

จากเรื่อง “ผีหัวเราะใส่หน้ามนุษย์”

เมื่อคราวประชุมยุวพุทธิกะ พุทธศักราช ๒๕๐๘

การศึกษาคืออะไร?

ชีวิตต้องเทียมด้วยควายสองตัว

ชีวิตต้องเทียมด้วยควายสองตัว

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายอบรมพระนิสิตฯ บวชภาคฤดูร้อน ปี ๒๕๑๓

ณ สวนโมกขพลาราม ๒๑ เมษายน ๒๕๑๓

วันนี้เป็นวันบรรยายวันแรกของพวกเขา. ในวันนี้จะพูดแต่เรื่องที่เป็นอาร์มภบท คือเริ่มเรื่องทั่วไปสำหรับจะได้เข้าใจเรื่องเฉพาะเรื่อง ที่พวกคุณต้องการจะทราบ. จากนั้นก็ที่พวกคุณเขียนให้ ผมก็รวบรวมใจความออกมาดู ว่ามีเรื่องอะไรบ้างที่จะต้องพูดกันอย่างไร.

ในเรื่องอาร์มภบทนี้ ก็คือหัวข้อที่คุณอยากจะทราบว่าจะปฏิบัติอย่างไรจึงจะป้องกันมิให้ความทุกข์เกิด หรือแก้ไขความทุกข์ที่เกิดอยู่แล้ว สำหรับพวกฆราวาส. การที่ต้องการจะทราบเรื่องสำหรับฆราวาสก็ถูกเหมือนกัน คือว่าเราไม่ได้อยู่เป็นพระตลอดไป จะต้องออกไปเป็นฆราวาส จึงอยากจะทราบ ในฐานะที่จะแก้ปัญหามาของพวกฆราวาส. แต่ผมอยากจะพูดไปอีกทางหนึ่งว่า ไม่ต้องพูดถึงพระถึงฆราวาสกันก็ได้ แต่ควรพูดในฐานะเป็นเรื่องทั่วไปสำหรับมนุษย์.

คุณต้องเข้าใจว่า เป็นฆราวาส หรือจะเป็นบรรพชิตก็ตาม เรื่องของกิเลสและความทุกข์นั้น มันเป็นเรื่องเดียวกันอย่างเดียวกัน : เพียงแต่ว่า เรื่องของฆราวาสนั้น มันออกจะหยาบๆต่ำๆ แต่ก็เป็นเรื่องเดียวกัน ก็ว่า ฆราวาสก็ตาม บรรพชิตก็ตาม ถ้าจะมีความทุกข์แล้ว ก็มีความยึดมั่นด้วยกันทั้งนั้น, ก็มาจากตัดหาอุปาทานด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะ พระ ไม่ว่าฆราวาส และบางที่มันเหมือนกันเสียด้วย จนไม่รู้ว่าเป็นสำหรับพระ หรือฆราวาสกันแน่ เพราะว่า กิเลสก็คือ ความทุกข์ก็คือ มันไม่มีพระ มันไม่มีฆราวาส มันเป็นเรื่องของจิตใจคน.

คน นั้นแม้ว่าเป็นพระ ไปนึกคิดอย่างฆราวาสก็ได้ ฆราวาสนึกคิดอย่างพระก็ได้ บางทีก็ตรงกัน. ยิ่งพระสมัยนี้ด้วยแล้ว ก็มีอะไรที่คิดนึกเหมือนฆราวาสมาก แต่ขอให้ดูเป็นพิเศษตรงที่ว่า กิเลสนั้นมันเหมือนกัน. ความโลภ ความโกรธ ความหลง ก็ตาม, ตัดหาอุปาทาน ก็ตาม, ทั้งของพระ ของฆราวาสนั้นมันเหมือนกัน; มันเกิดความทุกข์ขึ้นมาจากกิเลสนั้น มันก็เหมือนกันอีก. นี่ขอให้ดูในวงกว้างๆ อย่างนี้กันก่อน แล้วที่จะไปแบ่งแยกเป็นพระ เป็นฆราวาสนั้น เป็นเรื่องเล็กน้อย.

เมื่อพูดถึงความทุกข์แล้ว ก็แทบจะเหมือนกันเลย เพราะฉะนั้น เราพูดกันถึงเรื่องของมนุษย์ หรือของคนรวมๆ กันไปดีกว่า.

สำหรับปัญหาที่ถามว่า จะป้องกันความทุกข์ และแก้ความทุกข์กันอย่างไร? เราจะไม่พูดกันโดยละเอียดจะพูดกันโดยหลักกว้างๆ อย่างที่เรียกว่า อารัมภกถาคังที่กล่าวแล้ว. แต่ว่าเป็นการตอบปัญหาที่ตรงเหมือนกัน.

เกี่ยวกับข้อนี้ก็จะอยากจะพูดเป็นหลักไว้ก่อนว่า ชีวิตของคนเราต้องเทียมด้วยควายสองตัว, เปรียบเหมือนการไถนาด้วยควาย คนไทยเราใช้ควายไถนา ก็เลยเอาเรื่องควายไถนาขึ้นมาพูดเหมือนกับเป็น Symbolic ช่วยความจำให้แม่นยำว่า ชีวิตของคนเราต้องเทียมด้วยควายสองตัว นั่นแหละจึงจะดับทุกข์ที่เกิดอยู่ได้ และป้องกันความทุกข์ที่ยังไม่เกิดได้.

ผมอยากจะเล่าเรื่องควายที่ไถนา เพราะว่าพวกคุณเป็นเด็กๆ ไม่รู้เรื่องนี้ และยิ่งนับว่าจะไม่รู้. ผมเกิดก่อนคุณ ในสมัยที่เห็นเขาไถนาด้วยควายสองตัว เคียงนี้เขาไถตัวเดียว หรือบางทีก็ใช้เครื่องจักรไปเสียเลย. บู่ย่า ตายายของเราไถนาด้วยควายสองตัว และอย่าไปเข้าใจว่าควายสองตัวนี้ มันเป็นควายเหมือนกัน. ควายตัวหนึ่งฉลาด ตัวเล็กก็ได้ผมมก็ได้อีก ไม่ค่อย

มีแรง แต่ตัวนี้ฉลาด เขาเรียกกันว่า “ควายตัวตัน” แล้วควาย
 อีกตัวหนึ่งแข็งแรงตัวใหญ่ เขาเรียกว่า “ควายตัวปลาย”.
 ที่เจ้าของเกาะไม่เรียว หรือว่าพูดอะไรตั้งสั้นอยู่ในทุ่งนานั้นเขาพูด
 กับควายตัวที่หนึ่งทั้งนั้น, ภาษาพูดนั้นเขาใช้กับควายตัวที่หนึ่ง
 ทั้งนั้น. ควายตัวที่สองหูหนวกก็ได้ คือไม่ต้องรับฟังคำพูดนั้น
 เมื่อเขาพูดว่าซ้าย หรือ ขวา นั้น เขาบอกให้ควายตัวที่หนึ่งเบียด
 ไปทางซ้าย หรือเบียดไปทางขวา. ส่วนตัวที่สองมันโง่ ให้ควาย
 ตัวที่หนึ่งหยุดบอกให้หยุด ควายตัวที่สองก็ยังคงเดินเรื่อย เพราะ
 ฉะนั้นมันก็เสียได้.

นี่แหละให้รู้ไว้ว่า ควายนั้นไม่ได้ทำหน้าที่เหมือนกัน
 ทั้งสองตัว ไม่ได้ฟังคำสั่งที่เดียวพร้อมกันทั้งสองตัว. ตัวตัน
 เป็นควายที่ฉลาดเรียกว่า “ตัวรู้” (ความรู้), ตัวที่สองแข็งแรง
 เรียกว่า “ตัวแรง” (หรือตัวมีแรง) ฉะนั้นจะเห็นว่า ตัว
 หนึ่งมันฝึกแรงไว้กับอีกตัวหนึ่ง การไถนาก็เป็นไปได้อย่างสำเร็จ
 เราก็ก็นอกออกไปได้ว่าตัวหนึ่งเป็นตัวรู้ อีกตัวหนึ่งเป็นตัวแรง.
 การไถนาประกอบอยู่ด้วยลักษณะอย่างนี้ แล้วก็ดีมาก.

ชีวิตของคนเรา ก็ต้องเทียมด้วยควายสองตัว
 เหมือนกัน คือตัวหนึ่งรู้ และตัวหนึ่งแรง ตัวหนึ่งคือ

ความรู้ ตัวหนึ่งคือกำลัง ถ้าชีวิตไหนเทียมด้วยควายแต่ตัวเดียว มันก็มีปัญหา ถ้าเผอิญว่า มันไปเทียมด้วยควายเพียงตัวเดียว คือตัวมีแรง มีกำลัง และ ขาดตัวผู้แล้ว ชีวิตนั้นอันตรายมาก กลายเป็นอันตรายมาก แต่ถ้าเผอิญว่ามีแต่ตัวเดียว คือตัวที่เป็นตัวผู้ ไม่มีตัวที่เป็นแรง นี่ยังไม่อันตราย แต่ว่ามันทำอะไรได้น้อยหน่อย แต่ถึงอย่างนั้นมันก็ปลอดภัย ถ้าชีวิตนี้มันเทียมด้วยควายตัวต้นตัวเดียว คือมีความรู้ มันก็ยังปลอดภัยไปได้ซำๆ หรือพอเหมาะพอดีก็ได้ แต่ถ้ามันเผอิญไปเทียมด้วยควายตัวที่สอง คือตัวมีแรงเพียงตัวเดียว มันก็อันตราย ระวังให้ดี และก็ไต่แก่พวกคุณทั้งหมดคนเดียวที่กำลังมีควายเพียงตัวเดียวแล้วก็มีควายตัวแรงนั้น และก็ไต่แก่คนในโลกทั้งหมดส่วนมากในเวลาสั้นด้วย.

ในที่นี้จะชี้ให้เห็นชัดเจนไปอีกว่า ชาวตะวันออกเรา ร่ำรวยไปด้วยความสว่างไสวทางวิญญาณ คุณแปลเองก็ได้ว่า Spiritual-Enlightenment นี่คือสมบัติของทางฝ่ายวิญญาณ คุณจะเห็นได้ว่า ศาสนาทุกศาสนานั้นเกิดในทางตะวันออก ศาสนาคริสต์เกิดในปาเลสไตน์ ก็เป็นแกนตะวันออก; ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาเล้าจ้อ ขงจื้อ โซโรอัสเตอร์ อะไรก็ตาม

มันตะวันออกทั้งนั้น. ดังนั้นตะวันออกจึงรุ่งเรืองไปด้วยความ
สว่างไสวทางวิญญาณ. พวกตะวันตกมีแต่ความรู้เรื่องปาก
เรื่องท้อง เคียวนี่มีวิวัฒนาการมากจนเรียกว่าเทคโนโลยี ที่พวก
คุณกำลังบูชากันอยู่. พวกฝรั่งเขาบูชาเทคโนโลยี หายใจเป็น
เทคโนโลยี ก็คือเรื่องปากเรื่องท้อง, ความสว่างไสวทาง
วิญญาณหายไปหมด. ที่เคยนับถือศาสนากันบ้างก็ละทิ้งหมด
เขาว่า พระเจ้าตายแล้วเคียวนี่, เคียวนี่ไม่ต้องถืออะไร พวก
ฝรั่งก็เหลือแต่ เทคโนโลยี. พวกฝรั่งมีแต่เทคโนโลยี นี่ฟังดู
ให้ตี คือมันมีแต่ควายตัวที่สอง ซึ่งมีแต่เรี่ยวแรง จะบันทาล
อะไรก็ได้ ไปโลกพระจันทร์ก็ได้ หรือจะเอาเรื่องปากเรื่องท้อง
กันเท่าไรก็ได้, เกี่ยวกับเทคโนโลยี ซึ่งมันเจริญมาก แต่แล้ว
มันไม่มีความสว่างไสวทางวิญญาณคือ Spiritual Enlightenment

นี่แหละ กุซอ์นี่ให้เข้าใจกันก่อน มิฉะนั้นเราจะไม่รู้
อะไรอีกมากมาย และข้อสำคัญก็คือไม่รู้ว่ โลกนี้กำลังเป็น
อย่างไร. โลกนี้กำลังนำรีนรมย์หรือไม่ นำบูชาหรือไม่ คุณ
ลองไปกิดคุดเขาเอง มันเลวลงทุกที มันสกปรกลงทุกที. อย่าง
เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นว่า แต่ก่อนนี้ประชาชนแคว้นร้อน ๆ
อย่างนี้กินอนบนแคร่ไต้ถุนเรือนไต้สบายจนสว่างเลย; เคียวนี่

ไม่กล้านอน เพราะมีคนมายังตาย นอนอยู่บนเรือซึ่งปิดประตู หน้าต่างแล้ว ก็ยังไม่ปลอดภัย, เมื่อก่อนนี้เขานอนใต้ถุน บนแคร่ตากลมจนสว่างได้. ที่นี้คุณครูที่กรุงเทพฯ ปล้นจี อนาคต กลางวันแสดๆ ทั้งนั้น เคียวนี้กำลังลักพาหญิงไปหาประโยชน์. ยิ่งคูเมืองนอกมันก็ยิ่งกว่ากรุงเทพฯ คดีลามก อนาคตในบาง ประเทศมีอยู่ทุกหนึ่งวินาที ผมเคยพบหนังสือข่าวแบบนั้น. อย่างนี้ไม่เคยมีในสมัยโบราณ นั่นแหละคือผลของเทคโนโลยี ซึ่งมีแต่ให้เอิร์คอร้อย ทางปาก ทางท้อง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น หรือว่าจะเอาอะไรก็ได้ในทางฝ่ายวัตถุ; ไปโลกพระจันทร์ ก็ได้ จะทำอะไรก็ได้. แต่ความสว่างไสวทางวิญญาณมันไม่มี จนไม่รู้ว่ เกิดมาทำไม?

ฝ่ายตะวันออกเรา พวกเรานี้ มันมี Spiritual - Enlightenment ความสว่างไสวทางวิญญาณ เป็นมรดกตกทอด กันมานานแล้วก็ค่อยๆ จางไปเลื่อนไปในเวลานี้ เพราะไป ตามกันฝรั่ง ซึ่งมีให้แต่เทคโนโลยีอย่างเดียว. คุณไปดูพวก ฝรั่ง เขามีให้เราแต่เพียงเทคโนโลยีอย่างเดียว; ส่วนเรามี สมบัติเดิมคือ Spiritual-Enlightenment เหลือเพื่อ คือเคย ผาสกสพายเยือกเย็นทางจิตทางใจ แม้ไม่มีรถยนต์ ไม่มีเรือบิน

ไม่มีอะไร ก็ยังมีความสงบสุขตามแบบของมนุษย์. ที่นี้พอไปเกี่ยวข้องกับฝรั่ง ไปตามกันฝรั่ง ก็ค่อยๆ ไปมาในผลของเทคโนโลยี ก็สกัดทิ้ง Spiritual-Enlightenment มรดกดั้งเดิม กำลังตามกันฝรั่ง. พวกคุณก็คือพวกที่กำลังจะไปตามกันฝรั่ง : คุณเรียนตามความนิยมของพวกฝรั่ง ครูบาอาจารย์ก็เป็นฝรั่ง, จะไปเมืองนอกเมืองนา ไปหาวิชาความรู้ ผลสุดท้ายก็ไปหอบเอาเทคโนโลยีแขนงใดแขนงหนึ่งมา.

คุณต้องดูให้ดีๆ เกี่ยวกับศาสตร์ (Science) ทั้งหลายที่เป็นพื้นฐานนั้น มันถูกกวาดไปเป็นทาส เป็นข้าของเทคโนโลยีหมด, จะเป็นคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ อะไรศาสตร์ก็ตาม, มันเอาไปเป็นทาสของเทคโนโลยีหมด คือมันมุ่งหมายที่จะใช้เพื่อเทคโนโลยีแต่อย่างเดียว. ถ้าเป็นสมัยก่อน ศาสตร์ๆ เหล่านี้เขาจะเอาไปใช้ในทางความรู้ทางวิญญาณ ความสว่างไสวทางวิญญาณก็ได้ หรือใช้กันทั้งสองฝ่ายก็ได้. เดียวนี้คุณจะเรียนหนังสือ เรียนอักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรืออะไรศาสตร์ก็ตาม มันไปเป็นทาสของเทคโนโลยีหมด. ผมพูดจริงหรือไม่จริง ก็เอาไปคิดดูเองก็แล้วกัน ว่า ศาสตร์ทั้งหลายที่มนุษย์กำลังเรียนกันอยู่ในโลกนี้ เรียนเพื่อจะไปเป็นเครื่องมือ

หรือเป็นอุปกรณ์ของเทคโนโลยี, ไม่เคยนำไปใช้เป็นอุปกรณ์
 ของความสว่างไสวทางวิญญาณ ซึ่งเป็นมรดกของตะวันออก.
 บั๊ยะ ตายาย ของเราไม่เคยประสบความสำเร็จ หรือปัญหายุ่งยาก
 ทางศีลธรรม หรือทางอะไรเหล่านั้น ก็เพราะว่าเขายึดหลักใน
 ทางความสว่างทางวิญญาณ คือพระธรรม หรือศาสนา. แต่
 แล้วก็มิใช่ว่า เขาจะไม่มีแรง. เขาก็มีวิชาความรู้ เรื่องการ
 ทำมาหากิน เรื่องประดิษฐ์ เรื่องอะไรเหมือนกัน แต่ว่าพอ
 สมควรเท่านั้น; เพราะว่าเขาไม่ต้องการที่จะไปโลกพระจันทร์
 หรือว่าไม่ต้องการที่จะทำอะไรมากกว่าที่จำเป็น; โดยที่เขาถือ
 พระพุทธรูปที่ว่า “*อติโลโก หิ ปาปโก*” คือโลกเกิน
 นั้นลามก. อติโลโก -- แปลว่า โลกเกิน, หิ - ก็, ปาปโก -
 ลามก. โลกเกินก็ลามก.

พวกที่เป็นทาสของเทคโนโลยีนั้น โลก ไม่มีขอบเขต
 ต้องการจะมีวัตถุอุปกรณ์ใช้สอยฟุ่มเฟือยไม่มีขอบเขต, ต้องการ
 จะไปโลกพระจันทร์ โลกพระอังคาร โลกอะไรอีก ก็โลก
 ก็ตามใจ ไม่มีขอบเขต. นิมันเข้าบทพระพุทธรูปที่ว่า
 “*โลกเกิน นั้น ลามก*”. ลามกก็คือเป็นทุกข์ระส่ำระสาย
 ไปทั้งโลก คุณไปค้นแกะจะพบว่า ที่ทำสงครามกันอยู่

ที่นั่นที่นี้ทุกหวัระแหงในโลกนี้ มันมาจากโลกเกินทั้งนั้น. จะ
เป็นคนชาติไหนก็ตามใจ ที่เป็นคู่สงคราม และทำสงครามกันอยู่
ก็เพราะความโลกเกินทั้งนั้น

ขอให้รู้ว่า ศาสนาทุกศาสนาเขาถือหลักเดียวกันหมด :
โลกเกินนั้นลามก เพียงแต่เขาไม่ได้พูดไว้ชัดเหมือนของเรา;
ของเรามีชัดอยู่ : อติโลภ-โลภเกิน, หิ-กิ, ปาปโก-ลามก.
ในศาสนาคริสเตียนก็มีว่า : ถ้าแสวงหา หรือมีไว้เกินจำเป็น
นั้น เป็นบาป เป็น Sinful คือมีบาป; เพราะคนที่แสวงหา
หรือโลภเกินนั้น มันต้องทำให้คนอื่นเดือดร้อนมาก
แล้วตัวเองก็มีความทุกข์เกินกว่าที่ควรจะเป็น; ฉะนั้น
จึงให้แสวงหา หรือมีไว้แต่เพียงพอเหมาะพอดี, เท่าไรก็ตามใจ
เกิด พุทไม่ถูก พอเหมาะ พอดี, ให้มันพอดี อย่าให้มันเกิน.
ในศาสนาไหน ๆ ก็เหมือนกัน จะสอนในลักษณะที่ว่าให้แสวงหา
หรือมีไว้ เท่าที่มันพอเหมาะพอดี นอกนั้นมันไม่จำเป็น เพราะ
มันเป็นเรื่องก่อให้เกิดความทุกข์ จึงมีลามก.

ที่นี้ เราก็มีความรู้ หรือแสงสว่าง ในเรื่องฝ่าย
วิญญาณ ก็รู้ว่า โลภเกิน นั้นลามก. ฉะนั้น บ่อยๆ ตายาย
ของเราไม่เคยโลภเกิน. โลกพอดี ฝ่ายพวกฝรั่งมาเห็นเข้าก็ว่า

อย่างหนึ่งก็เกิดขึ้นอย่างนี้ถอยหลัง. พวกเราเองก็เกิดไปเข้าใจผิดตามเขา เลยลูกหลานของทายาย ก็พลอยไปโลภเกินเหมือนพวกฝรั่ง; จะเอรีคอร้อย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย กันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด. นั้นแหละทำให้ที่ว่า บู้ย่า ทายายของเรานั้น มีกายสองตัวเทียมชีวิต. Spiritual Enlightenment นี้รับมรดกตกทอดกันมาเรื่อย, แล้วก็มีการทำมาหากิน กสิกรรม เกษตรกรรมอะไรเขาก็ทำได้, แล้วก็พอเหมาะพอดีที่มนุษย์คนหนึ่งจะมีความสุข, คนทั้งโลกก็มีความสุข; ต่างคนต่างพอใจ ถึงขนาดว่านอนตากลมบนแคร่ไต้ถุนเรือนไต้จนสว่าง ไม่มีใครมาลอบยิง. นี่คือวัฒนธรรมประจำชาติที่แสนประเสริฐ ของพวกเราชาวไทย ก็คือวัฒนธรรมแห่งการที่ชีวิตนี้เทียมอยู่ด้วยกายสองตัว. Spiritual Enlightenment คือ กายตัววิรู, แล้ว วิชิตทำมาหากิน เทคโนโลยี ขนาดน้อยๆตามที่เขาจะทำได้นี่ เป็นกายตัวที่สอง ตัวแรง; ชีวิตนี้เทียมด้วยกายสองตัว พอเหมาะพอดี; อย่างนี้ก็เลยสบาย.

พวกฝรั่งนั้นเปลือยตัว ตกไปเป็นทาสของวัตถุ มันจึงก้าวหน้าพรวดพรากๆ ไปทางเทคโนโลยี มีแต่กายตัวที่สอง คำทะมึนสูงกว่าภูเขา, มันเป็นกายขนาดยักษ์ใหญ่กว่าภูเขา และ

มีควายตัวเดียวเท่านั้น; ส่วนตัวที่จะเป็น Spiritual Enlightenment นั้นไม่มี. นี่มันผิดกันกับบู้ย่าตายายของเราอย่างนี้ ลูกหลานจะเอาข้างไหนก็ตามใจ ใครว่าใครไม่ได้; เพราะว่า เราเชิดชู ประชาธิปไตย จะเอาอย่างไหนก็ได้ : จะเลือกเอาควายตัวเดียว อย่างฝรั่งก็ได้ หรือควายสองตัวอย่าง บู้ย่า ตายายก็ได้. แต่ผมกำลังบอกพวกคุณว่า บู้ย่า ตายาย ท่านไม่มีปัญหาอย่างที่ คุณถาม ที่ว่าจะบ้องกันความทุกข์อย่างไร? จะแก้ความทุกข์ที่เกิดแล้วอย่างไร? เช่นนี้ เขาไม่มีปัญหาเช่นนี้; เพราะว่าเขามี เครื่องรางศักดิ์สิทธิ์บ้องกันอยู่แล้วในตัว คือชีวิตที่มีควายสองตัวนั้นแหละ มันเป็นเครื่องรางบ้องกันอยู่แล้ว ไม่ให้เกิด ความทุกข์ ไม่ยุ่งยากลำบาก ลามกอนาจาร เหมือนลูกหลาน สมัยนี้.

นี่แหละคืออารัมภกถา คุณฟังดูให้ดี บอกให้ทราบถึง ทันเหตุ มูลเหตุ ของปัญหายุ่งยากสมัยนี้, บู้ย่า ตายาย ไม่เคยมีปัญหานี้ เพราะมีวัฒนธรรมไทยที่ถูกต้องเป็นเครื่องราง บ้องกันไว้. มันมีมากมายเหลือเกินเกี่ยวกับร่องรอยต่างๆ ของ วัฒนธรรมอันสูงส่งทางฝ่ายวิญญาณ ที่อยู่ในผืนแผ่นดินไทยนี้; แม้ที่สุดแต่บทกล่อมลูกให้นอน เรื่องมะพร้าวนาฬิกาเกอร์ ที่ได้

สร้างสรรเป็นอนุสาวรีย์ไว้ที่ตรงนั้น; นั่นก็เป็นซากหรือร่องรอยของการที่มนุษย์มีวัฒนธรรมสูงในทางฝ่าย Spiritual Enlightenment. พวกคุณเสียอีกจะยังไม่รู้ว่า “มะพร้าวนาฬิกากร์ กลางทะเลขี้ผึ้ง” นั่นเป็นอย่างไร? เรื่องนี้เขาเคยรู้จักกันมาตั้งพันกว่าปีแล้ว สมัยที่พระพุทธศาสนายังรุ่งเรืองอยู่ในถิ่นนี้. นี่แหละมาทั้งของดีๆ ไปอย่างน่าใจหาย หรือว่ามันหมุนกลับไปสู่ทางมืดมัวทางมืดมน.

ที่นี้พวกเราจะสามารถมีชีวิตชนิดที่เที่ยมด้วยควายทั้งสองตัวหรือไม่ นั่นแหละคือตัวปัญหา. สำหรับเรื่องทฤษฎีนั้นมันก็หมดกันไปแล้ว ว่า มันต้องเที่ยมด้วยควายสองตัวแน่; แต่ที่นี้ปัญหามันเหลืออยู่ในทางปฏิบัติ ว่าเราจะสามารถทำได้หรือไม่ ในการที่จะให้ชีวิตมันเที่ยมด้วยควายสองตัว. โลกปัจจุบันมันหมุนไปแต่ในทางที่จะมีควายตัวเดียว คือเทคโนโลยี.

ที่นี้พวกคุณก็จะถามขึ้นว่า วิชาความรู้มันไม่ใช่ความรู้คอกหรือ? ผมก็ยอมรับว่า มันเป็นความรู้ แต่มันไม่รู้เรื่องที่ควรจะรู้, และมันรู้ผิดในเรื่องที่ควรจะรู้คือรู้ผิด เช่นเห็นว่า Spiritual-Enlightenment นี้เป็นของครีคระล้าสมัย. นักเรียน

มหาวิทยาลัยจะเห็นว่า ธรรมะหรือศาสนานี้ล้ำสมัย, พวกฝรั่ง
เท่านั้นที่ทันสมัย แล้วก็จะไปตามกันเขา.

แต่ อย่าลืมนะว่าเดี๋ยวนี้พวกฝรั่งบางคน หรือส่วนน้อย
เขาสืบตาขึ้นมา เขากลับมองเห็นว่าตะวันออกก็มีของประเสริฐ
วิเศษ จึงมาตะวันออก มาแสวงหาสิ่งวิเศษนี้ ก็มาเรียน
ศาสนาของตะวันออก ที่เป็นตัวศาสนาจริง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นแต่
เพียงปรัชญาเพื่อใจ. ที่พวกฝรั่งเอาไปสอนกันในมหาวิทยาลัย
อังกฤษ หรือ อเมริกา อะไรก็ตามเขาสอนพุทธศาสนาในลักษณะ
ที่เป็นปรัชญา แล้วก็ป็นปรัชญาเพื่อใจ; ไม่ได้สอนวิธี
ปฏิบัติที่เป็นตัวพระศาสนา. ถ้าสอนวิธีปฏิบัติที่เป็นตัวศาสนา
ก็ควรสอนเรื่องที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะควบคุม ตา หู จมูก ลิ้น
กาย ใจ หกอย่างนี้ไว้ได้ ให้อยู่ในอำนาจของเรา; เมื่อมัน
ได้รับอารมณ์คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส แล้ว มันจะ
ไม่ปรุ่งแต่งให้เกิดตัณหา อุปาทานนั้น; ต้องฝึกฝนอย่างนั้น
จึงจะเป็นตัวศาสนา. แต่เขากลับเอาไปพูดกันในเรื่องทฤษฎีนั้น
ทฤษฎีนี้ แม้แต่เรื่องนิพพาน เรื่องอนัตตา สุนฺญตา อะไรก็ตาม
เอาไปพูดอย่างทฤษฎีเป็นปรัชญาไปหมด. สอนอย่างนี้ ให้สอน
กันจนตายอีกก็ชาติ ก็ไม่อาจเข้าถึงตัวพุทธศาสนา มันเป็น

ปรัชญาเพื่อเจ้ออยู่อย่างนั้นแหละ. พวกฝรั่งที่ฉลาดบางคน เขาจึงอุตสาห์มาทางบ้านเรา ศึกษาวิธีปฏิบัติที่เรียกว่า “กัมมัฏฐาน วิปัสสนา” ก็ให้รู้ว่าทำอะไร เราจึงจะชนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเราได้; นี่แหละคือตัวศาสนา.

ทางโน้นเขามัวสอนกันแต่เรื่องในรูปของปรัชญา เปรียบเทียบกับปรัชญานั้น เปรียบเทียบกับปรัชญานี้ ทั้งเหตุผล ทาง Logic ว่า ทำไมเป็นอย่างนั้น ทำไมเป็นอย่างนี้. ตอบได้ ชั้นหนึ่งแล้ว ก็ยังถามว่า ทำไมจึงเป็นอย่างนั้นอีก ตอบได้แล้ว ก็ยังถามอีกว่า ทำไมจึงเป็นอย่างนั้นอีก; นี่เป็นปรัชญาเพื่อ เจ้อ. พระพุทธเจ้าท่านไม่ต้องการให้รู้เกินกว่าจำเป็นที่จะต้องรู้ เช่นว่าเราจะดับทุกข์ก็ต้องรู้เท่าที่จะดับทุกข์; ไม่ต้องถามว่า ทำไมต้องเป็นอย่างนั้น? ทำไมต้องเป็นอย่างนั้นอีก? เป็น ชาวเขาก็รู้แต่เพียงว่า เอาดินอย่างนี้มาทำปุ๋ย ต้นไม้ก็งาม เมื่อ ปลูกต้นไม้ได้งาม ได้กินผล; ไม่ต้องรู้ว่า ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น, ทำไมดินนั้นจึงเป็นอย่างนั้น, ทำไมธาตุนั้นจึงประกอบเป็นดิน อย่างนี้; ไม่ต้องรู้ ชีวรัก็ เป็นเรื่องเพื่อเจ้อ.

เถยวนนี้ เรามันไปรู้ส่วนเพื่อเจ้อ จึงอยู่ในสภาพที่ว่า ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด, เรื่องเล็ก เรื่องใหญ่ เรื่องสูงสูด

เรื่องอะไรก็ตาม มันเป็นไปในรูป “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด”, อย่างนี้ผมเรียกว่า ปรัชญาเพื่อเจ้อ. พวกฝรั่งกำลังเรียน กำลังสอนพุทธศาสนากันอยู่ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในต่างประเทศ มันไม่ใช่ตัวพุทธศาสนา, ก็มันไม่ใช่ตัวศาสนา ไม่ใช่ตัว Religion แต่มันเป็นตัว Philosophy หรือเป็น Logic เป็นอะไรไปตามเรื่อง. ฉะนั้นแม้จะรู้จนท่วมหัว รู้จนแทบกันไม่ไหวหรืออะไรก็ตาม มันไม่มีประโยชน์อะไร; สูบยา ตายายของเรา ที่มีควายสองตัวเล็ก ๆ เทียมอยู่ในชีวิตไม่ได้ : ความรู้^{๑๘๑}รู้ เท้า^{๑๘๒}ที่จะต้องรู้, เรียวแรงก็มีเท้า^{๑๘๓}ที่จะต้องมี, แล้วชีวิต^{๑๘๔}ตนก็เป็นผาสุก.

นี่คุณระวังให้ดี คุณอย่าเข้าไปหลงแต่ควายตัวใหญ่ ไม่รู้ที่สิ้นสุดแต่เพียงตัวเดียว. คุณจะมีเรียวมีแรงในการแสวงหา มาบำรุงบำเรอ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้วยเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ เรื่องประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่เรื่องทางวิญญาณไม่มี. อย่างนั้นมันก็ก่อหวนคั้งแล้วในมหาวิทยาลัยของพวกคุณ : มีดี มีฆ่า มีอะไรกัน ในมหาวิทยาลัย, มีทะเลาะวิวาทกันในมหาวิทยาลัย ซึ่งเมื่อก่อนนี้ไม่เคยมีในสถาบันอย่างนี้เดี๋ยวนี้มันมีแล้ว. มันก็มีเชื้อโรคมาจากการที่

นิยมแต่เพียงควายดำเมื่อมัวใหญ่ นั่นตัวเดียว; ไม่มีควายตัวที่
 สำหรับตัวมัน คือความรู้ว่า ชีวิตนี่คืออะไร? ชีวิตของเรา
 นี้มีวัตถุประสงค์อย่างไร? ความรู้อย่างนี้ไม่มี; ซึ่งคุณก็เห็นอยู่
 ก็ประจักษ์อยู่ ในจิตใจของคุณเองแล้วว่า ในมหาวิทยาลัย
 ไม่มีการสอน ว่าชีวิตนี่คืออะไรในแง่ของฝ่าย Spiritual-
 Enlightenment เขาสอนทาง Biology ทางอะไรก็ได้ แต่
 มันก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย มันก็เท่ากับไม่รู้หรือรู้ผิดอยู่เรื่อย
 ไป; ไม่มีการสอนว่าเกิดมาทำไม. ผมไม่เห็นมีมหาวิทยาลัยไหน
 โรงเรียนไหน ที่สอนเรื่องคนเรานี้เกิดมาทำไม? เขาสอนวิชา
 สาระพัดอย่าง สอนเทคนิคต่าง ๆ นั้นแหละคือไม่มีควายตัวที่หนึ่ง
 ซึ่งเป็นตัวรู้, มีแต่ตัวแรง มันเป็นเสียอย่างนี้.

วิชาความรู้ที่คุณมีกันเกือบจะท่วมหัวอยู่แล้วนี้ มันเป็นเรื่อง
 เรื่องของการคลำไปหมด, เทียวคว่ำ เทียวคลำไปหมด; เพราะคุณ
 ไม่รู้ในข้อที่ว่า เกิดมาทำไม เห็นไหม? ก็ยิวนี้คุณไม่รู้
 อย่างกระจ่างแจ้งในข้อที่ว่าเกิดมาทำไม? ฉะนั้นวิชาความรู้ที่
 คุณมีอยู่ทั้งหมด มันก็เป็นเรื่องคลำๆ - คลำๆ - คลำๆ ไม่มีที่
 สิ้นสุด ไม่รู้ว่าจะเอาอะไรมาใช้อะไร ที่ไหน? อย่างดีที่สุดก็
 เอามาใช้กับเรื่องปาก เรื่องท้อง ก็มีควายรู้เพียงไปทำอาชีพ

หน้าที่การงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้เงินมาหล่อเลี้ยงความต้องการของเรา ซึ่งล้วนแต่เป็นกิเลส ตัณหา เพราะเราไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม? ถ้าเรารู้ว่าเกิดมาทำไมอย่างถูกต้อง เราก็จะใช้สิ่งเหล่านี้ทั้งหมด เพื่อวัตถุประสงค์อันนั้น ให้รู้ว่าเกิดมาทำไมอย่างถูกต้อง. อย่างผม มักจะพูดอย่างกำปั้นทุบดินว่า เกิดมาเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้; คุณก็ไม่ทราบว่ามันคืออะไร. ฉะนั้นที่อุทิศสำหรับลูกปล้ำอยู่ทั้งวันๆ ในการเล่าเรียน การอะไรก็ตาม นี้ก็ไม่รู้ว่า ทำทำไม? ทำเพื่ออะไร? นอกจากเพื่อเอริตอรร้อยทางปาก ทางท้อง. นั่นแหละเป็นเรื่องของควายตัวที่สองเสียเรื่อย; ไม่มีเรื่องของควายตัวที่หนึ่ง ที่รู้ว่า เกิดมาทำไม? ชีวิตมีวัตถุประสงค์อย่างไร? อะไรเป็น Goal ของชีวิต? อย่างนี้เป็นต้น.

ในเรื่องคลำ น้ำมันก็มากออกไปทุกทีๆ ก็มนุษย์จะเล่าเรียนในเรื่องเทคโนโลยี นี่มากออกไปทุกทีๆ; อย่างที่ฝรั่งบางคนเขาพูดว่า ไปโลกพระจันทร์นี้ก็เพื่อที่จะรู้ถึงความรู้ที่สูงสุดของมนุษย์. ผมไม่เชื่อ แต่ยังมีสภาพที่จะไม่พูดว่าเขาโกหก. ความจริง เขาอาจจะรู้ว่าเรื่องนี้มันแก้ปัญหอะไรไม่ได้เลย, ไปโลกพระจันทร์นี้. มันจะแก้ปัญหาสันติภาพ

ของมนุษย์อะไร ไม่ได้เลย; แต่เขาก็ต้องพูดว่า มันจะช่วย
แก้ปัญหาวิกฤตกาลของโลก จะทำให้มีสันติภาพอะไรอย่างนี้;
เราไม่เชื่อ. ที่นั่นมันก็จะคล้ำต่อไปอีก ไปโลกอื่น โลกไหนก็
ตามใจ, ก็คล้ำๆคล้ำๆอยู่นั่นแหละ คล้ำต่อไปอีก; ในที่สุด
ก็ไม่ว่าจะแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างไรกัน.

คุณจะต้อง “ทำวิปัสสนา” ในข้อนี้กันเสียก่อน คือไป
สู่ที่สงบเงียบตามสมควร แล้วหลับตาใคร่ครวญพิจารณาว่า โลก
นี้มันอยู่ในสภาพอย่างไร? เราเองตัวอยู่ในสภาพอย่างไร?
มันถูกจุดประสงค์ของธรรมชาติแล้วหรือยัง ที่ว่ามีมนุษย์ขึ้นมา
ทำไม?

นิยายปรัมปรา ที่เราเอามาทำเป็นละครเรื่องลัคน
ฉายคุณเล่นกันอยู่นี้ เขาก็ยังมีบอกว่า พระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมาใน
โลก เพื่อให้โลกนี้มันดีขึ้น ให้โลกนี้มันน่าอยู่ ให้มันงาม
ให้มันประเสริฐ. พระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมาในโลกนี้ ก็เพื่อให้
โลกนี้มันงามน่าอยู่ดีขึ้น และประเสริฐ. แล้วเดี๋ยวนี้มนุษย์ก็
กำลังมากขึ้นในโลก มากขึ้นๆแล้วมันทำให้โลกนี้ให้น่าอยู่ ให้งาม
ให้ประเสริฐ ได้จริงหรือไม่ ก็ลองคิดดู. ลองไปนั่งทำ
วิปัสสนา (คือใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง) ในข้อนี้กันเสียก่อน; ให้

เห็นความน่าสลดใจ น่าเศร้า น่าสงสาร น่าเกลียด น่าชัง
 ของความบาปหลังของมนุษย์สมัยนี้กันเสียก่อน ที่มันรู้จักแต่ควาย
 ตัวเดียว ควายตัวที่สองตัวเดียวอยู่เรื่อย; แล้วเรากำลังจะเป็น
 อย่างไร? ตัวเราเองนี่กำลังจะเป็นอย่างไร? อยู่ในฐานะ
 อย่างไร? หรือได้เป็นเข้าไปแล้วอย่างไรบ้าง? นั่นแหละจะ
 เรียกว่า คุณกำลังเข้าร่องเข้ารอยของการที่จะศึกษาธรรมะใน
 พระพุทธศาสนา คือต้องมองเห็นตัวปัญหา หรือตัวความ
 ทุกข์มันเป็นปัญหา (ตัวความทุกข์นั้นแหละคือปัญหา);
 ต้องมองให้เห็นปัญหานั้น ให้ถูกต้องเสียก่อน ในฐานะ
 มันเป็นปัญหา แล้วมันจึงจะแก้ปัญหาก็ถูกต้อง. อย่าง
 น้อยเราต้องรู้เรื่อง ความเจ็บ ความไข้ ความป่วย อะไร
 ของเรานี้เสียก่อน ว่ามันเป็นอย่างไร เราจึงจะหาวิธีแก้ไข
 มันได้.

ถ้าคุณมองไม่เห็นตัวปัญหา หรือตัวความทุกข์ แล้ว
 มาขอคำตอบจากผม ขอวิธีแก้ไขป้องกันความทุกข์อะไรนี้ มันก็
 เป็นเรื่องน่าหัว; บางทีจะเป็นเรื่องหลับตากันทั้งคุณและผม
 ทั้งสองฝ่ายต่างก็หลับตากันไป โดยที่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นตัวปัญหา
 หรือตัวความทุกข์; แล้วก็พูดกันถึงเรื่องวิธีแก้ปัญหาก็ความ

ทุกข์กันเสียจนน้ำลายพุ่งไปเท่านั้นเอง. เคี้ยวมันอยู่ในสภาพ
 อย่างนี้ๆ ที่กรุงเทพฯ ก็ตาม ที่ไหนก็ตาม มันอยู่แต่ใน
 สภาพอย่างนี้; มันมีแต่เรื่องพูด ซึ่งตัวผู้พูดก็ไม่รู้ว่าอะไร.
 แล้วฟังดูก็แปลกก็ สนุกก็ ดูประเสริฐสูงสุดอะไรก็, เรื่อง
 ธรรมะ อย่างนั้น อย่างนี้, ธรรมะสูงสุด อย่างนั้นอย่างนี้.

ขอให้ตั้งต้นด้วยการรู้จักตัวความทุกข์กันเสีย
 ก่อน แล้วก็มาตามลำดับว่า เหตุให้เกิดทุกข์คืออะไร? จึงจะรู้
 สภาพตรงกันข้าม คือความดับทุกข์นั้นเป็นอย่างไร? แล้วก็
 พบวิธีที่ถูกต้องได้ นั่นก็คือเรื่องอริยสัจจ์ในพระพุทธศาสนา มี
 อยู่ ๔ หัวข้อ ว่า: -ความทุกข์คืออะไร? -เหตุให้เกิดทุกข์
 คืออะไร? -ความไม่มีทุกข์เลยนั้นคืออะไร? -แล้ว
 จะทำโดยวิธีใดจึงจะได้มา? นั่นคืออริยสัจจ์ ที่เรียกกันว่า
 เป็นตัวพระพุทธศาสนา มีอยู่อย่างนี้.

เคี้ยวมันอยู่ในลักษณะอื่น คือสมัครเล่น สมัครรัฐ
 สมัครเรียน โดยที่ไม่มีปัญหา คือตัวความทุกข์ แต่มาสมัครจะ
 ปฏิบัติเพื่อดับทุกข์. พวกไปวัดไปวา เข้าวัดเข้าวา ก็เป็นอย่าง
 นี้เสียโดยมาก. ที่นั่นคนหนุ่ม นักศึกษาหรือนักเรียนนี้ ก็สนใจ
 พุทธศาสนา ก็มักจะอยู่ในรูปนี้เสียโดยมาก, คือไม่ได้พบตัว

ปัญหา แล้วติดตามมาจากปัญหานั้น ๆ. ถ้าเอาไปสอนในมหาวิทยาลัย ในฐานะเป็นวิชาพุทธศาสนา ก็เป็นเรื่องทฤษฎีปรัชญา ทั้งนั้นเลย; ไม่ทำให้เกิดความสว่างไสวทางวิมุตติญาณอะไรได้. มันกลายเป็นเรื่องยุ่ง หรือว่าปนกันยุ่ง ในทางวิมุตติญาณมากขึ้น. และถ้าหากว่า ข้อที่เอาไปเรียนนั้นมันผิด ๆ ถูก ๆ ทั่วแล้ว มันก็จะปนกันยุ่งใหญ่ จนผู้เรียนจับอะไรไม่ได้; ฉะนั้นเรียนพุทธศาสนา ยังไม่รู้พุทธศาสนา.

ผมไปพูดที่คุรุสภาว่า ยังเรียนพระไตรปิฎก ยังไม่รู้พุทธศาสนา เขาไม่เชื่อร้อยเปอร์เซ็นต์เลย ว่าจะเป็นอย่างที่ผมพูดนั้น มันไม่มีเหตุผล. ยังไปเรียนพระไตรปิฎก ยังไม่รู้พระพุทธานุศาสตร์ เพราะพระไตรปิฎกนั้น มันอยู่ในรูปของวรรณคดี อักษรศาสตร์ พอไปเรียนเข้า มันเพลินไปในแง่วรรณคดี และอักษรศาสตร์; แม้ไปเรียนอภิธรรม มันก็เป็นเรื่อง Logic เป็นเรื่องปรัชญา, มันก็มัวเพลินแต่เรื่อง Logic เรื่องปรัชญา. เมื่อจิตใจไม่พบปัญหาความทุกข์ แล้วไม่สนใจจะดับทุกข์โดยตรง ยังไปเรียนพระไตรปิฎก ยังไม่รู้พุทธศาสนา; มันคืออย่างนี้ คุณเอาไปคิดดูบ้าง.

ที่จริงเท่านั้น มันต้องเรียนชีวิต เรียนธรรมชาติ เรียนตัวเอง จึงจะรู้พุทธศาสนา. พระไตรปิฎกก็เป็นการ

บอกวิธีเรียนเหมือนกัน แต่มันมากนักจนคนจับหลักไม่ได้; เว้นไว้แต่จะศึกษาอย่างถูกต้อง และเก็บเอามาอย่างถูกต้อง ใช้เป็นวิธีสำหรับดับความทุกข์ในใจโดยตรงนั้นได้. แต่ถ้าไปมัวเรียนอักษรศาสตร์ วรรณคดีแล้วละก็ไม่มีทาง; เช่นไปเรียนจนได้เปรียญ ๔ ประโยค ๑๐ ประโยค เป็นมหาเปรียญแล้ว ก็ยังไม่รู้อะไรเลยที่จะดับทุกข์. เพราะเรียนในแง่อักษรศาสตร์ ว่าไปได้อย่างนกแก้ว นกขุนทองเลย. ฉะนั้นเรียนพระไตรปิฎกจะไม่รู้พุทธศาสนา ต้องเรียนเข้าไปที่ตัวกิเลส ตัวความทุกข์จากในใจของคนเรา ในใจของตัวเองนั่นแหละ. พระพุทธเจ้าท่านสอนอย่างนั้น : ว่าโลกก็ตี เหตุให้เกิดโลกก็ตี ความดับแห่งโลกก็ตี ทางให้ถึงความดับแห่งโลกก็ตี เราตถาคตบัญญัติอยู่ในร่างกายที่ยาววาหนึ่หนึ่ง ที่ยังเป็น ๆ ที่ยังมีสติปัญญาและใจ; นี้เหมือนกับพวกคุณนี่ ที่ยังมีชีวิตอยู่ ที่ยังเป็น ๆ อยู่. ในร่างกายนี้มันมีโลก มีเหตุให้เกิดโลก มีความดับสนิทแห่งโลก และทางให้ถึงความดับสนิทแห่งโลก. หมายความว่าพระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ตรัสว่า ให้ไปดูในพระไตรปิฎกในเรื่องเหล่านี้ แต่ให้ดูในชีวิตในร่างกายที่ยาววาหนึ่หนึ่ง.

นี่คือข้อที่ผมพูดว่า ต้องเรียนจากชีวิตโดยตรง
เรียนจากจิตใจโดยตรง คือเรียนตัวกิเลส ตัวความ

ทุกข์ โดยตรง จึงจะรู้พุทธศาสนา ชนิดที่ว่าเป็น
พุทธศาสนาจริงๆ. ถ้าไม่เช่นนั้นแล้ว มันเป็นเปลือก
เป็นกระพี้ เป็นอะไรของพุทธศาสนา ในแง่ของวรรณคดี
อักษรศาสตร์ อะไรต่าง ๆ นานา.

นี่เรียกว่า เราจะมองกันอย่างกว้าง ๆ ให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า
ชีวิตนี้เสียก่อน. ชีวิต ทาง Biology ทางอะไรนั้นผมไม่เอานะ
ไม่พูดด้วย เมื่อ Protoplasm ในเซลล์หนึ่ง ๆ ยังสทอยู่ เรียกว่า
มีชีวิตอยู่, อย่างนี้ไม่เกี่ยวข้องกันเลย. คำว่า “ชีวิต”
ทางฝ่ายวัตถุอย่างนั้น มันไม่เกี่ยวข้องกันเลยกับพุทธศาสนา;
มันต้องหมายถึงชีวิตในทางฝ่ายธรรมะ ฝ่าย Spiritual - sense
มันจึงจะเป็นเรื่องของพุทธศาสนา. ศาสนาไหนก็เหมือนกัน
แหละ คำว่า “ชีวิต” เขาไม่ได้หมายถึงชีวิตทาง Biology
หรือภาษาพุทธธรรมคำว่า ยังเป็น ๆ อยู่ ยังไม่ตาย ก็เรียกว่ามี
ชีวิต อย่างนั้นมันเป็นชีวิตในภาษาอักษรศาสตร์; อย่างนี้มัน
ไม่พอ เพราะคำว่า “ชีวิต” มันมีอะไรมากกว่านั้น เพราะเขา
อาจจะพูดได้ว่า แกนนี้ไม่มีชีวิตแล้ว บางที่ยังเป็น ๆ อยู่นี้แหละ
แต่ก็ชี้หน้าได้ว่า ไม่มีชีวิตแล้ว; คือไม่มีชีวิตตามความ
หมายของคำว่า “ชีวิต”

ในคำภีร์ของพวกคริสเตียน พระเยซูพูดว่า :- สละชีวิตเสีย แล้วจะได้ “ชีวิต” “สละชีวิตเสีย แล้วจะได้ชีวิต” พูดสั้น ๆ เท่านั้น พวกคริสเตียนเองก็คงฟังไม่ถูก แล้วพวกคุณก็ยิ่งฟังไม่ถูก ในสำนวนประหลาดๆ อย่างนี้. ให้สละชีวิตบ้าง บอนเสีย แล้วก็จะได้ชีวิตนิรันดรของพระเจ้า นั่นคือชีวิต ที่เป็นแบบแห่งการครองชีวิต ก็เรียกว่าชีวิตได้เหมือนกัน. คำว่า Life นั้น มันมีความหมายมากมาย :- จงสละ Life แล้วจะได้ Life. เกี่ยวมันมี Life, มีชีวิตอย่างโง่ ๆ ไปหลงควายตัวที่สองเสียเรื่อย แล้วได้ชีวิตใหม่ที่ฉลาด รู้จักคุณค่าของควายสองตัว แล้วก็ดำเนินชีวิตไปถูกทาง, แล้วก็ไปถึงพระเจ้าได้ เรียกว่าชีวิตนิรันดร. พุทธบริษัทก็เรียกว่า อมตธรรม อมตภาพ ชีวิตที่ไม่รู้จักตาย. ชีวิตที่แท้จริงนั้นต้องไม่รู้จักตาย; ตายยังรู้จักตาย ยังไม่ใช่ชีวิตอย่างนี้เป็นต้น.

นี่เรารู้จักชีวิตกันแต่ในแง่ของวัตถุ หรือในแง่ของภาษาชาวบ้าน ไม่รู้จักชีวิตในภาษาศาสนา. เกี่ยวนี้เราเรียกว่าชีวิตทางฝ่ายวิญญาณ ชีวิตทางฝ่ายที่ไม่ใช่วัตถุนี้ ลองคิดดูให้ดีๆ ว่า อะไรที่เรายังไม่รู้?

คำว่า Spiritual - Enlightenment. Enlightenment คือความตรัสรู้ คือความรู้อย่างสว่างไสว. มีความรู้อย่างสว่างไสว

นั้นแล้ว ยังต้องมีคำว่า Spiritual กำกับอยู่อีก; คือมันทางฝ่าย
 ธรรมชาติ ทางฝ่ายจิตฝ่ายธรรม; ดังนั้นความรู้ทางฝ่ายวัตถุ
 มันช่วยไม่ได้. แล้วสิ่งที่เรียกว่า Enlightenment นั้น อย่า
 ไปทำเล่นกับมัน พวกคุณอาจจะไม่รู้ว่าเป็นอะไรก็ได้ เพราะ
 คำว่า รู้ รู้ นั้นมันมีหลายคำนัก แล้วมันหลายระดับด้วย.

คุณอ่านหนังสือ เรียนหนังสืออย่างในมหาวิทยาลัย
 คุณก็ได้ความรู้ เราเรียกว่า Knowledge หรืออะไรก็ตามใจ,
 มันก็คือความรู้เท่านั้น. แล้วคุณก็ใช้ความรู้ในการศึกษา
 ค้นคว้า ในการใช้เหตุผล ใช้ Reasoning, โดยใช้มันเป็น
 เครื่องมือ คุณก็จะได้ Understanding หรืออะไรที่เป็นทำนอง
 เดียวกันนั้นมา; เรียกว่ามัน Convince เข้าไปอีกชั้นหนึ่งจาก
 Knowledge; นี้ก็ยังไม่ใช่ Enlightenment เพราะมันอาศัย
 เหตุผล (Reasoning). สำหรับความรู้ Knowledging นั้น
 อาศัยตำรับตำราศึกษาเล่าเรียน (Studying) อะไรก็ตาม นั้นมัน
 ยังต่ำเกินไป. ที่นี้ ความเข้าใจ (Understanding) พวกนี้
 มันก็อาศัยเหตุผล (Reasoning), มันเป็นทาสเป็นข้าของเหตุผล
 ไม่ใช่ความรู้แจ้ง (Enlightenment).

ที่นั่นคุณเอาความรู้ Understanding อันนี้ไปใช้ต่อไป ในการรู้จักสิ่งที่รู้จากจิตใจโดยตรง, คือเอาประสบการณ์ (Experience) ต่างๆ ในชีวิตเป็นบทเรียน แล้วก็ยังจำกัดขัลดลงไปด้วยว่า Spiritual Experience ต้องเป็น Experience ทาง Spiritual คือทางฝ่ายที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณ ธรรมะชั้นสูงนั้นมา เช่น คุณเคยเป็นเด็กมาเป็นอย่างไร? แล้วมันผ่านอะไรมาในชีวิต? ตั้งแต่เด็กมาจนบัดนี้ เจ็บปวดอย่างไร? สุขทุกข์อย่างไร? กิเลสเป็นอย่างไร? เหล่านั้นแหละเขาเรียกว่าเป็น Spiritual-Experience เอาเรื่องเหล่านั้นมาศึกษาใหม่ โดยใช้วิชาความรู้ที่เรียนทางหนังสือ ทาง Reasoning อะไรต่างๆ มาช่วยกัน จนกว่าจะรู้แจ่มแจ้งมันว่า กิเลสคืออะไร? ความทุกข์คืออะไร? อย่างที่เรียกว่า Realization มันจึงจะเป็นประเภท Enlightenment.

ฉะนั้น พวก Knowledge ยังฟังไม่ได้, พวก Understanding ทั่วๆ ไปนี่ ก็ยังเข้าใจไม่ได้ เพราะมันยังขึ้นอยู่กับเหตุผล. ฉะนั้นต้องเหนือจากเหตุผล ก็คือเรื่องจริงที่มีมาแล้วแต่หนหลัง แล้วมาเห็นอยู่กระทั่งเดี๋ยวนี้, เช่นว่า พอเกิดความกำหนัด เกิดราคะขึ้นมา แล้วมันร้อนอย่างไร? คุณ

ไม่ต้องใช้เหตุผล ไม่ต้องอาศัยความรู้ในหนังสือ. ถึงแม้ความรู้ในหนังสือจะบอกว่า รากะเป็นของร้อน มันก็คล้ายนกแก้วพูด. หรือจะใช้เหตุผลว่ารากะคงจะเป็นของร้อน มันก็เป็นการคาดคะเนเท่านั้นเอง มันต้องเคยมีรากะมาแล้ว แล้วมันร้อนอย่างไร รู้เช่นนั้นแหละเรียกว่า Spiritual Experience มันเป็น Material ของ Enlightenment. เราไม่เอา Enlightenment แขนงอื่น เราจะเอาแต่แขนงที่เกี่ยวกับเรื่องทางจิตทางวิญญาณ คือ ความทุกข์ และความดับทุกข์ท่าเดียว. Spiritual-Enlightenment อย่างนี้เคยมีเต็มไปหมด ในผืนแผ่นดินตะวันออกของเรา ก็มีศาสนาพุทธ มีศาสนาไซโรอัสเตอร์ แล้วก็ศาสนาเวทานตะ คือฮินดู กระทั่งมีเล้าจ้อ ชงจ้อ กระทั่งมีคริสเตียน ศาสนาซิกซ์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น, ซึ่งเป็นเรื่องแสงสว่างทางวิญญาณทั้งนั้น. แต่แล้วเราก็ไม่เข้าใจศาสนาเหล่านั้น หรือว่าคนในศาสนานั้น ๆ ก็ไม่เข้าใจศาสนานั้น ๆ ยิ่งขึ้นทุกที ๆ ไม่เหมือนสมัยก่อน; ยังไม่เชื่อ แล้วก็ตัดความเชื่อไปเสียเลยด้วย; ความเข้าใจไม่มี แล้วก็ไม่ยอมเชื่อ ไม่ยอมมารับด้วย, เราจึงเลยสูญเสียของประเสริฐพิเศษของตะวันออกนี้ไปทุกที ๆ ไปเป็นทาสทางปรัชญาของฝรั่งทางตะวันตกมากขึ้นทุกที.

ผมพูดอย่างนี้ไม่กลัวพวกฝรั่งโกรธ พุทที่ไหนก็พูดอย่างนี้. พุทกับพวกฝรั่งก็พูดอย่างนี้ เขียนก็เขียนอย่างนี้ ไม่กลัวโกรธ; เพราะถือว่าพูดความจริง นี้อย่างหนึ่ง แล้วก็ถือว่าพูดเพื่อจะถึงพวกเรา นี้ กลับมาสู่ของคิวิเศษประเสริฐของเรา ที่เคยมีมาแต่กาลก่อน; ถึงกลับมาสู่ของดี ที่เราเคยมีมาแต่กาลก่อน ซึ่งเวลานี้กำลังจะแตกออก แยกออกออกไปนิยมสิ่งที่เป็นมาร สิ่งที่จะเป็นผู้ทำลายล้าง ให้มนุษย์สูญเสียความเป็นมนุษย์ ให้โลกนี้ไม่มีสันติภาพ. การดึงมาสู่สภาพเดิมของเรา มันเป็นเรื่องที่ทำได้ เพราะว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องเฉพาะคนเป็นคน ๆ ไป เราไม่อาจจะถึงมาทั้งหมด หรือทั้งโลก แต่เราอาจจะถึงมาได้เป็นคน ๆ ไป ด้วยกรรขอร้องให้คน ๆ นั้นสูญเสียใหม่ว่าอะไร เป็นอย่างไร? ชีวิตคืออะไร? เกิดมาทำไม? มนุษย์จะได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะได้รับนี้ ได้โดยวิธีใด?

เดี๋ยวนี้ผมกำลังพูดกับพวกคุณ ซึ่งเป็นนิสิตมหาวิทยาลัย หรือว่าในระดับที่เทียบเท่าอย่างนั้น ก็อยากจะขอเตือนสักหน่อยว่า พวกคุณอย่าเพ้อทะนงตัวว่ามีความรู้ในชั้นอุดมศึกษา เพราะว่าคุณยังไม่รู้ แม้แต่คำถามที่ว่าเกิดมาทำไม?, คุณยังไม่รู้แม้แต่ว่าตัวเองนี้ เกิดมาทำไม? คุณขาดความรู้อันนี้,

ฉะนั้นไม่ใช่อุดมศึกษาดอก, สิ่งที่เราเรียนๆ อยู่ นั่น ถ้าว่าเป็นอุดมศึกษา มันก็เป็นอุดมศึกษาของเด็กอมมือ ที่เห็นแต่ลูกกวาด, ก็เป็นอุดมศึกษาของมนุษย์ที่รู้จักแต่ เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ. พอคุณจบมหาวิทยาลัย คุณก็มีอุดมศึกษาของมนุษย์ธรรมดาที่มีแต่เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ, ถือว่าเป็นอย่างดีที่สุดของมนุษย์ที่เป็นทาสของ เทคโนโลยี.

การที่สี่ผมเขาคำว่า “อุดมศึกษา” ไปใช้นั้น พวกพุทธบริษัทเขาหัวเราะ เพราะว่าอุดมศึกษาของพุทธบริษัทนั้น มันหมายถึงปฏิบัติไปจนถึงขนาดบรรลุ มรรค ผล นิพพาน. ข้อที่พุทธบริษัทเรียกว่า อุดมศึกษา อุดมวิชา อุดมอะไรก็ตาม มันหมายถึงบรรลุ มรรค ผล นิพพาน. ถ้าเขาอุดมศึกษาไปใช้แก่การจบหลักสูตรมหาวิทยาลัยเสียแล้ว, แล้วเรื่องบรรลุ มรรค ผล นิพพาน จะเอาคำไหนมาใช้. ที่พูดกันนี้ เพื่อป้องกันการลืมหืมว่าอุดมศึกษานั้นมันยังเป็นอุดมศึกษาของเด็กอมมือ คือเด็กที่ยังไม่รู้ว่า เกิดมาทำไม?. ถ้าพวกคุณยังไม่รู้ว่า เกิดมาทำไม? ผมอยากจะเรียกว่า เด็กอมมือ, ไม่ใช่เรียกว่า นิสิต หรือนักศึกษา ในอุดมศึกษา แต่จะเรียกว่าเด็กอมมือที่ยังไม่รู้ว่า เกิดมาทำไม?

ในสังคมทั่วไปนั้น คุณก็เป็นนิสิต คุณก็เป็นนักศึกษา
 ในชั้นอุดมศึกษา, แต่ในสังคมสวนโมกข์นี้ คุณเป็นเด็กอมมือ,
 เพราะว่า คุณยังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม? นี่แหละขอให้นำเรื่องนี้
 ไปคิดดู เพราะว่าคุณตั้งปัญหาถามมาในลักษณะที่เป็นอุดมศึกษา
 จริงๆ ว่าทำอย่างไรจึงจะป้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นมา?
 แล้วทำอย่างไรจึงจะทำลายความทุกข์ที่เผ็ดอยู่แล้วให้หมดไป
 ได้? นี่แหละเป็นอุดมศึกษาจริงๆ, เป็นปัญหาทางอุดมศึกษา :
 ถ้ารู้แล้วก็เป็นผู้สำเร็จอุดมศึกษา ไม่ใช่เด็กอมมือ. ผมก็เลย
 ตอบอย่างคร่าว ๆ กว้าง ๆ รวม ๆ กันไปว่า คุณต้องมีควายสองตัว
 สำหรับเทียมชีวิต, ให้ชีวิตเป็นไปได้ด้วยควายสองตัวคือทั้ง
 เทคโนโลยี และทั้ง Spiritual Enlightenment, สองอย่างนี้
 คู่กันไป คุณก็จะพ้นจากภาวะที่เป็นเด็กอมมือในพุทธศาสนา
 จะมาสู่ความเป็นมนุษย์ ที่ว่าเติบโตแล้วเจริญแล้ว ถึงขนาด
 ที่เรียกว่าจะเป็นพุทธบริษัทได้.

ในวันนี้เราพูดกันถึงเรื่องอวรัมภกตา ก็หมายความว่า
 เรื่องกว้าง ๆ ที่จะให้เข้าใจเรื่องเฉพาะ ๆ อย่างชัดเจน แล้ววันหลัง
 เราก็จะพูดถึงโดยรายละเอียดอย่างใดอย่างหนึ่งในข้อที่ว่าความทุกข์
 เป็นอย่างไร? เกิดมาจากอะไร? จะดับมันได้โดยวิธีใด เป็นต้น.

เพราะการที่พูดแต่เพียงว่าให้ชีวิตนี้เชื่อมด้วยควายสองตัว นั้นมันก็เห็นคร่าว ๆ เท่านั้น ว่าเราจะต้องเจริญทั้งวิชาฝ่ายเนื้อหนัง และวิชาฝ่ายวิญญาณ ; จะต้องรู้จักคำพูดทั้ง ๒ ภาษา คือ คำพูดภาษาคนธรรมดาพูด และคำพูดภาษาพระอริยเจ้าพูด. ไปหารายละเอียดอ่านเอาเอง จากหนังสือเล่มเล็กๆ ที่เรียกว่า “ภาษาคน - ภาษาธรรม” ซึ่งคุณจะได้รู้ภาษา ๒ ภาษาเพิ่มขึ้น.

เช่นคำว่า “ชาติ” - ความเกิด นี้ ภาษาคนก็ว่า เกิดมาจากท้องแม่, แต่ภาษาธรรมเขาหมายความว่า ความเกิดแห่ง Conceptual-thought ว่า กุ ภา ของกุ ครั้งหนึ่ง, เรียกว่า “ความเกิด”. คำว่า ความเกิด มีความหมายต่างกันอยู่อย่างนี้ เป็นตัวอย่างเท่านั้น; ต่อเมื่อคุณรู้จักทุก ๆ สิ่งในความหมายทางภาษาธรรมด้วย เมื่อนั้นแหละจึงรู้จักควายสองตัวอย่างถูกต้อง, จะมีความรู้เรื่องควายสองตัวถูกต้องและครบถ้วน.

เรื่องอาร์มภคตาของเราที่พอกันที่สำหรับวันนี้.

การศึกษาของโลกปัจจุบัน

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายอบรมกลุ่มนิสิต นักศึกษา บวชภาคฤดูร้อน
ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา

๑๒ เมษายน ๒๕๑๒ วันนี้ สำหรับพวกเราได้ล่วงมาถึง ๕.๐๐ น. แล้ว จะให้ทุกคนถึงเรื่องบรมธรรมต่อไป ก็จะพูดถึง “บรมธรรมกับการศึกษาของโลกในสมัยปัจจุบัน”. ก่อนที่จะพูดถึงเรื่องนั้น ก็อยากจะพูดเป็นพิเศษในข้อที่ให้สังเกตเห็นสิ่งที่เรียกว่า อุปสรรคต่อการเข้าถึงบรมธรรมว่าถ้ามันจะมีขึ้นในโลกสมัยนี้ ก็เพราะอะไรๆ ในโลกสมัยนี้ มีการจัดการทำอย่างไม่ตรงกับความมุ่งหมายของบรมธรรมนั่นเอง.

อาทิ เช่นการศึกษา การเมือง การเศรษฐกิจ หรืออะไรก็ตาม ตกมาถึงสมัยนี้มันทำไปในลักษณะที่ไม่ถูกต้องตามความมุ่งหมายของบรมธรรม และที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะเหตุที่ว่า คนในโลกไม่สนใจต่อบรมธรรม จึงจัดทำสิ่งต่างๆ ไปในลักษณะที่ไม่ตรงต่อความมุ่งหมายของสิ่งที่เรียกว่า *บรมธรรม* อันเป็นของจำเป็นที่สุดสำหรับมนุษย์นั่นเอง.

มนุษย์ไม่สนใจต่อบรมธรรม ถึงกับไม่รู้จัก เพราะฉะนั้นการจัดการศึกษาเป็นต้น มันจึงไปกันคนละทาง ดังนั้นสิ่งเหล่านั้นเอง จึงกลายเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงบรมธรรม และก็มีอยู่หลายเรื่อง. สำหรับวันนี้เราจะพูดถึงเรื่อง *การศึกษา* ซึ่งจะได้พิจารณากันดูโดยละเอียด ในฐานะเป็นสิ่งที่ถือกันว่าสำคัญที่สุด เป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวง.

การศึกษาชั้นพื้นฐานของโลกในสมัยนี้ หรือแผนการศึกษาทั้งหมดของโลกสมัยนี้ ไม่ได้รวมสิ่งที่เรียกว่า *บรมธรรม* เข้าไว้ด้วย ขอให้สังเกตดู เหมือนกับที่เราพูดถึงกันบ่อยๆว่า ไม่มีการทำให้เด็ก ๆ รู้ว่า *เกิดมาทำไม*; ไม่มีหลักสูตรอะไรสอนให้เด็ก ๆ รู้ว่า *เกิดมาทำไม*; นั่นแหละ คือการที่ไม่รวมเอาเรื่องของบรมธรรมเข้ามาไว้ในหลักสูตรของการศึกษา. เมื่อคนเราลงไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม มันก็ไม่รู้ว่าจะไปทางไหน จะไปได้ อะไรเป็นสิ่งสูงสุด. แผนการศึกษาสมัยนี้จึงไม่รวมเอาบรมธรรมแม้ที่เป็นจริยธรรมสากล หรือตามหลักจริยธรรมสากลที่เราพูดถึงกัน ๔ อย่างว่า ความสุข, ความเต็มของความเป็นมนุษย์, หน้าที่เพื่อหน้าที่, ความรักสากล; ก็ไม่ได้เอาสิ่งเหล่านี้มาพูดถึงในฐานะเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาเลย.

เขาเอาอะไรเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษา? ได้ยิน.

เขาพูดกัน หรือถึงกับยึดถือเป็นหลักว่า Education for survival การศึกษานี้เพื่อการอยู่รอด. การศึกษานี้เพื่อการมีชีวิตอยู่รอดต่อไปได้; ฟังดูให้ตีความมันเป็นอย่างไร? มันมีกลิ่นไอของคน ซ้ำซาก ของคนกลัวตาย หรือของคนอะไรทำนองนั้น. คำว่า อยู่รอดได้ นั้นมันไม่ได้หมายความว่า ได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ ควรจะได้ เพราะฉะนั้นอุดมคติของการศึกษาที่ว่าเพื่ออยู่รอดนั้น เป็นเรื่องของคนซ้ำซาก; แล้วยังไม่รู้หรือไหนเอหนะ ว่าจะไปเอา อะไรกันที่ไหนในที่ที่สุด. ผมไม่บูชาอุดมคติเพียงแต่ว่า เอาตัวรอดเป็นยอดคือ ทำนองนี้.

อุดมคตินั้น ก็ยังสู้อุดมคติทางชีววิทยาไม่ได้เสียอีก. ชีววิทยา ถือว่า The fittest the survival—ที่เหมาะสมนั้นแหละ ที่จะอยู่รอด — คือสิ่งที่จะอยู่รอด. มันยังชี้ระบุชัดลงไปว่าต้อง ประพฤติกระทำทุกอย่าง ให้มีความเหมาะสม ที่จะอยู่ในโลก มันจึงจะอยู่รอด. ดังนั้นถ้าถือตามหลักชีววิทยา การศึกษาก็คือ การทำให้เหมาะสมที่จะอยู่ในโลก การประพฤติกระทำทุกอย่าง ให้เหมาะสมที่จะอยู่ในโลก; นี่ชัดเจนนกว่า. แต่แล้วมันก็ไม่ มีอะไรมากไปกว่าการมีชีวิตอยู่รอดตามทางของวัตถุประสงค์ เพราะ

ชีววิทยาเขาหมายถึงเรื่องทางวัตถุ เรื่องทางรูปธรรม. เพราะฉะนั้น การที่ให้การศึกษามีความมุ่งหมายแต่เพียงมีชีวิตอยู่รอดนี้ ผมว่ามันน่าหว่ว เป็นเรื่องของเด็ก ๆ หรือเรื่องของคนฉลาด.

ความอยู่รอดที่พูดถึงนั้น หมายถึงทางวัตถุทั้งนั้น เพราะฉะนั้นจึงไม่มีบรมธรรม ซึ่งเป็นการอยู่รอดทางวิญญาณทาง spiritual; มันไม่มีการอยู่รอดทางวิญญาณ คือที่วิญญาณจะรอดไป ไม่มีสิ่งซึ่งทำให้วิญญาณจะรอดไปจากสิ่งซึ่งเป็นมารเป็นชาคาน อะไรทำนองนี้. ที่ว่าไม่ตาย มีชีวิตอยู่รอดได้นั้น มันเป็นเรื่องอยู่รอดทางวัตถุ ไม่ได้อยู่รอดทางวิญญาณ. ขอให้จำคำ ๒ คำนี้ไว้ให้ถี่ตลอดไป และให้นึกถึงมันอยู่เสมอ ว่าทางวัตถุ กับทางวิญญาณ ซึ่งไม่ใช่สิ่งเดียวกัน.

ผมอยากจะพูดว่า การศึกษานี้ เพื่อการประหารเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์: Education for subduing the animal-instinct. ถ้าไปพูดกะเขาบ้าง ก็จะพูดอย่างนี้ หรือถ้ามีใครพูดอยู่แล้วอย่างนี้ ก็เห็นค้ำยเต็มที. การศึกษาเพื่อจะปราบปรามเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์ คือ animal instinct. เพราะว่าสัญชาตญาณอย่างสัตว์นี้แหละ คืออันตราย:

มันไม่ตาย มันรอดชีวิตอยู่ได้ แต่มันมีสัญชาตญาณอย่างสัตว์
 ทำไปตามความรู้สึกอย่างสัตว์ เหมือนสัตว์เคี้ยวจางทั่วไป
 ซึ่งมันรอดอยู่ได้ มีการสืบพันธุ์ไม่ให้สูญ แล้วก็ป้องกันอันตราย
 ได้ มีอาหารกิน ไม่ตาย เพียงแค่นั้น.

ลองคิดดูเถอะว่า เด็ก ๆ เพิ่งคลอดออกมาจากท้องแม่
 ยังเต็มไปด้วยสัญชาตญาณอย่างสัตว์ แล้วก็โตขึ้นมาในลักษณะ
 อย่างนั้น ก็เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว. ที่นี้สติปัญญาอย่างมนุษย์
 มันงอกงามขึ้นมา ๆ มันก็เพิ่มสมรรถภาพให้แก่ *ความเห็นแก่ตัว*
 เพราะฉะนั้นความเห็นแก่ตัวของมนุษย์จึงร้ายกาจมาก เป็นผล
 ของ animal instinct; ไม่มี Human Conduct โดยกำเนิด
 หรือโดยธรรมชาติได้ ก็คือว่าไม่มีการกระทำที่เป็นผลของการ
 ศึกษาอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงได้ เพราะฉะนั้นการศึกษาของเรา
 ก็ควรมุ่งที่จะประหัตประหารสัญชาตญาณอย่างสัตว์นั้นให้สิ้นไป
 ให้มีการประพฤติกระทำอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงเกิดขึ้นแทน.

ตรงนี้อ่าตีความหมายของคำว่า “มนุษย์” ซึ่งสรุป
 สั้น ๆ ว่า “ใจสูง” คำว่า มนุษย์ แปลว่า ใจสูง ก็หมายความว่า
 ว่ามันสูงไปกว่าที่จะปล่อยไปตามสัญชาตญาณของสัตว์. แม้ว่า
 ปทานุกรมในอินเดีย จะมีว่ามนุษย์คือลูกหลานของพระมนู

อย่างนี้ก็ตาม คำว่าพระมनु ก็หมายถึงคนที่จิตใจสูงสุดของมนุษย์
 ฉะนั้นต้องมีความเป็นมนุษย์ตรงที่จิตใจสูง แล้วการศึกษาก็ต้อง
 เพื่อสิ่งนี้

ที่นี้การที่จะให้มีจิตใจสูง เพื่อทำลายสัญชาตญาณอย่าง
 สัตว์เสียได้นั้น เรามีวิธีปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงแค่เล่าเรียนเหมือนกะ
 ที่ได้กล่าวแล้วหลายครั้งหลายหน ว่า *การศึกษาในพุทธศาสนา*
 หมายถึง training เป็นอย่างน้อย คือการกระทำลงไปจริงๆ
 ไม่ใช่เพียงแค่ศึกษาเล่าเรียน. แล้วก็ยังแยกเป็น ๒ ฝ่าย คือ
 training นี้ แยกออกได้เป็น ๒ ฝ่าย ก็ฝ่ายที่จะต้องละมัน
 หมายถึงการข่มขี้กิลเลส หรือข่มขี้ความรู้สึกของสัญชาตญาณ
 อย่างสัตว์ ส่วนที่เป็นความรู้สึกฝ่ายต่ำข่มขี้มัน; แล้วก็พัฒนามัน
 ในส่วนที่มันเป็น ความดี ความงาม ความถูกต้อง ที่จะเป็น
 บรมธรรมต่อไปข้างหน้า พร้อมกันไปในขณะเดียวกัน.

นี่ เมื่อรวมกันเข้า ก็คือการกระทำเพื่อปราบปราม
 ส่วนที่ควรปราบปราม พอกพูนส่วนที่ควรพอกพูน พร้อมกันไป
 ด้วยการกระทำจริงๆ นี่เราจึงเรียกว่า การศึกษา. แล้วการ
 ศึกษา ก็เพื่อกระทำให้หมดสิ้นซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์.
 ผมเห็นว่าการศึกษา ควรจะมีอุคมคติอย่างนี้.

ที่นั่นถ้าจะพูดอย่างผลของมัน การศึกษาก็ต้องเพื่อ
 มนุษย์ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้. การทำลายเสียซึ่ง
 สัญชาติญาณอย่างสัตว์ จะทำให้มนุษย์ได้รับผล คือการได้
 สิ่งที่ดีที่ที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ คือบรมธรรม; ไม่ใช่ได้แต่เพียง
 ความรอดอยู่ได้ รอดชีวิตอยู่ได้ อย่างนั้นมันคนขลาดเป็นเรื่อง
 ของเด็ก ๆ.

เราควรจะยุติกันว่า การศึกษานี้เพื่อมนุษย์จะ
 มีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ โดยการ
 ทำลายเสียซึ่งสัญชาติญาณอย่างสัตว์ แล้วมีการ
 ประพฤติกระทำอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์
 ไม่ใช่เพียงเพื่อรอดอยู่ได้ ซึ่งเป็นปัญหาของคนสมัยนี้ ซึ่งขลาด
 และกลัวกันมาก กลัวจนทำอะไรไม่ถูก.

การศึกษาแผนปัจจุบันของโลก, ในที่นี้ก็อยากจะ
 ระบุว่าของพวกฝรั่ง, เพราะการศึกษาส่วนใหญ่ของโลกนั้นเดิน
 ตามแผนของพวกฝรั่ง พูดว่าการศึกษาของพวกฝรั่งจะถูกกว่า.
 พวกนี้เอาเรื่องศีลธรรม เอาเรื่องศาสนาออกไปจากปทานุกรม
 ยิ่งขึ้นทุกที เอนไซโคลปีเดียชุดใหม่ ชุดละ ๑๒ เล่มใหญ่ ๆ
 สำหรับเด็ก ของบริษัทที่มีชื่อเสียงที่สุดของอังกฤษ ในการที่

เขาทำเอนไซโคลปีเดีย คุณไปค้นดูเถอะไม่มีคำว่า Moral, morality, Religion ในพจนานุกรมชุดนั้น. นี่ก็เป็นสิ่งที่ควรจะสังเกตดูสังเกตเห็นว่ามันเป็นอย่างไรกัน. มองดูด้วยเจตนาที่ที่สุดแล้ว ก็มองเห็นว่าเขากำลังแยกออกจากกัน ถ้าใครจะสนใจเรื่องศาสนา เรื่องศีลธรรม ก็ให้ไปค้นคว้าเอาเอง เป็นส่วนหนึ่งต่างหาก จากส่วนพื้นฐานหรือส่วนใหญ่. แต่ที่เขามีไว้ นั้น เป็นเรื่องวัตถุทั้งนั้น แล้วแถมยังมีคำว่า Communism อะไรอย่างละเอียดหลายหน้า นี่ก็เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่กลัว แต่ส่วนที่มันจะเป็นที่ฟังได้ คือ เรื่องศาสนา เรื่องพระเจ้า เรื่องศีลธรรม กลับไม่มีในพจนานุกรม นี่ก็แปลว่าเด็ก ๆ ไม่ต้องรู้จักสิ่งเหล่านี้กัน หรือยุคนั้นไม่มีโอกาสที่จะรู้จักสิ่งเหล่านี้ รู้จักแต่สิ่งที่เป็นวัตถุ สิ่งยั่วยวนให้หลงใหลในวัตถุ นี่มีกันละเอียดละออ มากมายเต็มไปทั้งนั้น; พร้อมทั้งสิ่งที่เขากลัว คือคอมมิวนิสต์ ซึ่งก็เป็นเรื่องทางวัตถุ เป็นเรื่องแย่งชิงวัตถุ ต่อสู้กันทางวัตถุ.

นั่นแหละ ชีขลาคจนทำอะไรไม่ถูกเห็นไหม? ความกลัวความขลาดของมันมาก จนทำอะไรไม่ถูก จนทำไปในทางที่จะช่วยตัวไม่ได้. การศึกษาแผนปัจจุบันของโลก เลยเป็นเรื่องของวัตถุไปหมด แล้วก็เป็นวัตถุที่เกี่ยวข้องกับการเป็นอยู่

ของคนที่ยากจะกินดี—อยู่ดี หรือว่าวัตถุที่จะเป็นปัจจัยของ สงคราม เป็นเรื่องการเมือง เรื่องเศรษฐกิจอะไร ก็หมุนไป แต่ในเรื่องทางวัตถุ ให้ได้มาซึ่งวัตถุ เพื่อเป็นปัจจัยของสงคราม เพื่อจะแย่งชิงวัตถุของกันและกัน. นี่มันเป็นเรื่องที่มากมายมหาศาล เป็นภูเขาเลากา ก็แต่เรื่องวัตถุทั้งนั้น ล้วนแต่เป็นเรื่องวัตถุ ทั้งนั้น การศึกษาถูกกระทำให้เป็นไปเพื่อเป็นทาสของวัตถุ แต่ ในลักษณะอย่างนี้. นี่คือการศึกษาคณะใหม่ มีความมุ่งหมาย อย่างนี้ มีรากฐานอย่างที่มีการกระทำอยู่อย่างนี้.

การศึกษาของพวกพุทธบริษัทแต่กาลก่อนไม่เป็นแบบนี้ ต้องขอใช้คำว่า “ของพวกพุทธบริษัทแต่กาลก่อน” ในประเทศ ของพวกพุทธบริษัทแต่กาลก่อน ไม่มีอุดมคติอย่างนี้. ที่นี้พวก พุทธบริษัทได้สูญเสียความเป็นพุทธบริษัทไป เป็นทาสความ เจริญสมัยใหม่ มันจึงหมุนการศึกษาไปตามพวกฝรั่ง เรื่อง ทางจิตทางวิญญาณก็ค่อยๆ ละเลยไป เลือนไป จางไป จนไม่มี อยู่ในหลักสูตรการศึกษาชั้นพื้นฐาน แยกเอาไปไว้เป็นแขนง นิดๆ เรียกว่าปรัชญา. แขนงปรัชญา ก็ยังเป็นเรื่องทางปรัชญา ไปทั้งนั้น ไม่ใช่เรื่องการปฏิบัติ เป็นความรู้สึกสำหรับคอยอด ความ เป็นนักปราชญ์ ไม่ใช่สำหรับการปฏิบัติ คือเป็นแขนง

น้อย ๆ ของทั้งหมด แล้วในที่สุด ก็ลากเอาปรัชญานั้นแหละ
 วกกลับมาเป็นบริวารเป็นทาสทางวัตถุอีก ของการแสวงหา
 วัตถุอีก.

นี่แหละการศึกษาตกอยู่ในลักษณะที่น่าสมเพชอย่างนี้.
 เราพุทธบริษัทก็พลอยเป็นคนขี้ขลาด ขี้กลัว กลัวจนทำอะไร
 ไม่ถูก เหมือนพวกฝรั่งไปด้วย. แล้วมีอาการที่นุ่งสังเวชเกิดขึ้น
 เต็ม ๆ ของเรา แม้แต่เด็กตัวเล็ก ๆ ก็ต้องท่องรายการเกี่ยวกับ
 เมืองฝรั่ง รู้เรื่องสถิติต่าง ๆ ของเมืองฝรั่งดีกว่าในเมืองไทย ไป
 ดูเอาเองก็แล้วกัน เรียนวิชาประวัติศาสตร์ เรียนวิชาภูมิศาสตร์
 ท่องเรื่องของเมืองฝรั่ง หรือทั่วโลก จนกระทั่งไม่รู้ ว่า
 พระพุทธเจ้าเกิดที่ส่วนไหนของโลก. เด็ก ๆ ต้องท่องวิชา
 ภูมิศาสตร์ เรื่องเกี่ยวกับโลกมากกว่าที่จะรู้ว่า พระพุทธเจ้า
 เกิดในส่วนไหนของโลก. เด็ก ๆ ของเราลืมตาขึ้นมาในโลก
 ในลักษณะอย่างนี้ ลืมตาขึ้นมาในห้องซึ่งแขวนไว้แต่วัฒนธรรม
 ของฝรั่ง เด็ก ๆ ก็มัวเมาในวัฒนธรรมฝรั่ง ยกหูชูหางในเมื่อได้
 มีอะไรที่แสดงว่าเป็นฝรั่งแม้กระทั่งการร้องเพลงฝรั่ง ก็เป็นที่
 นิยมในหมู่เด็ก ๆ ยิ่งกว่าการร้องเพลงไทย เต็มรับอย่างฝรั่ง ทำท่า
 ทางอย่างฝรั่ง นุ่งห่มอย่างฝรั่ง. นีมันโทษใครก็ไม่ได้ มันก็
 เป็นการโทษกรรม การกระทำที่หลงผิดไปที่ละนิด ๆ ๆ.

เด็กนักเรียนหญิง นิยมเพลงฝรั่ง ถึงกับร้องได้เหมือนฝรั่ง มีโปรแกรมวิทยุคราวพิเศษ ครึ่งหนึ่ง ผมนั่งทนฟังอยู่จนตีหนึ่ง ตีสอง ตีสยาม มันก็ยังร้องกันอยู่ได้ เพื่อจะอวดว่าเด็กหญิงคนนั้นร้องเพลงฝรั่ง เหมือนฝรั่งทั้งน้ำเสียง ทั้งอะไรทุกอย่าง ทั้งทำนอง ทั้งอะไรหมด. นี่ เขาออกอากาศที่สถานีวิทยุแห่งหนึ่ง แล้วก็มีพวกเพื่อนทั้งหญิงทั้งชายคอยเชียร์ ว่าการร้อง ร้องได้ดีเหมือนฝรั่ง. นี่แหละ เขาบูชาการร้องเพลงได้เหมือนฝรั่งนี้ ยิ่งกว่าการศึกษา ยิ่งกว่าพระเจ้า ยิ่งกว่าอะไรหมด ซึ่งก่อนนี้ไม่เคยมีในหมู่เด็กไทยของเราอย่างนี้. แล้วคุณก็ลองสังเกตดูให้ดี ในรั้วมหาวิทยาลัยของคุณนั้นแหละ จะมีเด็กชนิดนี้อยู่มากน้อยเท่าไร คือบูชาความเป็นอย่างฝรั่งมากน้อยเท่าไร. เด็กผู้ชายก็เถอะ ระวังให้ดี ถ้ามันผลออกไปๆ ไปจนถึงกับนิยมวัตถุแล้ว มันก็จะต้องผสมโรงเข้าไปในฝูงเดียวกันคือฝูงของผู้ที่นิยมวัตถุ นิยมเนื้อหนัง นิยมอะไรๆ อย่างที่พวกฝรั่งเขาเป็นกันอยู่มาก ; ซึ่งพุทธบริษัทชาวไทยไม่เคยเป็นแล้วก็สูญเสียสภาพของตนแล้วก็ค่อยเป็น ๆ ๆ ไป ตามตัวอย่างนั้น.

เด็กฝรั่งนั้น เท่าที่ผมทราบ ที่ว่าได้รับการศึกษาคตามแบบที่ว่าดีที่สุดในเวลานั้น คือ ไม่มีครูบาอาจารย์เป็น

ประชาธิปไตยจนไม่มีครูบาอาจารย์. คำว่าครูบาอาจารย์ตาม
 แบบไทย โดยเฉพาะตามแบบของพุทธบริษัท^๕ ครู คือผู้ยก
 วิชาญาณของสัตว์โลก. คำว่า “ครู” นี้ อย่างน้อยก็เป็น
 spiritual-guide คือ เป็นมรรคอุเทศก์ทางวิชาญาณ. ครูที่เป็นครู
 อย่างเต็มที่ อย่างถูกต้อง ก็คือผู้ยกดวงวิชาญาณของมนุษย์ให้
 สูงขึ้นมาๆ โดยวิธีต่างๆ ตั้งแต่ต้นจนปลาย. นี้ เราเรียกว่า
 ครูบาอาจารย์ มีพระคุณเหนือเกล้าเหนือเคียร มีพระคุณยิ่งกว่า
 บิดามารดา. เพราะว่าบิดา ยังไม่ได้ยกสถานะทางวิชาญาณ
 บิดาเพียงเป็นเพียงให้กำเนิดชีวิตมา และยกสถานะทางวิชาญาณก็
 เป็นส่วนน้อย เพียงแต่เป็นพื้นฐานให้ครูบาอาจารย์ที่สำนักศึกษา
 นั้น ยกต่อไป จนดวงวิชาญาณของเด็ก ของเยาวชน ของคน
 นั้นสูงสุด เท่าที่มันจะสูงได้; นี้คือครูบาอาจารย์ ไม่ใช่เพื่อน
 ไม่ใช่คนรับจ้างสอนหนังสือ. เด็กสมัยใหม่ ในโรงเรียนสมัย
 ใหม่ของโลกนั้น เขาให้เป็นประชาธิปไตย ฉะนั้น ครูกับศิษย์
 เป็นเพื่อน หรือบางทีก็ยิ่งกว่าเพื่อน ล้อครูเล่นก็ได้ สไตรค์
 ครูเล่นก็ได้ ขนาดจุดประทัดโยนใส่ครูเล่นสนุกๆก็ได้ เขาให้
 ครูยอม เพื่อให้เด็กฟรี เพื่อให้เด็กเป็นอิสระ แล้วเป็นเพื่อน
 กันกับเด็ก อย่างนี้เรียกว่าไม่มีครูบาอาจารย์ มีแต่เพื่อน มีแต่
 ประชาธิปไตยชนิดที่เพื่อ ประชาธิปไตยเพื่อ. นี้ ขอภาวนาว่า

อย่าได้มีมันขึ้นในเมืองไทย ประเทศพุทธบริษัท ครูบาอาจารย์
ขอให้มันเป็นครูบาอาจารย์ มีพระคุณอยู่เหนือเกล้าเหนือเศียร.

ที่นี้สมันนี่มันจะยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คือว่ามันจะไม่มีบิคา
มารดา. ในโรงเรียน ไม่ได้สอนพระเดชพระคุณของบิคา
มารดา ไม่ได้ย้ำเรื่องนี้ เช่นเดียวกับไม่ได้ย้ำเรื่องพระคุณของ
ครูบาอาจารย์. เด็กมันมีบิคามารดาเฉพาะที่ว่ามันจำเป็นจะ
ต้องขออาหารกิน จะต้องได้อาหารกิน จะต้องได้เงินใช้; ไม่ใช่
ขอด้วยซ้ำไป เด็กสมันนี่จะไม่ก้มหัวลงกราบตีนพ่อแม่เพื่อขอ
เงินใช้ ขออาหารกิน เพราะเขาถูกอบรมให้เข้าใจไปว่าบิคา
มารดาต่างหาก มีหน้าที่ที่จะต้องให้เงินเขาใช้ ให้อาหารเขากิน.
ที่ทุกคนจะกินความจริงไปหรือไม่ ขอให้สังเกตดูให้ละเอียด
ในระบบการศึกษาแผนใหม่ที่เขาใช้ เขากระทำแก่เด็ก จนเด็ก
เกิดความรู้สึกอย่างนี้; จนเด็กเกิดความรู้สึกว่า ถ้าบิคามารดาไม่
ให้อาหารกิน ไม่ให้เงินใช้ ไม่ให้การศึกษานั้นเป็นบิคามารดาที่
บกพร่อง หรือใช้ไม่ได้ ไม่ใช่บิคามารดา. บิคามารดามีหน้าที่
แต่จะต้องตามใจลูกอย่างนั้น และก็ไม่มีพระคุณอะไร เพราะ
ลูกเกิดออกมาโดยความสนุกสนานของบิคามารดาทางกามารมณ์
เด็ก ๆ จะคิดเสียอย่างนั้น. เพราะฉะนั้นเขาเลยกลายเป็นเจ้าหนี้

เด็ก ๆ กลายเป็นเจ้าหนี้แก่บิดามารดา ฉะนั้นความรู้สึกที่จะยอม
 แก่บิดามารดาจะเคารพบูชาบิดามารดา อย่างเทพเจ้า อย่าง
 พระพรหมนั้นมันไม่มี. แต่ในวัฒนธรรมตะวันออกของเรา โดย
 เฉพาะพุทธศาสนานั้น ถือว่า “พุทธมามี มาตา ปิตโร-บิดา
 มารดา คือพระพรหมของลูก” นี่เป็นพระพุทธภาษิต คือ
 บิดามารดา เป็นพระพรหมของลูก เป็นทุกอย่าง, ที่นี้การ
 ศึกษาอย่างใหม่ มันไม่ทำให้เป็นอย่างนี้ มันทำให้บิดามารดา
 เป็นลูกหนี้ ต้องใช้หนี้ให้แก่ลูก ต้องให้เงินใช้ ให้การศึกษา
 กระทั่งตามใจในการที่จะแต่งงาน นี่คือวัฒนธรรมใหม่ ๆ
 ซึ่งผมเรียกชื่อว่า วัฒนธรรมฝรั่ง.

คำว่า บิดามารดา ครูอาจารย์ ตามความหมาย
 ของพุทธบริษัทไทยโดยเฉพาะนี้ มันไม่เหมือนกับความหมาย
 อย่างของพวกฝรั่ง หรือการศึกษาอย่างพวกฝรั่ง. วัฒนธรรม
 ฝรั่งนั้น ถือความเป็นญาติเพียงชั่วคนสองคนเท่านั้น ไม่นับ
 ช้างหน้า ๗ ช้างหลัง ๗ อย่างวัฒนธรรมของพุทธบริษัท คุณ
 เข้าใจไหม? ว่าพุทธบริษัทต้องนับความเป็นญาติเอาตัวเองเป็น
 จุกกลาง ถอยสูงไปถึงพ่อแม่, พ่อแม่ของพ่อแม่ พ่อแม่ของ
 พ่อแม่ของพ่อแม่ ถอยไปข้างหลัง ๗ ชั้น แล้วไปข้างหน้าอีก

๗ ชั้น รวมเป็น ๑๔ ชั้น. ฝรั่งเขาจะนับกันแต่เพียงชั้นหนึ่งหรือสองชั้นเท่านั้น. นี่คือความที่มันแตกต่างกันมากโดยทางวัฒนธรรม ฉะนั้นเด็ก ๆ ตามแบบฝรั่งแบบฟรีอย่างไม่มีครูบาอาจารย์ ไม่มีบิดามารดา มันจึงไม่มีขอบเขต. นึกถึงเรื่องในหนังสือพิมพ์ที่อ่านเมื่อวานขึ้นอีกว่า มันนัดไปแก้ผ้ากันที่ฟลอริดา ที่หาดทราย หกหมื่นคน ตำรวจต้องใช้เฮลิคอปเตอร์มากมายในการปราบปราม ในการจับเอาไปหลาย ๆ ร้อยคนก็ยังหยดมันไม่ได้.

นี่แหละ เด็กที่ฟรีตามแบบฝรั่ง และผลของการศึกษาในปัจจุบัน ทำให้เด็ก ๆ เหล่านี้สมควรจะทำอย่างนั้นแล้ว สุกัญชาด้วย หมายความว่าพอใจในสิ่งมีนเมาของเสพติดด้วย. นี่การศึกษาชนิดนี้จะนำไปสู่บรมธรรมได้อย่างไร. ถ้าการศึกษาในโลกกำลังเป็นเสียอย่างนี้มากขึ้น ๆ มันก็ไม่มีหวังที่จะจะเจอกันกับบรมธรรม. เพราะฉะนั้นเรียกว่าเด็กในมหาวิทยาลัย อย่าเรียกว่านิสิต นักศึกษาอะไรเลย เรียกว่าเด็ก ๆ ธรรมดา ในมหาวิทยาลัย จะถูกกว่า. เรียกด้วยคำว่า “เด็ก” นี้ถูกกว่า ถูกกว่าที่จะไปเรียกเป็นนิสิต นักศึกษาอะไรทำนองนั้น. แล้วสิ่งที่เรียกกันว่าชิปปี หรือลัทธิของชิปปีนั้น ก็คือผลของ

การศึกษาสมัยนี้. เราจะพูดกันโดยละเอียด ว่าสิ่งนั้นมันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร. ในวันนี้จะพูดแต่ว่ามันเป็นผลของการศึกษาแบบสมัยปัจจุบัน. ผลិតลัทธิขีป้อออกมา.

สรุปสั้น ๆ ก็มีว่า ทางด้านหนึ่งก็คือการเกลียดระเบียบ กฎข้อบังคับ ทางศีลธรรม ความกดดันทางศีลธรรมที่มีอยู่อย่างแบบเก่า คือต้องเคร่งครัดในศีลธรรม นักคิดนักเด็กพวกนี้ไม่ชอบ; แล้วอีกทางหนึ่ง คือขาดความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องปรมาัตถธรรมของชีวิต ขาดความรู้ทางปรมาัตถธรรมของชีวิต ที่ผมเรียกว่าบรมธรรมนี้. เรื่องบรมธรรมนี้ คือปรมาัตถธรรมของชีวิต เพราะเขาขาดความรู้เรื่องนี้. ดูเอาเถิด อย่างที่แรกนั้นคือความถูกบังคับกดดันของศีลธรรมของระเบียบ ของอะไรต่างๆ ที่คนสมัยโบราณเขายินดีรับ แต่เด็ก ๆ สมัยนี้ไม่ยินดีรับ. เมื่อทั้ง ๒ อย่างนี้ รวมกันเข้ามันก็เกิดลัทธิขีป้อ คือตามใจตัวตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตยที่มีอิสรภาพ เสรีภาพ; แล้วลัทธินี้มันก็เกิดเอง ไม่ต้องมีใครไปทำให้เกิด มันก็เกิดเอง สิ่งต่างๆ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ หรือตามกฎของพระเจ้า. เมื่อทนการควบคุมของศีลธรรมไม่ได้ ก็หาทางออก อ่างเป็นเสรีภาพ เมากันยิ่งกว่าเมาเหล้า มันก็ต้องไปตามใจของกิเลส แล้วพวกนี้

ยังจะมีหน้ามาเผยแพร่ ว่าเป็นเรื่องทางวิญญาณ หาอิสรภาพทางวิญญาณ. แต่ว่าที่เขาพูดวิญญาณ ๆ นั้นมันคนละความหมาย เพราะว่าวิญญาณของมนุษย์หรือของอารยชน ของพระอริยเจ้าก็อย่างหนึ่ง วิญญาณของภูตผีปีศาจ ก็อีกอย่างหนึ่ง. ถ้าพูดว่า “ทางวิญญาณ” ก็ต้องวิญญาณของอารยชน ของพระอริยเจ้าจึงจะได้ ไม่ใช่วิญญาณของภูตผีปีศาจ ที่เมาในกามารมณแล้วใช้ประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือสำหรับอ้าง เพราะฉะนั้นผลก็เกิดขึ้นคือลัทธิชิปโป. การตามใจตัว ไม่อยู่ในขอบเขตของอะไร ไม่ต้องมีสิ่งที่เรียกว่าจริยธรรมหรืออะไรทำนองนั้น มีอะไรเป็นของตัวหมด สิ่งนี้เป็นผลของการศึกษาที่จัดไปไม่ถูกต้องตามความต้องการของพระเจ้า. การศึกษาของโลกในสมัยปัจจุบันนี้ จัดไปไม่ถูกต้องตามความต้องการของพระเจ้า ซึ่งผมเรียกสั้น ๆ ว่า ธรรม หรือ พระธรรม.

ลองคิดถึงให้ถี่ ว่าสิ่งที่ไม่ควรจะเกิด มันเกิดขึ้นมาได้ไถ่อย่างไร เกิดขึ้นมาแล้วเป็นปัญหาหนักที่สุด. พุทธบริษัทแท้จริงที่ยังเหลืออยู่บ้าง ก็ยังหนาว ๆ ร้อน ๆ ว่าลัทธิอย่างนี้จะครอบงำเอา คือครอบงำหมดทั้งโลก. การศึกษาของโลกในสมัยปัจจุบัน นำไปสู่ลัทธิชิปโปนี้ ยิ่งขึ้นทุกที ยิ่งขึ้นทุกที

นี้เพียงตอนก่อนหวนด ต่อไปในอนาคตจะยิ่งขึ้นทุกที คือการ
 บูชาความสุขทางเนื้อหนัง หรือถือเอาความสุขทางเนื้อหนังเป็น
 พระเจ้าอย่างที่เขาคิดกันไว้แต่กาลก่อนนั้นแหละ ไม่แปลก
 อะไร.

อย่าเข้าใจว่าลัทธิชิปโปนี เพิ่งเกิดเมื่อไม่กี่ปี ในพวก
 ผรั่ง มันเกิดมาแล้วครั้งพุทธกาลหรือก่อนพุทธกาล แต่ว่ามัน
 ในรูปร่างอื่น แต่ความหมายเดียวกัน คือฟรีอย่างภุคตีปีศาจ
 เป็นอิสรภาพอย่างภุคตีปีศาจ อย่างนี้มีมาแล้วก่อนพุทธกาล.
 มนุษย์ที่มีจิตใจหลงอิสรภาพ เสรีภาพ แล้วก็ฟรีตามความต้อง
 การของกิเลสนั้น คือลัทธิชิปโปนีอย่างที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ ไม่ใช่ของ
 แปลก. แล้วมันมีเป็นชั้นเป็นอันอยู่ไม่ได้เพราะระบบศีลธรรม
 จริยธรรม ระบบศาสนาที่มีอยู่ ระบบที่มีความเคารพบิดา
 มารดา ครูบาอาจารย์ มันมีอยู่ มันไต่ล่อออกมาไม่ได้. ที่นี้
 พอมาถึงสมัยที่โลกนี้ก้มหัวลงเป็นทาสของวัตถุ บูชาความเอร็ด
 อร่อยทางเนื้อหนังเป็นสรณะ เป็นพระเจ้า มันก็ไต่ล่อออกมาได้
 มันเป็นรูโหว่ใหญ่ เลยก็ไต่ล่อออกมา เป็นช่องโหว่สำหรับความ
 รู้สึกที่เป็น animal instinct มันดันออกมา. การศึกษาไม่ได้ไต่ล่อ
 จักเพื่อจะปราบปรามเสียซึ่ง animal instinct เสียแล้ว มันก็ไต่ล่อ

ออกมา ๆ จนมาในรูปที่เป็นอย่างที่ว่า นักศึกษานักกันทกหมื่น
คนไปแก้ผ้ากันที่หาดทราย ในที่สาธารณะ ต่อหน้าธารณะกำนัล
แล้วต่อไปมันก็มีอะไรมากไปกว่านี้ คือเลยการเปลือยกาย
ไปอีก.

เพราะฉะนั้น ขอให้สังเกตดูระบบการศึกษาอยู่ในสภาพ
อย่างไร อยู่ในสภาพเป็นทาสของวัตถุนิยมหนักขึ้น ๆ หนักขึ้น ๆ
เป็นฝีมือของนักปราชญ์สมองใส เป็นศาสตราจารย์สมองใส
ทั้งนั้น ที่วางแผนการศึกษา แล้วผลก็เป็นอย่างนี้แยกดูเป็น
อย่าง ๆ ก็ได้ :

พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา หัตถศึกษา อย่าง
ที่เขาว่า ๆ กันนั้น ก็ถูก การที่แบ่งกฎเกณฑ์อย่างที่เขาว่านั้นก็ถูก
แต่ที่ที่เราดูพุทธิศึกษาก่อน : พุทธิศึกษา มันแปลว่าสติปัญญา
สูงสุด นั้นมันเป็นทาสของวัตถุนิยม. พุทธิศึกษาตกไปเป็น
ทาสของวัตถุนิยมหมดเนื้อประดาตัว. ตามหลักพุทธศาสนาเรา
ถือว่าสิ่งที่เรียก “ปัญญา” นั้น ต้องเป็นเจ้า—เป็นนาย ไม่ใช่
เป็นทาส. ถ้าสิ่งที่เรียกว่าปัญญาความรู้ตกไปเป็นทาสแล้ว ไม่
เรียกว่าปัญญา. เคี้ยวนี้คำว่า “พุทธิ” หรือปัญญา นั้น ตกไป
เป็นทาสของความสุทางเนื้อหนัง พุทธิศึกษาของโลก ตกไป
เป็นทาสของวัตถุ ทางเนื้อหนัง.

จริยศึกษา ก็เป็นเพียงบทท่องจำ หากดูก็ยังไม่
 จริยศึกษากลายเป็นเพียงบทท่องจำ บทอาชยานทำนองนั้นไป
 ไม่ใช่จริยะ คือการประพฤติ ปฏิบัติอยู่ที่กาย วาจา จิต อยู่ที่เนื้อ
 ที่ตัว มันเป็นเพียงบทท่องจำในสมุค แล้วก็ยังหาดูยาก
 ยังมีเป็นส่วนน้อย; ไม่มีโรงเรียนไหน ที่มีระเบียบวางไว้ให้
 คณะคนผู้บังคับตัวเองได้ ผู้ที่ทำอะไรลงไปจริง ๆ ตามหลัก
 ศีลธรรมและศาสนา มันกลายเป็นบทท่องจำในสมุค หรือ
 บทท่องบทสวด อย่างสวดมนต์ ร้องเพลงไปเสีย. เพียงสวด
 “องค์ใด พระสัมพุทธ.... ฯลฯ...” เท่านั้น ก็ว่าเป็นจริยศึกษาเต็ม
 ที่แล้ว เป็นเรื่องนกแก้วนกขุนทองมากกว่า. พิธีรีตองเหล่านี้
 ทำโดยไม่รู้ความหมาย ให้นักเรียนมีแต่ความเป็นนกแก้วนก
 ขุนทองเกี่ยวกับจริยธรรมหรือศาสนา.

กิจการลูกเสือ ที่ว่าจะมีหวัง ที่แรกผมนึกหวังมาก
 แต่แล้วมันก็กลายเป็นพิธีรีตอง เต็มใจไปอย่างละเมอ ๆ
 เหมือนกัน ยังไม่จริงจังถึงขนาดที่มันจะเป็นจริยศึกษาโดย
 สมบูรณ์ได้ มันเป็นเรื่องพิธีรีตอง เรื่องสนุกสนานไปเสีย
 กลบเกลื่อนเนื้อแท้ของมันไปเสีย. นี่ จริยศึกษาเป็นเพียงบท
 ท่องอาชยาน แล้วก็ยังหาดูยาก หรืออยู่ในสมุคอีกด้วย.

ส่วนพลศึกษาชั้น กำลังไ้ก็ ขอภัยที่พูดคำ
 โสกโลก คือว่า มันไ้ก็ แล้วก็บูชากันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 เช่นการศึกษา มีระหว่างชาติ ระหว่างประเทศ ระหว่างบุคคล
 แต่แล้วสนามกีฬา กลายเป็นที่ฝึกฝนความเห็นแก่ตัว ขอให้
 คุณไ้ดูในส่วนนี้ด้วย. ที่ว่า “ไ้ก็” นั้น สนามกีฬานั้นเอง
 เป็นสนามสำหรับฝึกหรือเพิ่มความเห็นแก่ตัว. กองเชียร์นั้น
 คือสเปิร์ตแห่งการเห็นแก่ตัว อย่าไปเข้าใจว่า อัยนี้มันดีวิเศษ
 ที่แท้มันคือภูตผีปีศาจแห่งความเห็นแก่ตัว แล้วมาอยู่ในรูปของ
 กองเชียร์ จะนั้นมันจึงมีการชกต่อยวิวาทกันตรงในสนามกีฬา
 นั้นเอง. เมื่อลูบบอลล์อยู่ในมือตนเอง ก็มีการทะเลาะวิวาท
 มีการทำอันตรายกันอย่างภูตผีปีศาจในสนามกีฬา. การเตรียม
 กีฬา ก็คือการเตรียมที่จะไปชนะเขาเอาเกียรติให้แก่เรา ผิดจาก
 ความมุ่งหมายหรือเจตนารมย์แต่โบราณกาลของการมีกีฬา คือ
 เพื่อให้มีการเล่นออกกำลังกาย เพื่อเสียสละ ในเมื่อถูกผู้อื่นล่วง
 เกินพลังพละด. เคี่ยนนี้ในสนามกีฬานั้นแหละ ถือลัทธิ
 “ฟันต่อฟัน—ตาต่อตา” และจะมากขึ้น ๆ มากขึ้น ๆ จนกระทั่ง
 กองเชียร์ไ้ระเบิดขวด คุณดูเถิด ว่าคำว่า “ไ้ก็” พลศึกษา
 กำลังไ้ก็มันไ้ก็อย่างไร. ไ้ก็คือ ที่มีเนื้อหนังเป็นพลังขึ้นมา
 ก็สำหรับรักษา หรือแสดงออกซึ่งความเห็นแก่ตัว. โรงเรียน

ไหนก็เห็นแก่โรงเรียนของตน ประเทศไหนก็เห็นแก่ประเทศ
 ของตน ก็พาระหว่างชาติก็มีชกต่อยกัน จนฟันหัก หัวแตก.
 นี้แหละ สูงสุดอยู่ที่นี้ สำหรับพลศึกษา.

ที่นี้ หัตถศึกษา หัตถศึกษาในที่สุดคือคว่ำดวงจันทร์
 ไปได้เลย มียาวไปคว่ำเอาดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ มาไว้ได้ใน
 อำนาจ ไม่ใช่เพียงแต่सानตะกลักระบุงเท่านั้น ยอมให้ว่าใน
 อนาคตมันจะถึงขนาดเที่ยวไปคว่ำดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวง
 ดาว มาถือไว้ได้ แต่แล้วมันก็เพื่อประโยชน์อะไร? ดีที่
 ตรงไหน? ไปลองคิดดู มันก็มีแต่ว่าอวโศกโซ่ผู้อื่น ว่าของกุติ
 ของกุติกว่าใคร ของกุติเศษกว่าของใคร อวชฐหรรุหรา ร่าอยู่
 อย่างนั้นมันก็ไม่รอด ในกาที่จะมีบรมธรรม. หัตถศึกษา
 เป็นเรื่องปากเรื่องท้อง เรื่องอำนาจวาสนา หรืออะไรที่จะไป
 เป็นเรื่องปากเรื่องท้อง. ไปเอาดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์มาเคี้ยว
 กินได้ มันก็ยังไม่มีอะไรดีขึ้นเลย.

นี่ ผมพูดอย่างนี้ ก็คงมีคนจำนวนมาก ทาว่าผมเป็น
 Pessimistic อะไรไปในทำนองนั้น ก็ตามใจ ผมพูดตามความ
 รู้สึกเสมอ พูดตามความรู้สึกที่มองเห็นสิ่งที่เห็นอันตราย และยัง
 มองไม่เห็นในแง่ดี คือในแง่ Optimist ในแง่ที่ว่ามันจะรอด

ไปได้อย่างไร เพราะมันถลาลึกเข้าไปอย่างนั้นมากขึ้น ๆ ๆ การศึกษาของโลกถลาลึกลงไปในบ่อในหลุม ของชาตาน ของพญามาร ทางเหนือหนังมากขึ้นทุกที จึงไม่มีวิเวกที่ว่าจะไปสู่บรมธรรม.

การศึกษาของมนุษย์ มันต้องพูดอย่างกำปั้นทุบดินว่า ต้องเพื่อให้มนุษย์ได้ **สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ** เพราะฉะนั้นเขาก็ยังไม่ปฏิเสธอุดมคตินี้ แม้ในเวลานี้ แต่เขาไปตีความ **สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ** นั้น ไปเสียอย่างอื่น คือไปทางวัตถุ ไปทางเนื้อหนัง โดยถือเสียว่า ถ้าเนื้อหนังมันดีแล้ว ใจมันก็ดี อย่าง Dialectic materialism ซึ่งเป็นกันทั้งโลก. ถ้าร่างกายดี จิตใจก็ดี; ปัญหาทางวัตถุหมด ปัญหาทางจิตใจหมด; มัน ถือเป็นเรื่องเดียวกันเสียอย่างนี้ นำเอาเรื่องทางวิญญาณไปเป็นบริวาร เป็นทาสของเรื่องทางเนื้อหนังไป. ส่วนเราต้องการแยกออกจากกัน ให้เรื่องทางวิญญาณเป็นนายเป็นเจ้า ควบคุมวัตถุ ควบคุมเนื้อหนังนั้นแหละ มันจึงจะถือได้ว่า **สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ.**

ที่นี้เขาตีความ **สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ** เป็นเรื่องเอรีตอร้อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

ที่เรียกว่า กินดี - อยู่ดี นั้นยกเป็นสภาวะสูงสุด เป็นพระเจ้า. ส่วนเราให้ถือตามหลักพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า กินอยู่แต่พอดี อย่ากินส่วนเกิน อย่ามีส่วนเกิน อย่าใช้ส่วนเกิน กินอยู่แต่พอดี เท่าที่จำเป็น เพื่อจะให้ได้อะไรอีกอันหนึ่งซึ่งสูงสุดที่เรียกว่า "บรมธรรม". เพราะฉะนั้น การกิน - การอยู่นี้ เป็นเพียงอุปกรณ์ เป็นปัจจัยอุปกรณ์เล็กๆ น้อยๆ เพื่อมีชีวิตอยู่ แล้วให้ประพฤติกะทำให้ได้มาซึ่งบรมธรรม. เดียวนี้เขายกเอา การกินดี-อยู่ดี เป็นสิ่งสูงสุด เป็นบรมธรรมเสียเอง ไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือให้ไต่บรมธรรม เพราะฉะนั้น เรื่องจึงกลับกัน. การศึกษาในมหาวิทยาลัยระดับสูงสุดอย่างไรก็ตาม มันกลายเป็นเพื่อกินดี-อยู่ดี มีความกินดีอยู่ดี เป็นบรมธรรมไปเสีย ไม่ใช่เป็นเครื่องมือเพียงเพื่ออยู่ได้ มีชีวิตอยู่ในลักษณะที่เหมาะสม แล้วตะเกียกตะกายต่อไป ๆ จนได้จนถึง บรมธรรม. คำว่า บรมธรรม เพียงขนาดจริยธรรมสากลนี้ มันก็ไม่ได้ (บรมธรรมเพียงขนาดจริยธรรมสากลที่เราพูดกันมาแล้ว ก็มีความสุขที่แท้จริง, มีความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์, มีการทำหน้าที่ เพื่อหน้าที่, มีความรักสากล).

ความสุขของคนสมัยนี้ ก็คือเนื้อหนัง ก็คือทาง
คริสเตียนเขาเรียกว่าเนื้อหนัง ไต่แก่ความเอรีคอร่อยทางตา

ทางหู ทางจมูก ทางตื้น ทางกาย ทางใจ นี้เรียกว่าเนื้อหนัง
นี่คือความสุขในความหมายของจริยธรรมสากล เขาไปเปลี่ยน
ความหมายให้มันเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่ความสุขที่สะอาด ที่ถูกต้อง.

ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ ของเขานั้น
ก็คือว่าวัตถุเต็มเปี่ยม ร่างกายสมบูรณ์ไปด้วยเหยื่อ เขาเรียกว่า
เต็มเปี่ยม นี่คือความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ของระบบ
เนื้อหนังนี้.

หน้าทเพื่อหน้าท ที่เขาว่าๆนั้น ก็คือเพื่อคิม
เพื่อกิน ที่นี้และเที่ยวนี้ เพราะว่าพรุ่งนี้เราอาจจะตายเสียได้
Eat drink and be merry; for to-morrow we may die.
มันท้องถิ่น แต่บทย่างนี้. ฉะนั้นหน้าท ก็เพื่อกิน เพื่อคิม
ได้กินได้คิมเสียเร็วๆ นี่คือน้ำที่. หน้าทเพื่อหน้าทที่เขาหมาย
เสียอย่างนี้ คิดคุดเกิด. ทางเราว่า หน้าทเพื่อหน้าทที่หมายความว่า
หน้าทเพื่อหน้าทที่บริสุทธิ์ ไม่ใช่งานเพื่อเงิน เพื่อกิน เพื่อคิม
เพื่อเนื้อหนัง.

อันสุดท้าย ความรักสากล ของเขาก็คือเอามาเป็น
พวกของตัวเพื่อไปปล้นคนอื่น. ความรักสากล มันคืออย่างนั้น
ไปลงทุกลงแรงหวานล้อมมาเป็นพวกเราให้มากที่สุด เพื่อให้

ไปปล้นคนอื่น นั่นคือความรักสากลของวัตถุนิยม มันเป็นอย่าง
 นั้น. ถ้าความรักสากลตามมโนนิยามมันไม่มีเขา ไม่มีเรา ไม่มีตน
 ของเขาของเรา; ความเป็นอันเดียวกันทั้งหมด มันก็เกิดขึ้น
 มาทันที. มนุษย์มีเพียงคนเดียวในสากลจักรวาล ไม่มีเป็นคน ๆ
 แล้วมีเขา มีเรา ก็มันเหมือนกันหมด เป็นคน ๆ เดียวกันแท้.
 นี้ คือความรักสากลตามแบบมโนนิยาม. ความรักสากลตามแบบ
 เนื้อหนังหรือวัตถุนิยม คือหาพรรคพวกให้มาก ๆ แล้วปล้น
 คนอื่นเอามาเป็นของเราให้หมด. นี้ ความรักเพื่อนของวัตถุนิยม
 เป็นอย่างนี้. แล้วก็มันไม่ใช่ผลของอะไรอื่น นอกจากผล
 ของการศึกษา ที่มันเดินไปผิดทาง จึงเปิดช่องโหว่ให้มนุษย์
 เกิดความคิดอย่างนี้ แล้วตกไปสู่กระแสแห่งความคิดอย่างนี้
 มากขึ้น ๆ.

ทั้งหมดนี้ ไม่ใช่เราจะมานั่งตั้งกองค้ำมนุษย์กันในเวลา
 หัวรุ่งเช่นนี้ แต่เรามาหลบตาพิณิจพิจารณาด้วยจิตใจที่ดีว่า
 มันละเอียดละออที่สุด ในเวลาอย่างนี้ คือ ตอนหัวรุ่ง มองดู
 โลกตามที่เป็นจริง ตามแบบที่พระพุทธเจ้าท่านสอน ว่า ปญญา
 ปาสาท มารุชฺชหฺว ให้หาโอกาสสงบสงัด แล้วขึ้นสู่ปราสาทแห่ง
 ปัญญา คือยอดคฤหาสน์แห่งปัญญา แล้วมองดูมนุษย์ทั้งหลาย ที่กำลัง

เป็นอย่างไร ที่กำลังดูความทุกข์—ความโศกบีบคั้นอย่างไร. ทำการสอนให้ชั้นผู้ยอดเขาสูงสุดของปัญญา แล้วก็ดูมนุษย์ทั้งหลาย ที่เคลื่อนกล่นอยู่ในความทุกข์นั้นอย่างไร เช่นเดียวกับบุคคลชั้นผู้ยอดภูเขาแล้วมองเห็นพื้นดินเบื้องล่าง. นี่แหละ เราหาโอกาสชั้นผู้ปราสาทของปัญญา แล้วก็มองดูโลกตามที่เป็นจริง ว่ามันเป็นอยู่อย่างไร. แล้วเราจะชั้นผู้ปราสาทของปัญญาได้ก็ตั้งอาศัยการศึกษา การศึกษาทำให้เกิดปัญญา และปัญญาที่ถูกต้องไม่ใช่ปัญญาที่ตลบแคลง. การศึกษาทำให้เกิดปราสาทแห่งปัญญา ขึ้นไปได้แล้วมองดูโลก มองดูชีวิตตามที่เป็นจริง แล้วก็รู้สึกอย่างไร เห็นอย่างไร มีอะไรอย่างไร ก็จะได้จัด—ได้ทำแก้ไขไปให้มันถูกต้อง เพราะฉะนั้นการที่เราพูดถึงการศึกษาของโลกในสมัยปัจจุบันนี้ ที่เกี่ยวข้องกับบรรพธรรมในลักษณะอย่างไร หรือไม่เกี่ยวข้องกันเลย เราจึงพูดกันอย่างอิสระ เพราะว่าเราก็ชอบอิสรภาพเสรีภาพ ชอบประชาธิปไตยเหมือนกัน แต่ว่าตามแบบของมนิยมหรือทางวิญญาณ.

เรายืนยันว่า การศึกษานี้ เพื่อกำจัดเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์ มิใช่เพียงมีชีวิตรอด. มีชีวิตรอดอยู่แล้วยังจะต้องกำจัดเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์ เพื่อให้มนุษย์

ได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้. เพราะฉะนั้นการศึกษานี้
มันต้องเพื่อบรมธรรม.

สรุปความสั้น ๆ ว่า การศึกษาทั้งหมดของมนุษย์นี้
ต้องเพื่อบรมธรรม อื่น ๆ เป็นบริวาร เป็นปัจจัยแวดล้อมของ
บรมธรรม. การศึกษาต้องเพื่อบรมธรรม ไม่ใช่เพื่อความรอด,
การศึกษา ไม่ใช่เพื่ออาชีพ. ถ้าพูดว่าการศึกษาเพื่ออาชีพ
มันเป็นเด็กอมมือเกินไป ในโรงเรียนไหน ในมหาวิทยาลัยไหน
จะสอนว่า การศึกษาเป็นไปเพื่อมีอาชีพ ผมว่านั่นพูดอย่าง
เด็กอมมือ.

อนึ่ง การศึกษานี้ ไม่ใช่เพื่อประชาธิปไตย. เขา
มักจะสอนกันว่า การศึกษานี้ เพื่อประชาธิปไตย บรูชา
ประชาธิปไตย. ผมพูดแล้ว ว่าประชาธิปไตยนั้น ถ้ามันเป็น
ของมนุษย์ ก็คืออยู่ แต่ถ้าเป็นของวัตถุนิยมแล้ว มันก็ทำโลกนี้
ให้เป็นนรก. ถ้าทุกคนเป็นวัตถุนิยมจัด แล้วก็ได้ประชาธิปไตย
ไปเป็นของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน มันก็เป็น
การช่วยกันหมุนโลกให้เป็นนรก กล่าวคือความเดือดร้อนนานา
ประการที่เกิดจากการลุ่มหลงวัตถุ. การศึกษานี้ ไม่ใช่เพื่อ
ประชาธิปไตย มันเพื่อความถูกต้อง เพื่อธรรมาธิปไตย
อย่าเพื่อประชาธิปไตยเลย.

การศึกษา ต้องเพื่อธรรมาธิปไตย เมื่อเป็นธรรมาธิปไตยแล้ว เป็นเผด็จการก็ได้ เป็นประชาธิปไตยก็ได้ เป็นอะไรก็ได้ การศึกษานั้น เพื่อธรรม เพื่อบรมธรรม เพื่อธรรมาธิปไตย ให้ธรรมะครองโลก. ฉะนั้นการศึกษานั้นไม่ใช่เพียงเพื่อความรอด หรือความเอาตัวรอดเป็นยอกคิ ซึ่งนั่นเด็ก ๆ หรือคนฉลาด จะพูดว่า เอาตัวรอดเป็นยอกคิ. การศึกษาไม่ใช่เรื่องของคนฉลาด เป็นเรื่องของคนมีปัญญา ต้องมีปัญญาแท้จริงและสูงสุด. ฉะนั้นการศึกษาต้องเพื่อธรรม เพื่อธรรมาธิปไตย ไม่ใช่เพื่ออาชีพ ไม่ใช่เพื่อความรอด ไม่ใช่เพื่อประชาธิปไตย ไปตามแบบสมัยวัตถุนิยม.

ที่นี้ คุณ ๆ ก็ไปพิจารณาดู ว่าการศึกษาของโลกสมัยปัจจุบันนี้ มันกระทำแก่บรมธรรมอย่างไร มันมีผลแก่บรมธรรมอย่างไร; แล้วคุณก็จะพบตัวเองว่า อะไรเป็นอุปสรรคแห่งการบรรลุถึงบรมธรรมในปัจจุบันนี้ ในเวลานี้ ในโลกนี้ : อะไรเป็นอุปสรรคแห่งการลุถึงบรมธรรม; และรู้ได้เลยว่าเมื่อบรมธรรมที่แท้จริงที่ถูกต้อง ของพระเจ้า หรือของธรรม นั้นมันเป็นสิ่งที่เข้าถึงไม่ได้สำหรับมนุษย์สมัยนี้ แล้วเขาก็ตั้ง “บรมธรรม” อย่างอื่น ขึ้นมาแทน ก็บรมธรรมทางเนื้อหนัง

ความเอร็ดอรร้อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ
ไม่มีที่สิ้นสุด ที่กำลังพูดถึงกันอยู่ จนทำให้โลกนี้ให้ปราศจากบิดา
มารดา ครูบาอาจารย์ เรื่องมันมีอย่างนี้.

นี่ วันนี้เราพูดถึงบรมธรรมเท่าที่เกี่ยวกับโลกทาง
การศึกษาของโลก ในสมัยปัจจุบัน หรือโลกในสมัยปัจจุบันที่มี
การศึกษาอย่างนี้. คุณบวชมาในผ้าเหลือง ในศาสนาของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีบรมธรรม บุชาบรมธรรม ก็ต้อง
สนใจให้ถูกต้อง แล้วก็จะไม่เสียเวลาที่บวช แม้ในชั่วระยะ
อันสั้น.

เวลา ๑ ชั่วโมงของเรา ก็หมดลงสำหรับวันนี้.

ชีวิตนักศึกษา

ตามหลักพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายอบรมกลุ่มนิสิต นักศึกษา บวชภาคฤดูร้อน
ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา

๑๓ เมษายน ๒๕๑๒ วันนี้ สำหรับพวกเรา ได้ล่วงมาถึงเวลา ๕.๐๐ น. แล้ว จะได้พูดถึงเรื่อง **บรมธรรม** กับชีวิตนักศึกษา โดยมีความสัมพันธ์กันกับเรื่องที่แล้วมา. วันก่อนได้พูดถึง **บรมธรรมกับการศึกษาของโลก** ในสมัยปัจจุบันอยู่ในสภาพที่หันหลังให้กันกับบรมธรรม. ที่นี้เราควรจะได้พูดถึงกันบ้างว่า ถ้าจะไม่หันหลังให้กันควรจะเป็นอย่างไร; เดียวจะหาว่าเป็นการมองกันในด้านร้าย ด้านเดียว หรือเล็งผลทรมแต่ด้านเดียว..

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ขอให้ถือเป็นหลักว่า พุทธศาสนา
 ไม่มองอะไรในด้านดีหรือด้านทราม แต่จะมองในแง่ที่จะ
 แก้ไขด้านทรามให้กลายเป็นด้านดี ทำด้านร้ายให้กลายเป็น
 ด้านดีเสมอไป. พวกฝรั่งเข้าใจผิดพุทธศาสนา หาว่า
 พุทธศาสนาเป็นเพสิมิสติกเต็มตัว. ที่จริงไม่ใช่เป็นอย่าง
 นั้น พุทธศาสนาพูดเรื่องทุกข์มากที่สุด เพื่อจะรู้จักมัน
 แล้วแก้ไข หรือดับมัน. อย่างนี้จะเรียกว่าเป็น Optimism
 ก็ไม่ใช่ Pessimism ก็ไม่ได้ คือมันเป็นการเชื่อมโยงกัน
 เพื่อจะแก้ที่ร้ายให้กลายเป็นดี แก้ทุกข์ให้กลายเป็นไม่ทุกข์
 ต่างหาก. เราไม่ได้มองสิ่งใดโดยความเป็นของเสีย—ของ
 ร้าย—ของเลว โดยส่วนเดียว แต่ว่าพร้อมกันนั้นต้องมี
 ทางออกที่จะแก้ไขมัน.

สรุปความในข้อนี้ก็ถือว่า ขอให้นักศึกษาที่เป็น
 พุทธบริษัท อย่างมองอะไรในด้านเดียว หรือโดยส่วนเดียว
 เช่น ยืนยันชีวิตนี้เป็นทุกข์อย่างนั้นเป็นต้น หรือเป็นสุขสนุก
 สนานก็ตาม ขอให้มองในแง่ที่ว่าชีวิตนี้เป็นสิ่งที่ปรับปรุง
 ได้ แก้ไขได้ เปลี่ยนแปลงได้ ตามเหตุตามปัจจัย

เพราะสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย แก้ไขได้. เรา
มองดูสิ่งทั้งหลายในฐานะเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ปรับปรุงให้ตรง
ตามที่เราประสงค์ หรือใคร ๆ ควรที่จะประสงค์ได้. แม้
ว่าการศึกษาของโลกในปัจจุบัน หรือตัวโลกในปัจจุบัน
หันหลังให้บรมธรรม มันก็เป็นสิ่งที่แก้ไขได้; เมื่อคนอื่น
เขาไม่แก้ เราก็กแก้ของเรา ก็ยังได้.

หัวข้อวันนี้ว่า บรมธรรมกับชีวิตนักศึกษา คำ
ว่า “*ชีวิตนักศึกษา*” เมื่อเราพูดถึงคำนี้ ในที่เช่นนี้ ก็ควร
จะเป็นนักศึกษาที่แท้จริง หรือเต็มตัว แล้วก็กำลังศึกษา
อยู่. มันเป็นการถูกแล้ว ที่จะเรียกบุคคลที่ศึกษาในระดับ
มหาวิทยาลัย ว่า “*นักศึกษา*” แต่ที่จะไปเรียกมันว่า
“*อุดมศึกษา*” นี้ ผมรู้สึกว่ามันน่าหัวเราะ. นิสิตในมหา-
วิทยาลัยเป็นเพียงนักศึกษานั้นถูกแล้ว แต่การศึกษานั้น
จะจัดเป็นอุดมศึกษา นั้นน่าหัวเราะ. เราจะเข้าใจผิดกัน
ไปตั้งแต่ต้นเสียแล้ว ก็ด้วยชื่อเอง. คำว่า “*อุดม*”
แปลว่าสูงสุดในระดับ Supreme เราเรียกว่า “*อุดม*”
ก็ต้องระดับสูงสุด. แต่ความรู้สึกของผม รู้สึกว่าระดับ
มหาวิทยาลัยนี้เป็นเพียงนักศึกษาในระดับที่ย่างเข้ามาสู่

ความเป็นนักศึกษา. ประถมศึกษา มัธยมศึกษา มันเป็น
เพียงเตรียมเพื่อการศึกษา เท่านั้น ยังไม่เป็น*ตัวการศึกษา*
ด้วยซ้ำไป เป็นเพียงเตรียมสิ่งต่าง ๆ เตรียมรู้หนังสือ
เตรียมรู้จักคิด รู้จักนึก เตรียมอะไรสำหรับเป็นกุญแจ
สำหรับจะทำการศึกษา. ที่นี้พอมาเป็นนักศึกษาระดับ
มหาวิทยาลัย ก็ก็เป็นนักศึกษาเท่านั้น ไม่น่าจะหยุดโต
ถึงว่าเป็นอุดมศึกษา. เพราะว่า *อุดม* หรือ*อุดม*นี้ มัน
แปลว่าสูงสุด คือสุดแล้ว มันไม่มีอะไรยิ่งไปกว่านี้อีกแล้ว
เพราะฉะนั้นคุณเด็ก ๆ ของเราจะลืมตัวไป ทะนงตัวไป
ว่าเป็นอุดมศึกษาในชั้นนี้ จึงมีลักษณะยกหูชูหาง เห็นผู้
อื่นต่ำไปหมด เห็นครูบาอาจารย์เสมอกัน ในมหาวิทยาลัย
ทั่ว ๆ ไปในโลก. ถ้าพื้นฐานมันผิดแล้ว เนื้อตัวของมัน
ก็ต้องผิด หมายความว่ามันผิดระดับ ผิดจังหวะ ผิด
อะไร ๆ อยู่หลาย ๆ อย่าง.

ที่แท้ มันยังไม่ใช่อุดมศึกษา ก็ตรงที่ว่ามันไม่มี
*บรรพธรรม*อยู่ในการศึกษานี้ เหมือนที่เรากำลังพูดกัน
มาแล้ว จนเข้าใจได้ว่าในมหาวิทยาลัยในโลกทุกแห่ง ไม่มี
พูดถึงบรรพธรรม. เด็ก ๆ เหล่านี้ยังไม่รู้จัก*สิ่งที่ดีที่สุด*

ที่มนุษย์ควรจะได้. ผมเรียกว่า “เด็ก ๆ” ก็โดยเหตุผลทั้ง
ที่กล่าวมาแล้ว ว่ายังเป็นเด็ก ๆ เพราะว่าไม่รู้ว่าจะเกิดมา
ทำไม. เพราะฉะนั้นหลักสูตรในอุดมศึกษามันต้องให้รู้ว่า
เกิดมาทำไมแล้วทำสิ่งนั้นอยู่ นั้นแหละจึงจะเป็นอุดม
ศึกษา. ที่ไหนมหาวิทยาลัยไหนก็ไม่พูดถึงเรื่องที่ว่า เกิด
มาทำไม อะไรเป็นจุดสูงสุดเป็นภาวะสูงสุด เป็นผลได้
ที่สูงสุดของการเกิดมา.

เขาจะถือไปว่า นั่นมันเป็นเรื่องทางวิญญาณเกินไป
เสียแล้ว นั่นก็แปลว่าเป็นการประจานตัวเอง ว่าเป็นโลก
หรือเป็นวัตถุนิยมจัด ไม่รู้เรื่องทางมโนนิยมแม้แต่สักนิด
หนึ่ง แล้วจะเรียกนักศึกษาว่าชั้นอุดมศึกษา มันก็น่าขัน
อย่างที่ว่า น่าหัวเราะอย่างที่ว่า. เพราะฉะนั้นผู้ที่ยังไม่รู้
ว่าเกิดมาทำไมนั้น ก็เป็นเด็กอมมือด้วยซ้ำไป. แม้จะมี
การศึกษาอะไรกันมาก แต่ไม่ศึกษาในข้อที่ว่าเกิดมาทำไม
ความเป็นเด็กอมมือนั้นก็ไม่สิ้นสุดลงได้ แม้จบการศึกษามี
ปริญญายาวเป็นทางหลาย ๆ อย่าง มันก็ไม่พ้นความเป็น
เด็กอมมือไปได้ เพราะคนเหล่านั้นไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม.
นี่เรากำลังพูดถึงชีวิตนักศึกษา เรากำลังศึกษาอยู่อย่าง

จริงจัง อย่างขะมักเขม้น มันก็ควรจะมีการศึกษาเรื่องที่ดีที่สุด ก็ที่สูงสุด คือชั้นอุดม. เรื่องที่เป็นชั้นอุดมชั้นสูงสุด จึงจะเรียกว่าอุดมศึกษาได้ ฉะนั้นมันก็หลีกเลี่ยง *บรมธรรม* ไปไม่พ้น หรือแม้แต่ที่จริยธรรมสากลเขาบัญญัติไว้แล้ว ว่าคือความสุขที่ถูกต้อง ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ หน้าที่เพื่อหน้าที่ และความรักสากลเหล่านี้ คุณเอามาพูดกันในการพูดจาประจำวัน หรือเปล่า? ในรั้วมหาวิทยาลัยนั้น ได้พูดจากันเป็นประจำวันหรือเปล่า? หรือว่ามันอยู่ในหลักสูตรหรือเปล่า? หรือว่ามันอยู่ในหลักสูตรโดยอ้อม โดยไม่ใช่ชื่ออย่างนี้ก็ตาม หรือเปล่า? คุ ๆ แล้ว มันยังไม่มี แล้วก็น่าหัวเราะที่จะไปเรียกว่าอุดมศึกษา. เอาคำสูงสุดมาใช้ แต่แล้วก็กลายเป็นเด็กอมมือไปทันที จะไม่ให้พูดว่าน่าชั้น หรือน่าหัวเราะได้อย่างไร.

ที่นี้เรามาคุยกันเลย ว่าชีวิตนักศึกษาที่แท้จริงจะต้องเป็นไปในลักษณะที่ใกล้เคียงบรมธรรมถึงขั้นไปทุกที่ถึงขั้นไปทุกที่อย่างไร ข้อนี้ผมขอร้องให้ทุกท่านเป็นตัวของตัว ไม่ใช่เป็นตัวของความละเมอเพื่อฝันไปตามความ

นิยมของชาวโลก หรือของแผนการศึกษาของชาวโลกที่
 หลับตาเดิน เดินไปไหนก็ไม่รู้ ไม่ไปสู่*จุดบรรจบธรรม* แล้ว
 คุณก็ไม่ใช่ตัวของตัว หลับตาเดินละเมอให้เขาจงไปตาม
 แผนนั้น นี่ผมเรียกว่าไม่เป็นตัวของตัว. เราต้องเป็นตัว
 ของตัวโดยธรรม ไม่ใช่เป็นตัวของตัวโดยกิเลส โดยมานะ
 ทิฏฐิ นันมันอย่างหนึ่ง. ที่นี้เป็นตัวของตัวโดยธรรม คือ
 มันเป็นตามที่เป็นอย่างจริง ตามที่ถูกต้อง มีความเป็นตัวของตัว
 โดยธรรมแล้วเราจึงมาเลือกดูระบบการศึกษา ว่ามีความ
 หมายอย่างไร แม้เขาจะได้วางระบบไว้แล้ว แต่ว่าความ
 หมายยังไม่ถูกต้อง เราจะทำให้มันมีความหมายถูกต้อง
 โดยความเป็นตัวของตัว. แต่ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าให้
 สไตรค์ ให้แอนตี้ ให้เรียกร้องอะไร ให้ไกลาหลว่นวายไป
 หมก อย่างนั้นมันก็ไม่ถูก มันเป็นความเป็นตัวของตัวของ
 มานะทิฏฐิ ของกิเลสตัณหา. คำว่า มีความเป็นตัวของตัว
 ก็คือเราทำโดยไม่มีใครรู้ก็ได้ ทำอยู่เงียบๆ ให้คู่แล้วมัน
 เข้ารูปเข้ารอย ให้เป็นไปตามร่องรอยของ*บรรพธรรม*;
 ต่อไปเราก็ไปถึงแผนการศึกษา ๔ อย่าง อย่างที่ว่ามานั้น—
 คือพุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา.

การศึกษาทั้ง ๔ อย่างนี้ เราอาจจะมี ความหมาย ที่ถูกต้องของเราเอง อย่าลืมว่ามีความหมายที่ถูกต้องของ เราเอง ถ้าเราไม่เห็นด้วย เราก็มีสิทธิที่จะมีความหมาย เอาใหม่ หากความหมายเอาใหม่ ตามที่มันมีเหตุผลที่จะ เป็นไปเพื่อ *บรมธรรม* ซึ่งเราจะมาคุยกัน ในพุทธศึกษา เป็นเริ่มแรก :

พุทธศึกษา ของการศึกษาสมัยนี้เป็นอย่างไร ? ตามที่ผมได้ยิน ได้เห็น ได้ฟังนี้ เขาถือว่าพุทธศึกษาเป็น ภาควิชาการ เรียนหนังสือ เรียนส่วนที่เป็นหนังสือ เรียนส่วนที่เป็น การอบรมสติปัญญา กันมากมาย เช่นใน มหาวิทยาลัย มีการจัดการศึกษาเป็นคณะต่างๆ วิศวกรรม แพทย์ศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ กุจะเป็นพุทธศึกษาไป หมก. พุทธ ซึ่งแปลว่า ปัญญา, แล้วจัดจริยศึกษา เป็นการปฏิบัติที่เนื้อที่ตัว, พลศึกษา ทำให้เกิดกำลัง, หัตถศึกษา ให้มีฝีมือลายมือ เป็นต้น มันอยู่กันอย่างนี้. แต่ผมเห็นว่าไม่เข้ารูป: **พุทธศึกษามันควรจะ มีอะไรมาก กว่านี้** คือมากกว่าเพียงแค่ให้รู้หนังสือ หรืออบรม

สติปัญญาไว้เป็นเครื่องมือ. พุทธิศึกษาที่แปลว่าปัญญา
มันต้องเป็นปัญญาที่จริง ๆ ก็คือต้องมีความรู้เรื่องที่สำคัญ
ที่สุดของชีวิต ตลอดชีวิต ก็รู้ว่า*เกิดมาทำไม* นั่นแหละ.
ผมก็มีแต่ห้า — มีแต่ห้าเรื่องความรู้เรื่องเกิดมาทำไม. เกิด
มาทำไม ? เกิดมาเพื่ออะไร ? ได้โดยวิธีใด ? แล้วก็ให้ถูก
ต้อง อย่างถูกต้องในรูปของปรัชญา ในศีลธรรม หรือ
ศาสนาก็ได้ทั้งนั้น แต่ว่าสมัยนี้เขาเอาปรัชญาไป ก็เอาใน
รูปปรัชญาไปแล้วกัน ว่า*เกิดมาทำไม*.

นี่ ตามความคิดของผมว่า เด็กๆ ชั้นประถมศึกษา
หรือชั้นอนุบาลด้วยซ้ำไป จะต้องเริ่มการศึกษาด้วยวิธีใด
ที่เหมาะสมที่ให้แก่เค้าค่อยๆ รู้สึก หรือลึบตาขึ้นมา ว่า*เกิดมา
ทำไม*. เด็กตัวเล็กๆ นี้แหละ ต้องให้เริ่มมีความเข้าใจอย่าง
ถูกต้องว่า*เกิดมาทำไม* ไม่ใช่เพียงแต่เรียนหนังสือ ก ขอ,
ก กา, รู้หนังสือ รู้อะไรเรื่อยไป รู้คณิตศาสตร์ รู้เลขอะไร
ก็ตาม แล้วยังไม่มีความรู้เลย ว่าเกิดมาทำไม, จนมัธยม-
ศึกษา จนถึงอุดมศึกษาชนิดที่ว่า ก็ไม่รู้ ว่าเกิดมาทำไม.
นี่คือไม่มีพุทธิศึกษา ตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนชั้นมหาวิทยาลัย
ก็ยังไม่มีความรู้. ส่วนรู้หนังสือ หรืออบรม ลับสมอง

ลัทธิบัญญัติให้แก่นั้น มันเป็นเรื่องผีไม้ลายมือ เอาไปไว้
 พวกเครื่องมือพวกหัตถศึกษาดีกว่า มีผีไม้ลายมือที่จะทำ
 งานในชีวิต. **พุทธศึกษา** มันจะต้องเป็นความรู้เรื่อง
ของชีวิตว่าเกิดมาทำไมโดยตรง. ถ้าถือว่าเป็นการเรียน
 หนังสือ ก็ต้องเรียนเพื่อให้รู้ว่าเกิดมาทำไม ไม่ใช่เรียนแต่
 หนังสือล้วนๆ ในทุกแขนง มันต้องให้มีความรู้ว่าเกิดมา
 ทำไมเจืออยู่ด้วย นั่นแหละมันจึงจะเป็นพุทธศึกษาได้.

นี่ผมก็พูดอย่างละเมอเพื่อฝันเหมือนกัน กล้ายๆ
 กับอ้างตัวจะเป็นผู้มีอำนาจจัดการศึกษาเสียใหม่ทำนองนั้น
 นั้นมันเป็นไปได้ แต่ว่ามันเป็นการแสดงความคิดเห็น
 ได้ พุทธศึกษานี้ มันยังไม่ถูกต้อง มันต้องทำให้มีความ
 กระจายที่จะรู้ว่าเกิดมาทำไม อยู่ทุกสมชายใจเข้าออก นี้
 เป็นรูปปรัชญา เด็กอนุบาลก็ต้องมีปรัชญา. มีความกระ
 หายอยากรู้ชั้น เขาเรียกว่า Philosophy ฉะนั้นก็ต้องมีความ
 กระจายอยากรู้ว่า **เกิดมาทำไม** ตั้งแต่เริ่มการศึกษา
 ตั้งแต่เด็กพูดได้. มันควรจะมึช้อยข้องใจอยู่ในตัวว่าเรามีอยู่
 เราเกิดมา เกิดมาเพื่อทำอะไร. เรื่องนี้มันก็เป็นปัญหา

เกี่ยวกับเรื่องว่า สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ นั่น คืออะไร
 อยู่ที่ตรงไหน. เด็ก ๆ ก็ควรจะคิดเป็น ไปตามประสา
 เด็ก ๆ ว่าอะไรดีที่สุด. เช่นที่อยากจะกินเนื้อสะเต๊ะให้
 หมดจาน แล้วไปขี่ประตู่ที่แคว่งได้ แคว่งไปมาอ้อดแอ็ค
 เล่นสนุก^๕ เป็นสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ ถือว่า
 เราเด็ก ๆ ควรจะได้หรือยัง. เพราะว่าถ้าไม่มีความ
 รู้สึกเรื่อง^๕ตามประสาเด็กพอสมควรแล้ว มันจะเพาะเชื้อ
 วัตถุนิยมอย่างร้ายกาจลงไป ในจิตใจของเด็ก แล้วก็
 ไปอย่างวัตถุนิยมจก, นักศึกษาหนุ่มสาว แพรวพราวไป
 ด้วยการศึกษา^๕นั้น เป็นผู้บูชาปาก บูชาท้อง บูชาความ
 เอรีดอ้อยทาง^๕เนื้อทาง^๕หนัง^๕ทง^๕นั้น ในชั้นที่เรียกว่าอุดม
 ศึกษา มีเพียงเท่านั้น. เพราะฉะนั้นผลของการที่ไม่รู้
 ว่าเกิดมาทำไม ก็คือไม่มีพุทธศึกษาที่ถูกต้อง.

เป็นอันว่าพุทธศึกษา จำกัดความลงไปทำให้รู้เรื่อง
 สำคัญที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้^๕ว่าเกิดมาทำไม จะเรียนหนังสือ
 หรือทำอะไรก็ตาม ก็เพื่อรู้^๕ข้อ^๕. ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว
 จักให้เป็นเครื่องมือทำมาหากิน เป็นวิชาอาชีพไปหมด
 จะเป็นวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ฯลฯ

อะไรก็ตาม เป็นวิชาอาชีพไปหมด ไปอยู่ในประเภท
หัตถศึกษา ทงสน.

ที่อันที่สอง คือ **จริยศึกษา** จริยศึกษาที่เป็นจริย-
ศึกษาของนักศึกษาจริงๆ นั้น มันต้องเป็นพรหมจารีที่ถูก
ต้อง. อย่าลืมว่าเราได้พูดเรื่องอาศรม ๔ กันมาแล้ว ตั้งแต่
การบรรยายครั้งแรกๆ: เรื่องพรหมจารี, กฤหัสถ, วณ ปรัสถ์,
สันยาสี, สี่อย่างนี้เป็นแนวของชีวิตที่สมบูรณ์. ที่ที่เรา
เริ่มต้นที่พรหมจารี คือจริยศึกษาของนักศึกษาทุกระดับ
ต้องเป็นพรหมจารีที่ถูกต้อง จึงจะเรียกว่าจริยศึกษาของ
นักศึกษา. หมายความว่ากำลังอยู่ในสภาพที่ต้องบังคับ
ตัวเอง ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกต้อง ตั้งใจ ทุก
กระเบียดนิ้ว. ผมพูดธรรมดาๆ พูดภาษาไพเราะไม่ค่อย
จะเป็น. ฉะนั้นต้องเป็นผู้ที่บังคับตัวเองอยู่ในระเบียบ
วินัยอย่างถูกต้อง เป็นระเบียบเรียบร้อย งาม อยู่ทุก
กระเบียดนิ้ว นี้ มันจึงจะเป็นจริยศึกษา ไม่ใช่เป็นลูก
สิงหะโมน. คุณรู้สึกอย่างไร ก็ตามใจ ผมรู้สึกว่าในรั้ว
มหาวิทยาลัยนี้ เต็มไปด้วยสิงหะโมน ที่กระโดดโลดเต้น

อยู่อย่างไม่รู้ความหมายว่า*เกิดมาทำไม*. ผมไม่รู้สึกรู้ว่าเป็น
 จริยศึกษาที่ตรงไหน หากความเป็นระเบียบเรียบร้อยตาม
 แผนของจริยศึกษา หรือพรหมจารียาก ไม่บูชาการ
 ศึกษา บูชาการเล่นมากกว่าการศึกษา ทั้งที่การเล่นนั้น
 เขาให้เป็นเพียงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ สัก ๕ หรือ ๑๐
 เปอรเซ็นต์ สำหรับอนามัย เพื่อความผาสุกความปรกติ
 ของร่างกาย ไม่ใช่เรื่องต้องบูชา นี่แหละเขาสอนให้บูชา
 กีฬา บูชาอะไรอย่างชีวิตจิตใจ หรืออยากจะเป็นกองเชียร์
 มากกว่าอยากที่จะเรียนหนังสือ เรื่องเป็นกองเชียร์นั้
 ก็คือเรื่องเพาะนิสัย พอกพูนนิสัยแห่งความเห็น
 แก่ตัว ให้แก่พวกของตัว; อย่างนี้ยังไม่ใช้จริยศึกษา.
 จริยศึกษาต้องรีบทำลายความเห็นแก่ตัวหรือความเห็นแก่
 พวกของตัว. อันนั้นมันเป็นเมฆหมอกที่เข้ามากลบเกลื่อน
 หรือบดบังตัวจริยศึกษา. ฉะนั้นต้องเต็มไปด้วยความ
 สำนวม ความมธยัสต์ มากขึ้นทุกที ตามวัยของความเป็น
 หนุ่มสาว. เมื่อเป็นเด็ก ๆ ก็เล่นหัว หัวเราะร่วน ร่าเริง
 กันบ้าง, เมื่อมาเป็นหนุ่มสาว ต้องมธยัสต์บึกบึนสำรวม
 เสงี่ยมเจียมตัว. โดยเฉพาะยังเป็นสาว สำหรับเด็กหญิง

ยังต้องม้วยสัจธรรม. เคี้ยวมันยังเป็นสิงทะโมน ยังเป็น
 สาว ยังไม่สำรวม มันไม่สำรวมยิ่งไปกว่าเค้ก ๆ ค้วยซ่าไป.
 นี้เรียกได้ว่าไม่มีความเป็นจริยศึกษาหรือเป็นพรหมจารี
 เป็นอะไรอยู่ในนั้น; ในที่สุดมันก็ไม่มีบิฑามารคา ครูบา-
 อาจารย์ ไม่มีพระรัตนตรัย ในชีวิตนักศึกษาที่โลกโผนอย่าง
 เพรียวลม ในสมัยนี้, ไม่มีความเป็นบิฑามารคา ความเป็น
 ครูบาอาจารย์ หรือความเป็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
 อยู่ในจิตใจของเขา. เขาถือบิฑามารคา เป็นผู้ที่ต้องคอย
 อำนวยสิ่งที่เขาต้องการ ต้องให้เงินใช้ ต้องให้อาหารกิน
 ต้องให้เล่าเรียนดี ต้องให้ได้แต่งงานดี บิฑามารคามีหน้าที่
 อย่างนั้น เพราะบิฑามารคาทำให้เขาเกิดมา ด้วยความสนุก
 ของบิฑามารคาเอง.

มีเรื่องจริงที่น่าเล่าต่อพวกคุณโดยเฉพาะ นี้ผมก็
 เคยเล่าแก่บางคนมาแล้ว ว่าที่กรุงเทพฯ มีนักศึกษาหญิง
 กลับมาจากเมืองนอก หุหุหุมาด้วยปริญญา มาอย่าง
 กะว่าเทพี หยาดฟ้า อะไรมา แล้วก็มาในรูปที่เห็นบิคา
 มารคาเป็นลูกหนี้ บิฑามารคากลายเป็นลูกหนี้. เขาเรียกร้อง
 เอาจากบิฑามารคา กระทั่งใช้บิฑามารคา ถ้าเขาต้องการ

อะไร เช่นอย่างคนไข้ หยิบน้ำ หยิบอะไรให้ บิถามารดา
 ต้องจัดต้องทำให้เขาถ้าคนไข้ไม่ได้ทำไว้. หนักเข้า แม่ที่
 แสนจะอดทนแล้ว ทนไม่ไหว เอ่ยปากออกมาว่า ลูกช่าง
 ไม่รู้จัักบุญคุณของแม่เสียเลย. แม่ทั้งที่สุขภาพที่สุด ก็ยังออก
 ปากมาได้ย่อย่างนั้นว่า ลูกช่างไม่รู้จัักบุญคุณของแม่เสียเลย.
 นักศึกษาสาวคนนั้น ก็ทวาดเอาอกกับแม่ว่า แม่ไม่รู้จัักบุญคุณ
 ของฉันเลย ฉันไปเรียนสำเร็จมา ทำให้แม่มีหน้ามีตาทำ
 ให้สกุลของเรามีหน้ามีตา แม่ช่างไม่รู้จัักบุญคุณของฉันเสีย
 เลย. เขาอ้างสิทธิอย่างนี้. นี่เป็นเรื่องจริง ไม่ต้องออกชื่อ
 คนที่มาเล่าให้ฟัง เขากระซิบชื่อให้ฟังด้วย เขาไม่กล้าพูด
 ดังๆ ยืนยันว่าเป็นเรื่องจริงในกรุงเทพฯ เมื่อไม่นานนัก. นี้
 เลยกลายเป็นว่า ลูกทวงบุญคุณพ่อแม่ ไม่ใช่แม่ทวงบุญคุณ
 ลูก. ลูกทวงบุญคุณว่า เขาทำให้แม่มีหน้ามีตา ทำให้สกุล
 มีหน้ามีตาเด่นในสังคม. นั่นแหละ ผลของการศึกษามันไป
 ได้ไกลถึงอย่างนี้. นี้ผมเรียกคนชนิดนี้ ว่าเป็นคนที่ไม่มี
 บิถามารดา เขามีลูกหนี้ คือบิถามารดา ต้องใช้หนี้เขา.
 บิถามารดาอาศัยความสนุกของตน ทำให้เขาเกิดมา เขา
 ไม่ถือว่าเป็นบุญคุณ แล้วบัดนี้เขาได้ทำให้บิถามารดามีหน้า

มีตา บิคามารดาจึงเป็นหนี้เขา. อย่างนั้นจะเป็นนักศึกษา
ที่มีจริยศึกษาได้อย่างไร.

สำหรับข้อที่ถือว่าเขาไม่มีครูบาอาจารย์นั้น เขา
ถือว่าครู เป็นผู้รับจ้าง เอาเงินเดือนแพงๆ ทำหน้าที่สอน
หนังสือต่างหาก จะมีบุญคุณอะไรกัน. แล้วคนชนิดนี้
ก็ไม่มีพระรัตนตรัย เพราะเขาไม่รู้จักพระรัตนตรัย. เพราะ
เขารู้จักพระรัตนตรัยในฐานะที่เป็นอุปสรรคศัตรู เขาไม่
รู้จักในแง่อื่นเลย เขารู้จักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
ในฐานะเป็นอุปสรรคศัตรู ชักขวางหนทางแห่งความ
สนุกสนาน ความเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนังของเขา
มองเห็นคล้ายๆกับเป็นความดำมืดอะไรสักอย่าง ที่มาสะกิด
ก้น ไม่ให้เขาได้ทำตามใจตัวเอง เขามองพระรัตนตรัยใน
แง่เพศสมิสต์ ฉะนั้นนักศึกษาชนิดนี้ จักว่าไม่มีจริยศึกษา.

เพราะฉะนั้น**จริยศึกษาที่ถูกต้องของนิคคชนมหา**
วิทถาลัย ต้องเป็นพรหมจารี ต้องมีความเป็นพรหมจารี
บริสุทธิ์ผุดผ่อง บุชาการศึกษาพร้อมกันไปกับความเป็นผู้
ในระเบียบวินัยของนักเรียน ของมนุษย์ ของความเป็นหญิง

ของความเป็นชาย ของศีลธรรม ทุกอย่างทั้งดงามอย่าง
 เป็นระเบียบเรียบร้อยที่สุด มัธยัสถ์สำรวมที่สุด มีหิริโอต-
 ตัปปะมากที่สุด กลัวที่สุดที่จะสูญเสียความเป็นอย่างนี้;
 อย่างนี้จึงจะถือว่าเป็นคนมีบิตามารตา มีครูบาอาจารย์
 หรือมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์; ถ้าครบบริบูรณ์
 อย่างนี้ จึงจะเรียกว่าเป็นผู้มีจริยศึกษา แม้ในมหาวิทยาลัย
 อย่างของคุณ. เทียบความเคารพครูบาอาจารย์ก็ยิ่งหายาก
 เสียแล้ว ความเคารพพ่อแม่ นั้น ก็ไม่ถูกอบรมสั่งสอน
 ถึงขนาดโต ๆ แล้ว ก็ยังกราบดินแม่ได้ แต่กลับไปสอน
 ให้เหนือบิตามารตา ให้เกิดความทะนงโดยไม่รู้สีกตัว
 ไม่รู้จักบิตามารตา เหนือบิตามารตา เพราะการศึกษาที่มัน
 ไม่มีจริยศึกษา มันมีแต่ปากพูด มีแต่หลัก มีแต่ระเบียบ
 อยู่ในกระดาษ. ฉะนั้นจริยศึกษาเรียกว่ายังไม่มี ยังขาดอยู่
 ยังบกพร่องอยู่ อย่างน่าเศร้าใจในวงการการศึกษา.

ที่นี้มาถึง **พลศึกษา**. พลศึกษา แปลว่ากำลัง
 ถูกแล้ว ต้องมีกำลัง แต่ว่าคำว่า "กำลัง" นี้ มันมีอยู่
 สองประเภท กำลังทางวัตถุ และกำลังทางวิญญาณ.
 เทียบพวกวัตถุนิยมรู้แต่กำลังทางวัตถุทางกาย สร้างสม

กำลังทางกายให้มันแข็งแรง ให้มีอนามัย มีความแข็งแรง เป็นล่ำเป็นสัน เขาเรียกว่าพลศึกษาบ้าง การกีฬาบ้าง การอย่างอื่นบ้าง เพื่ออนามัย มีกำลัง. แล้วมีกำลัง อย่างนี้ คิคคุเด็ค ว่ามันมีกำลังของอะไร; ที่แท้มีกำลังที่นำ อันตราย เพราะมันขาดกำลังทางวิญญาณทางจิตใจ ที่จะ ควบคุมกำลังอันนี้. เพราะฉะนั้นกำลังกายอันนี้ มันก็ เดินไปตามทางของภุติผีปีศาจ คือเห็นแก็กิลเลส เห็นแก่ ความสุขทางเนื้อหนัง เห็นแก่ตัวกู—ของกู มันจึงไปเล่น กีฬานิเทศที่เป็นไปเพื่อตัวกู เพื่อของกู มันจึงมีการชกต่อย กัน มีการขว้างระเบิดขวดในสนามกีฬา ของผู้มีกำลัง แต่เพียงฝ่ายทางกายอย่างเดียว มีกำลังฝ่ายวัตถุนิยมอย่าง เดียว ไม่มีกำลังทางมโนนิยม. เพราะฉะนั้นตามหลักของ พุทธศาสนา สิ่งที่เขาเรียกว่ากำลัง หรือพลัง นั้น เขา หมายถึงธรรมะคือสติ ปัญญา วิริยะ สมาธิ ฯลฯ มีคุณธรรม เหล่านี้ทั้งนั้น.

ที่ว่ามีสติ มีความรู้ มีความเพียร มีสมาธิ นั้น เขาเรียกว่ากำลัง มีกำลังทางฝ่ายมโนธรรม . เดียวกัน

นักศึกษาไม่มีกำลังฝ่ายนี้ มีแต่กำลังผายกาย มันก็เป็นยักษ์
 เป็นมารไปได้ง่าย เพราะฉะนั้นอย่าลืมเสียว่า เราต้องมี
 กำลังทั้ง ๒ ฝ่าย มีกำลังทางกาย และมีกำลังฝ่ายจิต.
 เราจะต้องมีกำลังจิตที่เพียงพอ เพื่อจะบังคับกำลังกายให้
 เดินไปถูกต้องทาง. กำลังจิตนั้น พุทฺถตรง ๆ ในพุทธศาสนา
 ก็คือสมาธิ. แต่ว่าคำว่าสมาธิในภาษาไทยใช้อย่างแคบ ๆ
 มีความหมายอย่างแคบ ๆ ดังนั้นผมบอกให้เสียเลยว่า
 ให้จำไว้ว่าคำว่าความเป็นสมาธิ ที่เป็นสมาธิในพุทธศาสนา
 นี้ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง ๓ แฟกเตอร์ คือ :

๑. จิตบริสุทธิ์สะอาดดี (Pure หรือ Clean) คือ
 ไม่มีอะไรเจือ สะอาด บริสุทธิ์,

๒. จิตมั่นคงที่สุด หรือตั้งมั่นดี (Steady หรือ
 Firm),

๓. จิตว่องไวในหน้าที่ของมันอย่างที่สุด (Active-
 ness) คือ active ที่สุด.

ต้องครบทั้ง ๓ อย่างนี้ ถ้าขาดไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ไม่ใช่
 สมาธิ ก็ต้องประกอบไปด้วยกำลังจิตที่ถูกต้องตามคำว่า

สมาธิ. สะอาดก็ ตั้งมั่น ว่องไวในหน้าที่ ๓ คำนี้ จำไว้ เราต้องมีจิตชนิดนี้ จึงจะเรียกว่ามีกำลัง. พลศึกษา การศึกษาเพื่อให้มีกำลัง ต้องมีกำลังชนิดนี้ด้วย อย่ามีแต่ กำลังกล้ามเนื้อสำหรับชกต่อย หรือสำหรับแสวงหา ความสุขทางเนื้อหนัง.

ถ้าคุณจะแย้งว่า มีกำลังไว้เพื่อการเรียน ผมก็จะ ยิ่งบอกว่าคุณต้องเป็นกำลังจิต กำลังทางใจ กำลังสมาธิ อย่างนั้นมันจึงจะเป็นกำลังเพื่อการเรียน. ถ้าคุณจะแย้งว่า มีกำลังเพื่อการทำงาน เพื่อทำงาน ผมก็ว่าจิตที่เป็น ๓ อย่าง นี้ คือสะอาด ตั้งมั่น ว่องไวในหน้าที่นี้จะทำการงานได้. ถ้ามีแต่กำลังกายแล้ว มันก็เขวออกนอกทาง เมื่อไรก็ไม่ รู้. กำลังกายมันก็เหมือนเครื่องจักร ถ้าไม่มีสติปัญญา ความรู้ที่ถูกต้องคอยควบคุม มันก็เป็นอันตราย หรือเป็น หมดมันเปล่าก็ได้. เพราะฉะนั้นคำว่า **พลศึกษา มันควร จะเป็นกำลังจิตที่ถูกต้อง แล้วจึงูกำลังกายไปตามทาง ที่ถูกต้องรวมกัน.** เกียวนี้เราไม่มี เพราะว่าจริยศึกษามัน ผิดทาง พุทธิศึกษามันผิดทาง พลศึกษามันก็พลอยผิดทาง

ทามไปกัวย ฉะนั้นในสนามกีฬา มันจึงมีแต่ความเห็น
 แก่ตัว มีแต่ตัวกู ๆ ของกู ๆ มีพวกกู มหาวิทยาลัย
 ของกู มันจึงมีการทำร้ายกัน การเบียดเบียนกัน ในสนาม
 กีฬา ในนามของกีฬา. กีฬาเลยกลายเป็นที่เพาะฟัก
 ความเห็นแก่ตัว. ถ้าอย่างนั้นแล้ว หยุดเล่นกีฬาเสียที่
 จะดีกว่า จะไม่มีโอกาสฝึกความเห็นแก่ตัว. คือเราอยู่ที่
 ห้องเรียน เราไม่มีโอกาสที่จะฝึกความเห็นแก่ตัว พอเรา
 ลงไปในวงการกีฬา ก็กลายเป็นการฝึกความเห็นแก่ตัว
 พวกของตัว สีของตัว เกียรติของตัวของคณะของตัว ของ
 มหาวิทยาลัยของตัว ทามที่พวกกองเชียร์เขาไปเชียร์.
 เพราะฉะนั้น เลิกกีฬาแบบนี้เสียที จะเป็นการกีฬาที่ดี
 ขึ้นมา คือหยุดการเห็นแก่ตัวกันเสียที เพราะว่ากีฬา
 เขาต้องการทำลายความเห็นแก่ตัว จำไว้ว่ามันมีสระปิริต
 อย่างนั้น แล้วอะไรที่เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัว
 อันนั้นเป็นกีฬา เพราะฉะนั้นจริยศึกษาพลศึกษา ต้อง
 เป็นไปให้ถูกต้อง.

ที่นี้มาถึง **หัตถศึกษา.** หัตถศึกษา แปลว่า
 การใช้มือ มันก็คือฝีมือลายมือ หัตถศึกษาก็คือวิชาอาชีพ

นั่นเอง หมายความว่าวิชาเทคนิคทุกแขนง เพื่ออาชีพ
 นั้นจัดเป็นหัตถศึกษา. ดังนั้นเราเอาวิศวกรรมศาสตร์
 วิทยาศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ อะไรศาสตร์ๆ ทั้งหมด ที่เป็น
 วิชาเทคนิค ทั้งหมดนี้ ไปเป็นหัตถศึกษาเสียดีกว่า คือ
 การมีฝีมือลายมือเพื่อมีชีวิตอยู่รอดด้วยการมีอาชีพ ทั้งภาค
 วิชาการ ทั้งภาคปฏิบัติของวิชาชนิดนั้นทั้งหมด คือทั้งภาค
 ตัวหนังสือและภาคทำจริง เหล่านี้ไปไว้ให้เป็นหัตถศึกษา
 เสียทั้งหมด เพราะมันเพื่ออาชีพเท่านั้น; ไม่ควรจะถือว่าเป็น
 พุทธิศึกษา. เรียนวิทยาศาสตร์ เรียนประวัติศาสตร์
 เรียนปรัชญา เพื่ออาชีพนี้ มันเป็นหัตถศึกษาตามแบบ
 ภาษาธรรม คือไม่ใช่ว่ากันทางภาษาวัดๆ. หัตถศึกษา
 แปลว่าฝีมือลายมือ คือ Craftsmanship อะไรทำนอง
 นั้น มันเป็นไปเพื่อผลทางวัตถุ เพื่ออาชีพในที่สุด.
 เดียวนี้อ่าลึ้มว่าเราไม่ใช่เกิดมาเพื่ออาชีพ เราเกิดมาเพื่อ
 สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ. อาชีพเป็นเพียงอุปกรณ์
 เล็กน้อย ให้เรามีชีวิตรอดอยู่ได้ เพื่อเราจะไปทำไปๆ
 เพื่อสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ. เพราะฉะนั้นสิ่ง

๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ทเรียกว่าอาชีพนั้น ไม่ใช่สิ่งทั้งหมดทุกเรื่อง ของคนเรา.

เดี๋ยวนี้กำลังเข้าใจผิดกัน กำลังบูชาอาชีพว่าเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องเดียวทั้งหมดของเรา เราต้องทำอาชีพของเรา เพื่อเราจะไต่เงิน แล้วเราจะมีกิน—มีใช้ มีกาม มีเกียรติ. อาชีพมีผลเป็น กิน กาม เกียรติ เลยบูชากันใหญ่; เลยเป็นทั้งหมดของชีวิตไปเสีย ไม่เหลือเนื้อที่ไว้ให้ สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์ควรจะได้ ว่าคืออะไร และจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตที่ตรงไหน. คุณลองไปสังเกตดูคนที่ เป็นนักธุรกิจเป็นอะไรก็ตาม ที่สำเร็จการศึกษามาแล้ว ประกอบอาชีพอยู่ เขาบูชาอาชีพเป็นสรณะ ไม่ผันถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ผันถึงพระเจ้า ไม่ผันถึงบรมธรรมอย่างไรให้คุณพยายามไปดูเรื่องนี้ให้มาก โดยเฉพาะชีวิตในกรุงแล้ว คุณจะเข้าใจเรื่องนี้ได้เอง.

ในเรื่องหัตถศึกษา ให้มีฝีมือลายมือเพื่ออาชีพ แม้จะเป็นชั้นเทคนิคอะไรก็ตาม มันไม่ใช่ทั้งหมดของชีวิต. ผมเคยสรุปเอาง่ายๆ ว่า วิชาเทคนิคทั้งหมด ทั้งภาควิชา

และภาคปฏิบัติ คือทั้ง Technic และ Technigue เป็น
 หัตถศึกษา. เขาคงไม่จัดกันอย่างนี้ ในระบบการศึกษา
 ๔ อย่าง เขาจัดกันเป็นอย่างอื่น คือไปไขว้กันแล้วเอาสิ่ง
 ที่ไม่ใช่หัวใจ ไปเป็นหัวใจ เอาสิ่งที่เป็นหัวใจมาเป็นของ
 ไม่สำคัญ เลยหายไปหมด.

นี่ ชีวิตนักศึกษาที่เต็มไปด้วยพุทธิศึกษา จริย-
 ศึกษา พลศึกษา หัตถศึกษา นี้ มันควรมีแผนการ
 อย่างนี้ มีหลักอย่างนี้ แล้วปฏิบัติกันให้ถูกต้อง **อย่าเอา
 ศีลไม้อ่ามมือ วิชาอาชีพ เป็นพุทธิศึกษาเลย ให้พุทธิ
 ศึกษาเป็นแสงสว่างของชีวิตตลอดชีวิต ;** ชีวิตทั้งสาย
 เป็นแสงสว่างได้อย่างไร อันนั้นเป็นพุทธิศึกษา. ส่วน
 วิชาเทคนิค เช่นวิศวกรรมศาสตร์เป็นต้นนั้น เป็นหัตถ-
 ศึกษา. **นี้ผมไม่พูดชนิดที่ว่าใครจะต้องเห็นด้วย หรือ
 ยอมรับ แต่ผมพูดไปตามความรู้สึกที่มันต้องเป็นอย่างนี้
 มนุษย์จึงจะรอดได้** มนุษย์จึงจะรอดเป็นมนุษย์ไปได้.
 ถ้ามิเช่นนั้นมนุษย์ก็จะฆ่าตัวเองตาย เชือกคอตัวเองตาย
 เพราะวัตถุนิยมให้ผล อย่างที่เห็น ๆ กันอยู่ ว่ามันเป็นมาก

ชั้น ๆ ทุกที หากความสงบในโลกนี้ไม่ได้ ยิ่งชั้นทุกที เพราะการศึกษามันเดินไปผิดทาง. เรานี้แหละ ถ้าเอาชีวิตนักศึกษาของเรา เป็นอุดมศึกษาจริง มันต้องเดินถูกทาง.

ผมได้พูดถึงคำว่าชีวิตนักศึกษา ก็อยากจะพูดเลย ไปถึงคำว่า **ชีวิตประจำวันของนักศึกษา** เสียด้วย. ชีวิตประจำวันของนักศึกษาต้องให้เต็มอยู่ด้วยการศึกษา ๔ อย่าง อย่างที่ว่านี้ ให้ถูกต้อง และถูกต้องเป็นประจำวัน ทั้ง พุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา หัตถศึกษา ; แล้วความถูกต้องนั้น จะอยู่ในรูปของระบบหนึ่ง ที่เขาเรียกกันว่า **Plain living, high thinking. Plain living** คือ กินอยู่อย่างต่ำ, **high thinking** มุ่งกระทำอย่างสูง ; กล่าวคือกินอยู่ให้ต่ำที่สุด แล้วมุ่งกระทำให้สูงที่สุด นั้นแหละ ความหมายของ **Plain living, high thinking.** พวกฝรั่งก็พูดอย่างนี้เป็น และเป็นผู้ให้กำเนิดคำพูดอย่างนี้ ด้วยซ้ำไป. **Plain living high thinking,** มันเป็นภาษาฝรั่งอยู่แล้ว แต่ฝรั่งนั้นแหละ เข้าใจคำว่า ต่ำ เข้าใจคำว่า สูง นั้นผิดไปเสีย. มันเป็นสูงทางวัตถุไปเสีย. มุ่งกระทำ

อย่างสูง มันสูงทางวัตถุไปเสีย เพื่อกิน เพื่อเอvertอ้อย
 ทาง^{นี้}เนื้อทางหนังไปเสีย. เป็นอยู่อย่างต่ำ ก็ถูก คือเป็น
 อยู่อย่างง่าย ๆ แต่พอว่า มุ่งกระทำอย่างสูง มันสูงทาง
 วัตถุนิยมไปเสีย นั่นแหละคือต่ำ มันก็กลายเป็น มุ่งกระทำ
 อย่างต่ำไปเสีย. ถ้าเข้าใจคำว่า “สูง” ถูก เป็นเรื่องมโนนิยม
 สูงทางจิตทางวิญญาณ มันก็ถูก ฝรั่งเศสก็ถูก ไทยพุกก็ถูก.
 เพราะฉะนั้นเราต้องเข้าใจคำว่า “สูง” ให้ถูก; คำว่า “ต่ำ”
 ก็ต้องเข้าใจให้ถูก. คำว่า ต่ำ ^{นี้} ไม่ใช่หมายความว่าให้ต่ำ
 ทราม หรือผิด หรือเลว. Plain ^{นี้} ก็คือเป็นอยู่ง่าย ๆ
 ไม่ใช่ต่ำทราม แต่ก็เรียกว่าต่ำ เพราะมันต่ำไปข้างล่าง
 มันก็ต้องต่ำ เรากินอยู่หลับนอนต่ำ แต่ใจของเราใฝ่สูง ;
 ไม่ใช่สกปรก แต่เราต่ำเพื่อไม่ให้โอกาสแก่กิเลส.
 กินอยู่อย่างต่ำ—อย่างง่าย^{นี้} เพื่อไม่ให้โอกาสแก่กิเลสเท่านั้น
 เอง ถ้าคุณไปกินอยู่สูง ก็หมายความว่าให้โอกาสแก่กิเลส
 เพราะว่ากิเลสเท่านั้น มันต้องการกินอยู่สูง.

ได้พูดกันแล้ว เรื่องการบวชนี้ จะไม่กินส่วน
 เกิน คือส่วนที่ไม่จำเป็น เรียกว่าส่วนเกิน เราจะไม่กิน

เช่นไม่กินอาหารเย็น ไม่นั่งนอนบนที่นอนสวยงาม ฯลฯ อะไรต่าง ๆ นี้เรียกว่าไม่กิน—ไม่ใช้ส่วนเกิน นั้นมันคือทำง่าย ๆ ราคาถูกที่สุด ; ไม่มีปัญหาว่าจะไม่มีอะไรกิน ถ้าเรากินอย่างต่ำ. ถ้าเราไปมุ่งกินอย่างสูง อาหารในโลกนี้จะไม่พอให้กิน เป็นปัญหาที่นักเศรษฐกร นักอนามัยเขากลัวกันนัก ว่าโลกนี้จะไม่มีอะไรกิน. ถ้ามันมุ่งกินอย่างต่ำ มันยังมีอะไรกินไปอีกนาน ถ้ามุ่งกินอย่างสูง มันก็ขาดแล้วตั้งแต่เดี๋ยวนี้. พวกนายทุนกลัวมาก พวกคอมมิวนิสต์ก็อยากจะได้ สิ่งที่เรียกว่า “กินดี—อยู่ดี” เพราะฉะนั้นอย่าลืมนะ ที่พูดมาแล้ว เรื่อง *กินดี—อยู่ดี* กับ *กินอยู่แต่พอดี* นั้นมันคนละเรื่องกัน. เราต้องกินอยู่พอดีเสมอตามที่พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า มัตตัญญตา จ ภตฺตัสมิทฺถ ไม่ใช้ให้กินดี—อยู่ดี กินดี—อยู่ดี ขยายขึ้นไปจนไม่มีขอบเขต. *กินดีอยู่ดี* นั้นแหละ ทำลายโลก ให้โลกไม่พอกิน. ถ้า *กินอยู่พอดี* แล้ว จะช่วยให้โลกนี้มีความสุขไปอีกนาน เพราะฉะนั้น Plain living หมายถึงกินอยู่พอดี เรียกว่าต่ำหรือ Plain. ถ้ากินดี—อยู่ดี กะเติบโตสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ จนไม่รู้ว่าจะอย่างไร จน luxury แล้ว ก็ยังว่าไม่พอ อยู่ นั่นแหละ

จนเพื่อ เหลือเพื่อ ก็ยังว่าไม่พอยุ่แน่แหละ. นี้ กินดี—
 อยู่ดี มันขยายออกไปอย่างนี้เรื่อย เป็นเทวคามันก็ยังไม่พอ.
 เพราะฉะนั้น Plain living ต้องกินข้าวจานแฉว อาบน้ำ
 ในคูลู เป็นอยู่เหมือนตายแล้ว อย่างที่ผมขอร้องให้ทุกคน
 ที่อยู่ที่นี่เป็น. กินข้าวจานแฉว อาบน้ำในคูลู เป็นอยู่
 เหมือนตายแล้ว นโค motto ของตน.

คำว่า “กินข้าวจานแฉว” หมายความว่ากินเท่าที่
 จำเป็น ง่าย ๆ อย่างแบบฉันในบาตร อะไรอย่างนี้.
 “อาบน้ำในคูลู” หมายความว่าไม่ต้องอยู่อย่างหรูหรา ไม่
 ต้องมีห้องน้ำ ไม่ต้องมีห้องนอน ไม่ต้องมีห้องหุหุระ
 อะไรต่าง ๆ. อาบน้ำในคูลู คือสภาพของคนที่อาบน้ำในคูลู.
 “เป็นอยู่เหมือนตายแล้ว” คืออย่ามีตัวกู—ของกู อย่า
 ปล่อยตัวกู—ของกู ยกหูชูหางขึ้นมา พยายามทำทุกสิ่ง
 ทุกอย่างแม้งานชั้นต่ำต้อย เช่นเรานิยมทำงานอย่างกุลดี
 ที่สวนโมกข์ชั้น พระเณรนิยมทำงานอย่างกุลดี เพื่ออกได้
 ซึ่งความมีตัวกู—ของกู; แล้วทำงานอย่างไม่ต้องมีใคร
 ชอบใจ ผมไม่ชอบใจ ไม่ให้รางวัล เพราะทำงานชนิดนี้
 มันเป็นเรื่องฝึกฝนตัวเขาเพื่อผลแก่ศาสนา แก่พระพุทธเจ้า

ผมไม่มีหน้าที่จะไปชอบใจเขา. เขาทำอะไรเหนื่อยเกือบตาย ผมก็ไม่มีหน้าที่ที่จะไปชอบใจเขา ให้เขาเป็นอยู่เหมือนกับตายแล้ว ก็หมายความว่าไม่มีตัวกู—ของกู ที่จะเรียกร้องสิทธิ ทวงสิทธิอย่างงั้นอย่างนี้ ที่พวกนักศึกษาในมหาวิทยาลัยชอบใช้กันนัก ในการทวงสิทธิอย่างนั้นอย่างนี้. ที่นี้เราเป็นอยู่เหมือนกับตายแล้ว ไม่มีตัวกูที่จะทวงสิทธิกับใคร. บทว่า Plain living สรุปไว้อย่างนี้.

สำหรับ high thinking นั้นมุ่งหมายสูง มุ่งถึง อุกมธรรม บรมธรรม สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ คือหมกตัวกู ไม่มีตัวกู; หมกตัวกู แล้วก็ทำอะไรได้ทุกอย่างที่เป็นบรมธรรม มีความสุขเต็มที่ มีความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ ทำหน้าที่เพียงเพื่อหน้าที่ แล้วมีความรักสากลได้จริง. เมื่อหลักเกณฑ์ส่วนใจความมันไปคนละรูปอย่างนี้ มันจึงเป็นคนละรูปไปหมด กับที่เป็นวัตถุนิยม เพราะเรานิยมนามธรรมหรือมโนนิยม มันก็ตรงกันข้ามไปหมด กับวัตถุนิยม ฉะนั้นแม้แต่สิทธิ หรือหน้าที่ ก็ตรงกันข้าม.

บรมธรรม ทางมโนนิยมน่า **หน้าที่เพื่อหน้าที่**
 ทำงานเพื่องาน ไม่ใช่ทำงานเพื่อเงิน. ได้พูดกันบ้างแล้ว
 คงเข้าใจแล้ว **ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่** นี้ระวังให้ดี ให้มัน
 บริสุทธิ์เดอะ. เคียวมันถูกสอนให้แตก ๆ ทำหน้าที่เพื่อ
 เรียกร้องสิทธิ. ผมว่าเป็นสิทธิถูกต้องดีจริง. การที่สอนให้ทำ
 หน้าที่เพื่อเรียกร้องสิทธิ เป็นลัทธิของภคินีบ้าง แต่เขา
 ก็ถือว่าเป็นวิชาที่ถูกต้อง สอนอยู่ในปรัชญา ในมหาวิทยาลัย
 ทำหน้าที่เพื่อเรียกร้องสิทธิอย่างนั้นอย่างนี้; แต่เราว่าทำ
หน้าที่เพื่อหน้าที่—ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ไม่ใช่เพื่อเรียกร้อง
 สิทธิ. เรามีหน้าที่อย่างไร เราก็ทำอย่างนั้น. **ที่นั่นเรามี**
สิทธิ **ถ้าเรามีสิทธิจะทำหน้าที่** ผมอยากจะพูดอย่างนี้.
เรามีสิทธิจะทำหน้าที่ **ไม่ใช่ทำหน้าที่เพื่อ**
จะเรียกร้องสิทธิ. เพราะฉะนั้นการทวงสิทธิ เรียกร
 ้องสิทธิ สะไ้ไ้ไ้ในมหาวิทยาลัยนั้น มันมีไม่ได้
 เพราะเรามีสิทธิเพียงที่จะทำหน้าที่ **แล้วก็ทำหน้าที่เพื่อ**
หน้าที่ เพราะเราเป็นมนุษย์. ถ้าเราไม่ทำหน้าที่ของมนุษย์
 เราก็ไม่ใช่มนุษย์. **ที่นั่นเมื่อเราทำหน้าที่เพื่อหน้าที่** คือทำ

งานเพื่องาน โลกมันก็หมกปัญหา มันไม่มีการแข่งชิง ไม่มีการลุ่มหลงในเรื่องเนื้อหนัง มันก็มีผลเคลื่อนไปหมกทุกคนมีความสุขได้ เพราะว่าผลที่แสดงออกมา มันเหลือส่วนที่มนุษย์ต้องการ. เคี้ยวใคร ๆ ก็ทำหน้าที่เพื่อทวงสิทธิ์ เรียกร้องสิทธิ์เอามาเป็นของกู มันก็มารวมอยู่ที่คนใดคนหนึ่งมากเกินไป คนอื่นมันก็ขาดแคลน โลกมันก็ขาดแคลน เพราะว่าทุกคนทำหน้าที่เพื่อสิทธิ์เรียกร้องเอามาไว้เป็นของกู. จริยธรรมจึงไม่มีหลักอย่างนี้ จึงปฏิเสธหลักอย่างนี้ ไม่ทำงานเพื่อเงิน แต่ทำงานเพื่องาน เหมือนพระพุทธเจ้าที่เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของบุคคลที่ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ทำงานเพื่องาน ท่านไม่ได้ทำเพื่อเอาผลอะไรจากใคร. เราคนธรรมดาสามัญ บุคคล ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ที่ผลงานที่กลับมาหล่อเลี้ยงชีวิตเรานั้น ก็ให้มันเป็นเรื่องของหน้าที่ หรือของชนบธรรมนิยมประเพณีที่มันเป็นไปตามนั้น ใจของเราอย่าไปบูชา อย่าไปเรียกร้อง. เช่นข้าราชการทำงานเพื่อหน้าที่ ส่วนเงินเดือนนั้นมันเป็นเครื่องบูชา มันเหมือนดอกไม้ธูปเทียนที่เขาเอามาบูชาที่แทบเท้าของเรา. เราเป็นคนที่ทำ

หน้าที่เพื่อหน้าที่เรื่อยไปก็แล้วกัน เงินเดือนจะกลายเป็น
 ผู้คนละอองที่ฝ่าเท้า. แต่ถ้าเราทำงานเพื่อเงิน เงินเดือนจะ
 มาสะสมอยู่บนหัว จะมาสะสมอยู่บนหัวของเรา เพราะเราบูชา
 เงิน บูชาเงินเดือน แล้วมันก็มีปัญหา มีความทุกข์ เพราะ
 บูชาเงินนั้น. ถ้าเงินมาอยู่เสียที่ฝ่าเท้า เป็นผู้คนละอองใต้
 ฝ่าเท้า มันก็ไม่ใช่ไร เราจะใช้มันอย่างไรก็ได้ จะใช้
 บริโภคใช้สอยไปอย่างไรก็ได้ มันเป็นผู้คนละอองใต้ฝ่าเท้า
 ไม่ใช่มาเป็นกงจักรอยู่บนหัว.

**ผู้ทำงานเพื่องานนั้น เงินเดือนจะมาเป็นผู้คนละอองอยู่ใต้
 ฝ่าเท้า ;**

**ผู้ทำงานเพื่อเงิน เงินเดือนจะมาเป็นกงจักรอยู่บนหัว พัด
 ต้นไม้เล็กใบออกอยู่ตลอดเวลา**

คำว่า "สิทธิ" กับ "หน้าที่" มันเข้าใจแตกต่างกัน
 อย่างนี้ เขาทำหน้าที่เพื่อมีสิทธิ และเรียกร้องทวงสิทธิ
 อย่างที่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยทวงกันเรื่อย ตลอดโลก
 ไม่มีเวลาว่าง ทวงสิทธิ์อย่างนั้นอย่างนี้. พวกเราเป็นพุทธ
 บริษัท เป็นพวกธรรมนิยม มโนนิยม เราทำหน้าที่เพื่อ
 หน้าที่. ถ้าจะพูดถึงสิทธิ เรามีสิทธิที่จะทำหน้าที่ แล้วทำ

หน้าที่เพื่อหน้าที่ ทำงานเพื่องาน อย่างที่ว่า; เราจะไม่
ทำหน้าที่เพื่อทวงสิทธิ เหมือนคนวัตถุนิยมทั่วไปในโลก.

ฉะนั้นขอให้ชีวิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย เป็นผู้
ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ถ้าทวงสิทธิ ก็ทวงสิทธิเพื่อจะทำ
หน้าที่ ไม่ใช่ทวงสิทธิเพื่อเรียกร้อง เอานั่น—เอานี้. แล้ว
หน้าที่นั้นก็ต้องเป็นความถูกต้อง บริสุทธิ์ถูกต้องไม่ใช่ความ
เห็นแก่ตัว เพราะฉะนั้นต้องเป็นการศึกษาที่ถูกต้อง ให้มี
พุทธศึกษาถูกต้อง, จริยศึกษาถูกต้อง, พลศึกษาถูกต้อง,
หัตถศึกษาถูกต้อง, นั่นคือหน้าที่. เราจึงมีหน้าที่แต่เพียง
ทำหน้าที่ให้ถูกต้อง แล้วสิ่งต่างๆ เป็นไปเอง ชีวิตนี้
มีอะไรหล่นเลี้ยว ไม่ต้องตาย แล้วก็ทำต่อไปเพื่อได้สิ่งสูง
สุด; ไม่ใช่ทำทุกอย่างเพื่อเงิน เอามาหาความสุขทางเนื้อ
ทางหนัง เหมือนความไฝ่ฝันของคนหนุ่มคนสาวสมัย
นี้ที่เป็นนิสิตมหาวิทยาลัย หรือไม่เป็นนิสิตมหาวิทยาลัย
ก็ตาม. เขาถูกการศึกษาของโลกผิดๆ ชูงไปผิดๆ สมัย
นี้ให้บูชาวัตถุ เป็นเรื่องวัตถุนิยม โลกยุ่งเหยิงไม่มีที่สิ้นสุด.
เพราะฉะนั้นเราเป็นค้ำของค้ำกันเสียบ้างเลือกให้ดูให้
ตรง ว่ามันควรจะเป็นอย่างไร แล้วทำไปอย่างนั้น; แต่

ก็ไม่ต้องไปทะเลาะวิวาทกับใคร. นี่แหละ อาศัย Plain living, high thinking เป็นอยู่ให้ง่าย ๆ เหมือนอย่างที่เราเป็นอยู่ ตามพระพุทธเจ้าท่านสอน. พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ตื่นแต่ดึก ให้หุนหมอนไม้ ให้อารมณ์กับกิเลสทัณฑ์.

ท่านตรัสเปรียบให้ภิกษุ นิกถึงพวกลิจฉวีภคตริย พวกหนึ่ง ในอินเดียสมัยพุทธกาล รัฐเล็กๆ แต่เก่งกาจมาก ถึงขนาดรบพุ่งกับมหาประเทศ เช่นแคว้นมคธ แคว้นโกศลได้ เพราะว่าตระกูลภคตริยลิจฉวีนี้ พวกนั้นหุนหมอนไม้ ตื่นแต่ดึก อย่างดึก อย่างนี้ ผู้ที่วิชาอาวุธในกลางดึก มีการเคารพศรี ในฐานะไม่ใช่ของเล่น. คำว่าเคารพศรีนี่ คือยกศรีไว้เหนือฐานะของความเป็นของเล่นสนุก ของเพศชาย. โลกสมัยนี้ตรงกันข้าม เอาศรีเป็นของเล่นของเพศชาย หลอกให้กระโปรงสั้นเข้าไปทุกทีๆ อย่างนี้เป็นของเล่นของผู้ชายมากขึ้นไปทุกที; อย่างนี้เรียกว่าเหยียดศรี ภคตริยวงศ์ลิจฉวี ยกย่องศรีไว้เหนือฐานะของเล่นฉะนั้นจึงเป็นรัฐเล็กๆ ที่เก่งกล้า สามารถรบชนะรัฐใหญ่ เช่นมคธรัฐได้. ที่นี้ต่อมา เลิกหุนหมอนไม้ นอนบนฟูก หุนหมอนข้างแดง นอนจนตะวันสาย

สายแล้วก็ยังไม่คืน เขียบย่ำสตรีลงไปเป็นของเล่น
ไม่เท่าไร รัฐลิจฉวีก็สูญเสียความเป็นรัฐอิสระ.

จะนั้นทรงขอร้องให้ภิกษุหนุณหมนไม้ ตื่นแต่
คึก ฝึกวิชาอาวุธต่อสู้กับกิเลส ด้วยสติปัญญา ไม่เห็น
อะไรเป็นของเล่น—ของควรบูชาแบบกามารมณ์ ก็เป็น
ภิกษุโดยแท้จริง เป็นอนาคาริกโดยแท้จริงอย่างนั้นเถอะ
แล้วก็จะพ้นจากมาร; จึงทรงขอร้องว่า “กสิงครูปธาโน
ภิกขเว วิหระ ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย เธอจงเป็นผู้อยู่โดย
มีท่อนไม้เป็นหมอนเถิด; เมื่อเธออยู่อย่างนี้ มารจักไม่
ได้โอกาส.” เมื่อหนุณหมนไม้อยู่ มารจักไม่ได้โอกาส;
สองเป็นอยู่ในมหาวิทยาลัยอย่างนั้นคู้บ้าง ในหอพักนัก
ศึกษาในวิทยาลัย ลองหนุณหมนไม้ ตื่นแต่คึก ฝึกวิชา
อาวุธ คือเอาเรื่องที่มีมันเป็นหน้าที่ แล้วก็ไม่เห็นเพศตรง
กันข้ามเป็นของเล่น เป็นเหยื่อนั้นแหละ ผมว่าจะเป็น
มหาวิทยาลัยที่แท้จริงขึ้นมา เป็นอุดมศึกษาที่แท้จริงขึ้น
มา แล้วคึกคึกเถิด มีแต่ได้ ไม่มีใครตาย. หอพักนักเรียน
ไหน ตื่นแต่คึก ฝึกวิชาอาวุธ หนุณหมนไม้ ไม่มี
ใครตาย ไม่มีใครเสียอะไร มีแต่ได้ที่ดี ที่งาม ที่บริสุทธิ์

ผูกต้อง ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม. เต็มวันมีแต่นอนส่าย นอนบนเตียงนอนสบาย นอนไม่ยากตื่น ไม่อยากลุก ตามใจกิเลส ตามใจเนื้อหนัง.

นี่คือทั้งหมดที่ผมอยากจะขอให้พิจารณา จนเห็นว่าบรรพกรรมในชีวิตนักศึกษาชั้นนั้น จะมีได้อย่างไร เกี่ยวข้องกันอยู่อย่างไร จะมีได้อย่างไร เอาไปกิดกุให้ตีๆ มาอยู่ที่นี่ ผิดอย่างภิกษุอย่างนี้ มันก็เป็น **มหาวิทยาลัยทางวิญญาณ** อยู่แล้ว. มหาวิทยาลัยทางวัตถุ ทางเนื้อหนังของพวกคุณ **ควรจะเหลือบคุมมหาวิทยาลัยทางวิญญาณของพระพุทธเจ้า** ก็น่าเสียดาย **แล้วก็จะเข้าใจชีวิตนักศึกษา ที่จะเป็นอิสระ ที่จะเอาตัวรอดได้** โดยแน่นอน.

เวลา ๑ ชั่วโมง ของเราก็อหมด สำหรับวันนี้

การศึกษา ชนิดที่นำโลกไปสู่ความวิनाศ

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายอบรมในที่ชุมนุมครูแห่งหนึ่ง

เมื่อ ๒๒ มกราคม ๒๕๐๙

ท่านที่เรียกตัวเองว่า ครูทั้งหลาย

อาตมามีความยินดีอย่างยิ่ง ที่ได้พบกันวันนี้ ด้วย
ความเอื้อเฟื้อของท่านผู้มีหน้าที่จัดการ ได้จัดให้เราได้พบกัน
และขอร้องให้อาตมา มาแสดงธรรมกถาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่บรรดาคครูทั้งหลาย. เรื่องที่อาตมาจะ
กล่าวในวันนี้ ไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับวิชาครู หรือหลักวิชาอื่น ๆ
ที่เกี่ยวกับหลักสูตรหรือแม่ที่สุคที่เกี่ยวกับสหกรณ์ เพราะ
ว่าอาตมาไม่มีความรู้หรือความสามารถในส่วนนั้น หรือแม้
จะรู้อ่าง แต่ท่านทั้งหลายก็ย่อมจะรู้แล้ว หรือรู้ดีกว่า ฉะนั้น
อาตมาจึงนึกว่า จะแสดงข้อความที่เกี่ยวกับครู ตามหลัก
หรือตามอุดมคติของพุทธศาสนา ในที่สุดนึกออกกว่า จะได้
กล่าวถึงอุดมคติของครูตามความหมายของพุทธศาสนา.

เพราะฉะนั้นในขั้นแรก เราควรจะทำความเข้าใจ
กันว่า **อุดมคติของครู คืออะไร ?** และตามความหมาย
ของพุทธศาสนานี้หมายความว่า อย่างไร ?

คำว่า “**อุดมคติ**” บางคนรังเกียจจนถึงกับถือว่า
สิ่งที่เรียกว่า อุดมคตินั้น กินไม่ได้ ซื้ออะไรก็ไม่ได้ สู้อเงิน
ไม่ได้ สู้อลาศสักการะ หรือซื้อเสียง หรืออื่น ๆ ทำนองนั้น
โดยตรงไม่ได้ เลยไม่บูชาอุดมคติ แต่เก็บไว้ในฐานะเป็น
สิ่งที่ซื้ออะไรกินไม่ได้ตั้งที่กล่าวแล้ว. มันจะผิดหรือถูก
ไม่ต้องวินิจฉัยกันในที่นี้ **แต่ตามหลักของพระพุทธศาสนา**
นินิยมอุดมคติ คือนิยม **สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์เราควรจะได้**
โดยไม่คำนึงถึงว่า สิ่งนั้นมันจะกินได้หรือซื้ออะไรกินได้ หรือ
จะเป็นลาภยศสักการะหรือไม่ ; แต่พึงเส็งไปยังความจริง
ที่ว่า เป็นสิ่งที่ดีที่สุด หรือสิ่งที่สูงสุด หรือสิ่งที่ประเสริฐ
ที่สุดในมนุษย์เราควรจะได้ แม้จะเป็นเพียงนามธรรม ก็เป็น
สิ่งที่ให้ผลแต่เพียงทางจิตใจ แต่ท่านถือกันว่า **จิตใจสำคัญ**
กว่าร่างกาย คือนำร่างกายให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของ
อุดมคติ แล้วทำให้เกิดประโยชน์สุขทางวัตถุหรือทางกาย
ได้โดยไม่ยากเลย. พุทธศาสนาจึงนิยมอุดมคติ แม้จะมีการ

ประพศติ มีการกระทำทางกายทางวาจา ก็นิยมให้เป็นไปตามอุคมคติ.

เมื่อสนใจในหลักของพระพุทธศาสนา ก็จำเป็นที่จะต้องสนใจในสิ่งที่เรียกว่า “อุคมคติ” เพราะฉะนั้น ขอให้พักไว้ก่อนในความคิดที่ว่า อุคมคติซื้ออะไรกินไม่ได้ แต่จะให้พิจารณากันถึงข้อที่ว่า อุคมคตินี้สำคัญยิ่งกว่าสิ่งที่ซื้ออะไรกินได้ เช่นสำคัญกว่าเงินหรือชื่อเสียงเป็นต้น. ส่วนที่ว่า “ตามหลักของพระพุทธศาสนา” นั้น อาตมาหมายความว่า เราเพิ่งอุคมคติของคำว่า “ครู” เฉพาะแต่ตามแบบหรือตามหลักของพระพุทธศาสนา. เพราะว่าถ้าเพิ่งเล็งไปตามหลักของการศึกษาในสมัยปัจจุบัน อาจจะไม่เป็นไปตามอุคมคติของพระพุทธศาสนาก็ได้. อาตมาในฐานะที่เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงถือโอกาสแสดงหรือบรรยายไปแต่ตามแบบหรือตามหลักหรือตามอุคมคติของพระพุทธศาสนาว่า คำว่า “ครู” นั้นหมายความว่าอย่างไร? หรือมีอุคมคติว่าอย่างไร? นี่คือข้อปรารภหรือว่าชื่อของธรรมะภคณาที่จะกล่าว โดยมีชื่อว่า อุคมคติของครู ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา ขอได้

กรุณาตั้งใจสะกดศัพท์บ้าง โดยไม่ถือว่าเป็นการอบรมที่ทำความรำคาญ.

ในข้อแรก เราจะได้อรรถาธิบายกันถึงคำว่า “ครู” บุคคลที่เรียกว่า ครู ก็คือบุคคลประเภทหนึ่งในโลก ซึ่งทำหน้าที่ของครู. ทีนี้ คำว่า ครู มีคำแปลว่าอย่างไร ? และมีความหมายอย่างไร ?

คำว่า ครู ตามพจนานุกรม เขาแปลว่า หนัก คือคำว่า ภาระ นี้แปลว่าหนัก แต่ความหมายนั้นเลยไปถึงว่า เป็นผู้ที่ได้ทำหน้าที่ อันประเสริฐสุด คือทำหน้าที่ผู้นำในทางวิद्या. ถ้าท่านผู้ใดสนใจ ก็ขอให้จำคำว่า “ผู้นำในทางวิद्या” ผู้นำในทางวิद्याนี้ไว้ให้มั่นคง เพราะว่าเมื่อเรากันหนังสือเก่า ๆ เก่ากระทั่งก่อนพุทธกาล แม้จะไม่อยู่ในรูปของหนังสือ ที่อยู่ในรูปของคำสอนที่สอนด้วยปาก ก็ยังจับได้ว่า คำว่า ครู นี้มีความหมายว่า ผู้นำในทางวิद्या หรือว่า นำเที่ยวในทางวิद्याก็สุดแท้.

ทำไมจึงเรียกว่า “ผู้นำในทางวิद्या” หมายความว่า เป็นแสงสว่าง ส่องทางแก่วิद्याของสัตว์ในโลก ให้

รู้จักทางเดินไปสู่จุดหมายปลายทางที่พึงปรารถนา. นำ
 ประหลาดอย่างยิ่งที่ว่า คำว่า *ครู* ในสมัยโบราณนั้น มีความ
 หมายถึงไปกว่าคำว่า “*อุปัชฌาย์*” คำว่าอุปัชฌาย์ในหนังสือ
 เก่า ๆ แม้ในหนังสือฝ่ายสันสกฤต ใช้เรียกอาจารย์สอนวิชา
 อาชีพก็ยังมี เช่นวิชาดนตรี คนที่เป็นอาจารย์สอนดนตรี
 ก็ยังถูกเรียกว่าอุปัชฌาย์ ดังนั้นก็เห็น. นี่แสดงว่า คำว่า*ครู*นั้น
 ยังมีความหมายไปไกลกว่าคำว่า *อุปัชฌาย์* ด้วยซ้ำไป. คำว่า
*อุปัชฌาย์*ครูบาอาจารย์นี้ มาเนื่องกัน พ่วงกันมา แต่แล้วใน
 ที่สุดปรากฏว่า คำว่า*ครู* มีความหมายชนิดที่น่าสะอึก ก็เป็น
 ผู้นำในทางวิญญาณกึ่งที่กล่าวแล้ว; แต่ว่าต่อมาความหมาย
 อาจะเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ กระทั่งคำ ๆ นี้ นอกจาก
 ประเทศอินเดียไปสู่ประเทศต่าง ๆ เช่นมาสู่ประเทศไทยเรา
 ความหมายหรือการใช้คำ ๆ นี้ก็เปลี่ยนไป มาเป็นเฉพาะครู
 สอนหนังสือดังนี้ก็ได้อ. เพราะฉะนั้นเราต้องไม่เอาความหมาย
 ของคำว่า *ครู* เฉพาะแต่ในภาษาไทยเรา; จะต้องเอาภาษา
 กัมเบียมของภาษาบาลีหรือภาษาสันสกฤตเป็นหลักจึงจะเข้าใจ
 ได้ เต็มตามความหมายของมัน.

ที่ว่าเป็นผู้นำในทางวิญญาณ ก็เป็นแสงสว่างส่องทางเดินให้สัตว์ เพราะฉะนั้นจึงมีความหนัก. หนักอยู่ที่ไหน ? หนักอยู่บนศีรษะของคนทุกคน. ฟังคุณล้ายจะเป็นคำหยาบ ถ้าพูดอย่างหยาบ ๆ ก็คือหนักอยู่บนหัวหรือบนศีรษะของคน. ข้อนี้มิได้หมายความว่าอย่างหยาบ ๆ หรือคำ ๆ อย่างนั้น ซึ่งจะเป็นคำค่ามากกว่า แต่เขาหมายความว่าครูนี้มีบุญคุณอยู่เหนือสัตว์ในโลก คือบุคคลประเภทที่เรากล่าวว่าครูนี้ มีบุญคุณอยู่เหนือบุคคลประเภทอื่น เพราะว่าครูเป็นพวกที่ส่องแสงสว่างแก่ชีวิต หรือวิญญาณ ให้สัตว์เดินไปถูกทาง ถึงที่หมายปลายทาง.

คำว่า “บรมครู” เราหมายถึงพระพุทธเจ้า โดยไม่ต้องสงสัย เพราะเป็นยอดสุดของครู เพราะเป็นผู้นำในทางวิญญาณอย่างสูงส่งยิ่งกว่าใครอื่น. แม้สาวกของพระพุทธเจ้า คือภิกษุทั้งหลาย ก็ได้ชื่อว่าเป็นครู เพราะทำหน้าที่อย่างเดียวกัน คือนำวิญญาณของสัตว์ ด้วยแสงสว่างไปสู่จุดหมายปลายทางตั้งที่กล่าวแล้ว. คนพวกนี้จึงมีความหนักอยู่เหนือศีรษะของคนทุกคน คือคนทุกคนต้องรับรู้

ความจริงข้อนี้ แล้วละเลยไม่ได้ จะต้องตอบแทน หรือแทนคุณครู ด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครู.

ที่นี้ เราจะไต่คุ้ยกันในแง่ที่ว่า นำในทางวิญญาณ หรือส่องแสงสว่างอย่างไร ? อาจจะนำมาใช้ได้แม้ในปัจจุบันนี้ได้อย่างไร ? ขอให้เรานึกดูให้ถี่ ๆ ว่า การสอน ก. ข. ก. กา ก็เป็นการนำดวงวิญญาณชนิดหนึ่งเหมือนกัน เพราะเป็นการทำแสงสว่างให้เกิดขึ้น ในค้ำที่จะให้รู้หนังสือ. เมื่อสูงขึ้นไปถึงการสอนทางจรรยา มารยาทต่าง ๆ หรือศีลธรรมต่าง ๆ ก็ยังเป็นการส่องแสงสว่างยิ่งขึ้น จึงเป็นการนำในทางวิญญาณยิ่งขึ้น. แม้แต่ครูที่สอนให้รู้จักประกอบอาชีพ การหัตถกรรม หรือศิลปะต่าง ๆ ก็ล้วนเป็นการให้แสงสว่างอย่างหนึ่ง ๆ ด้วยกันทั้งนั้น เพราะฉะนั้น จึงเป็นการส่องแสงสว่างให้แก่ดวงวิญญาณของสัตว์เหล่านั้น ให้เดินไปได้โดยสะดวกสบาย ตามทางที่ควรจะไป. *อุดมคติของครู* จึงได้แก่การนำวิญญาณ หรือความเป็นผู้นำในทางวิญญาณของสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง.

เมื่อเราแบ่งแยกคนในโลกออกเป็นประเภท ๆ เรา ก็จะพอเห็นได้ว่า บุคคลที่เรียกว่าครูนี้ ควรตั้งอยู่ในฐานะ

ประเภทสูงสุด เป็น**บุษนิยะบุคคล** เพราะว่าคนทุกคน จะต้องรับต้องได้รับการนำของบุคคลประเภทที่เรียกตัวเองว่า **ครู** มันจึงจะไปรอด ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว ก็จะมีมโง่เหมือนตั้งแต่เกิดมา ไม่มีทางที่จะเจริญก้าวหน้าได้; จึงกล่าวได้ว่า **ครูเป็นผู้นำโลก** หรือเป็นผู้ถือคบเพลิง, ถือตะเกียง ที่มีแสงสว่าง ชูส่องให้คนทั้งโลกเดินตามไป. นี่เป็นความจริงที่ไม่ต้องกล่าวให้เกินจากความจริง กล่าวตรงไปตรงมา ตามเรื่องตามราว ตามอุกมคติของมันก็พอ : เราจะเห็นได้ว่า **ครูเป็นผู้บิณฑวงวิญญาณ** และเป็นผู้นำผู้จูงดวงวิญญาณของบุคคลประเภทอื่น.

ถ้าเราจะสงสัยว่า **ครูคนแรกคือใคร** ? เราก็จะต้องให้เกียรติแก่บิดามารดาของเราเป็นอย่างยิ่งคือมองไปถึง **บิดา มารดา** ซึ่งเป็น **ครูคนแรกที่สุดในโลก** เพราะเป็นผู้ที่ให้แสงสว่างแก่เด็กหรือแก่บุตรธิดา ที่เพิ่งคลอดเพิ่งเกิดมา ตั้งแต่อ่อนแต่อดอก อีกเหมือนกัน แต่ก็รวมอยู่ในคำว่า **ครู** พระพุทธเจ้าท่านเรียกว่า **บุพพจารย์** คืออาจารย์หรือครูคนแรกของสัตว์ในโลก; ท่านเรียกบิดามารดาว่าอย่างนั้น.

เพราะฉะนั้น อุภมคติของครู แม้ที่มุ่งหมายถึงบิฑามารคา ก็ไม่มีอะไรอื่น นอกไปจากการนำในทางแสงสว่าง หรือการ นำวิญญาณด้วยแสงสว่าง เราจึงเห็นได้ว่า บุคคลที่เป็น คุรุ^๕ เป็น ปุชฌ์บุคคลโดยแท้จริง.

ที่ว่า เป็นปุชฌ์บุคคล ก็เพราะว่า หนักอยู่บนศีรษะ ของคนทุกคน คนทุกคนจะต้องเคารพบูชา จะต้องขอบ แทนคุณ. เมื่อครูอยู่ในฐานะที่เป็นปุชฌ์บุคคล เช่นเดียวกันกับสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือมีความหมายอย่างเดียวกันกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเช่นนี้แล้ว การเป็นครูไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย; การเรียกตัวเองว่าครู ไม่ใช่เป็นของที่ทำไถ่เล่น ๆ เพราะครูที่แท้จริง มีความหมายอย่างนั้น ถ้าทำไปไม่ถูก ต้องตามอุภมคติของครู ก็กลายเป็นครูปลอม ในที่สุด ก็สูญเสียความเป็น ปุชฌ์บุคคล กลายมาเป็นลูกจ้าง เหมือนกับที่เขาประณามครูบางคนในที่บางแห่ง ว่าไม่เป็นครู แต่เป็นเพียงลูกจ้าง ที่รับจ้างสอนหนังสือเท่านั้น.

เหตุที่อุกมกติสูญเสียไปนั้นก็เพราะว่า ผู้นั้นเป็นฝ่ายทำผิดเอง ไม่ใช่อุกมกคิของครูผิด. อุกมกคิของครูยังคงถูก อยู่เสมอไป ในฐานะเป็นผู้นำสัตว์ในทางวิญญาณ แต่ครูผู้นั้น หรือผู้ที่เรียกตัวเองว่าครูผู้นั้น มาละเลยอุกมกคิอันนี้เสีย เพราะถือว่าอุกมกคิกินไม่ได้ ช้ออะไร ๆ ก็ช้อไม่ได้; เลยมุ่งหวังแต่เพียงค่าจ้างหรือเงินเดือน มาทำตนให้เป็นลูกจ้างไปเสีย ก็สูญเสียความเป็นปुरुณียบุคคล.

อาตมาอยากจะแจงด้วยอุปมา คือสมมุติว่า ถ้าเราเอาหัวใจเป็นเกณฑ์กัน และสมมุติว่าผ่าหัวใจออกดูได้ในหัวใจของครูที่อุกมกคินั้น จะต้องมึบัพญา กับเมตตา เต็มแน่นอยู่ในหัวใจ. บัพญา คือวิชาความรู้ความสามารถสามารถในหน้าที่ ที่จะส่องแสงสว่างให้แก่ศิษย์ นี้เรียกว่า บัพญาอย่างหนึ่ง; เมตตา คือความรักความเอ็นดู กรุณาต่อศิษย์ ของตน เหมือนกับว่าเป็นลูกของตน นี้เรียกว่า เมตตาอย่างหนึ่ง; สองอย่างนี้เต็มอัดอยู่ในหัวใจของครูประเภทที่ยึดถืออุกมกคิ. ส่วนครูที่ละเสียซึ่งอุกมกคิอันนี้แล้ว ก็กลายเป็นลูกจ้าง ในหัวใจไม่มีอะไร นอกจากการต้องการ

จะรับค่าจ้างหรือเงินเดือน และหนักเข้าก็กดโงงเวลา
เอาเปรียบในหน้าที่การงานของตน เพราะความเห็น
แก่ตน เพราะปราศจากปัญญาและเมตตา; อย่างนี้ก็เลยกลายเป็น
เป็นลูกจ้างสอนหนังสือ ไม่ใช่ครูตามอุดมคติของคำว่าครู

นี่แหละอุดมคติของครูตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา
เป็นเช่นนั้น ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เราเห็นว่า ค่าของครูมีมาก
เท่าไร. เมื่ออุดมคติของครูมีอยู่อย่างนั้นแล้ว ค่าหรือราคาของ
ครูจะมีเท่าไร. ไม่ต้องสงสัย ค่าของครูจะคงอยู่ในฐานะ
ของปฐนีอบุคคล ไม่ใช่ลูกจ้าง พวกที่ล้มอุดมคติกลายเป็น
ลูกจ้างโดยไม่รู้สีกตัว มีหน้าซ้ำประณามอาชีพของครูว่า
เป็นเพียงเรือจ้าง **ครูหนักเป็นลูกจ้างนั้นประณามอาชีพ**
ครูว่า เป็นเพียงเรือจ้าง ก็คือประณามตัวเอง **เหยียบ**
อ่าเกียรตินิตของตัวเอง ว่าอาชีพของตัวเองเป็นเพียงเรือ
จ้าง; มาเป็นครูเพราะว่า ยังหางานอื่นทำไม่ได้ เป็นครูไป
ก่อน แล้วก็เรียนอะไรไปพลาง มีโอกาสเมื่อไรก็สละอาชีพ
ครู ไปยึดถือเอาอาชีพอื่น มีลักษณะเหมือนกับว่าเรือจ้าง
พอสักว่าข้ามฟาก สู้ฟากโน้นแล้วก็ไปตามปรารถนา อย่างนั้น

เรียกว่าผู้ทรยศขบถต่ออุคมคติของครู และคน ๆ นั้นก็ไม่เป็นครู แต่เป็นสักว่าลูกจ้างมาแล้วตั้งแต่วันแรก ที่สมัครเข้ามาทำงานครู. อุคมคติของคำว่าครูตามหลักแห่งพระพุทธศาสนามีอยู่อย่างนี้ และค่าของครูเป็นปฐมนิยบุคคลอย่างนี้. นี้อาตมากล่าวไปตามตรงโดยไม่ต้องเกรงใจใคร ข้อความนี้จะมีประโยชน์หรือไม่ แล้วแต่ท่านทั้งหลายที่เป็นครู จะนำไปพิจารณาเอาเอง

อาตมากล้ากล่าวตรง ๆ ไม่เกรงใครหมก ก็เพราะเหตุว่า ถือว่าเป็นเพื่อนกัน เหมือนกับที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า พระศาสดาเป็นบรมครู สาวกของท่านทุกองค์เป็นครู อาตมาก็เป็นครู พวกท่านทั้งหลายก็เป็นครู เพราะมีอุคมคติตรงกัน เราจึงพูดกันได้อย่างตรงไปตรงมา ในฐานะเป็นการปรับทุกข์กัน หรือปรับความเข้าใจกัน ในระหว่างบุคคลที่เรียกตัวเองว่าครูด้วยกัน. เพราะฉะนั้นขอให้นำไปพิจารณาดูให้สมควรแก่เหตุการณ์ หรือเท่าที่ท่านจะถือเอาเป็นประโยชน์ให้ได้มากที่สุดอย่างไร การเกิดมาเป็นมนุษย์ควรจะได้สั่งสอนที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ เพราะ

ฉะนั้นเราจึงจะต้องพิจารณาให้รอบคอบที่สุด แล้วถือเอา
 ประโยชน์ให้ได้มากที่สุดสูงที่สุดและโดยเร็วที่สุดด้วย. คำพูด
 ที่นำมาถ่วงน้ำหนักด้วยความมุ่งหวังอย่างนี้ ว่าเราจะถือเอา
 ประโยชน์ของการเกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นครูนี้ให้ได้มากที่สุด
 นี้เรียกได้ว่า เราได้พิจารณากันถึงอุคมคติของครูและค่า
 หรือราคาของครู ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนามาพอสมควร
 แล้ว

ที่นี้เราจะได้พิจารณาต่อไปถึงสิ่งที่เนื่องกันกับครู
 กล่าวคือการศึกษา. สิ่งที่เราเรียกว่า*การศึกษา* ก็มีอุคมคติ
 เช่นเดียวกับคำว่าครู **อะไรเป็นอุคมคติของการศึกษา ?**
 เมื่อกล่าวตามหลักของพระพุทธศาสนาแล้ว กล่าวได้ง่ายที่
 สุด หรือว่าอยู่แก่ปลายจุมกปลายดิน ไครทุกคนก็กล่าวได้
 เด็ก ๆ ก็กล่าวได้ ว่า**อุคมคติของการศึกษา คือการค้น**
หุ้ทุกข์ทั้งปวงได้สิ้นเชิง. คำว่า“**ศึกษา**”ในภาษาไทยเราอาจ
 จะแคบไปก็ได้ ทั้ง ๆ ที่มาจากภาษาสันสกฤตว่าศึกษาหรือ
 ภาษาบาลีว่าสิกฺษา. คำว่า**ศึกษา**ในภาษาไทยนั้นในภาษาบาลี
 เรียกว่าสิกฺษา. ในภาษาสันสกฤต เรียกว่า**ศึกษา** คำ ๓ คำนี้

แม้จะต่างกันโดยเสียงหรือโดยพยัญชนะ มันก็เป็นคำๆ เดียวกัน คำว่าสิกฺษาในภาษาบาลี หมายถึงการประพฤติปฏิบัติ กระทำเพื่อให้ดับทุกข์สิ้นเชิง ซึ่งรวมถึงความรู้ด้วย เพราะที่เราไม่รู้เราก็ปฏิบัติไม่ถูก ฉะนั้นความรู้กับการปฏิบัติต้องไปด้วยกัน ไม่แยกกัน ทั้งความรู้และการปฏิบัตินั้น มีความมุ่งหมายที่จะดับทุกข์สิ้นเชิง ดับทุกข์สิ้นเชิง นับตั้งแต่ต่ำที่สุดจนถึงสูงที่สุด เช่นว่าความยากลำบากเพราะไม่มีอะไรจะกินก็เรียกว่าความทุกข์เหมือนกัน ฉะนั้นเราจึงต้องเรียนวิชา อาชีพ เพื่อจะดับความยากจน หรือความทุกข์เพราะไม่มีอะไรจะกิน แต่นี่นับว่าเป็นเรื่องปากเรื่องท้องในขั้นต้นขั้นต่ำที่สุด การศึกษาชนิดนี้หรือเพียงเท่านั้น จึงยังไม่ใช่อุคคมคติของการศึกษา

ตามความหมายของพระพุทธเจ้า ท่านหมายถึงความดับทุกข์ที่ยิ่งไปกว่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือความทุกข์ที่เกิดมาจากกิเลส ที่เป็นเหตุให้คนเราสูญเสียความเป็นมนุษย์ การที่เราอยากจนไม่มีอะไรจะกิน ในขณะที่เรายังไม่สูญเสียความเป็นมนุษย์ ยังเป็นมนุษย์ที่ดี เป็นคนดี เป็นคนสุจริต

อยู่ได้ แต่ถ้าเราตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลสแล้ว เราจะ
 สูญเสียความเป็นมนุษย์ ทงทรรวธ เราจะเห็นได้ว่า
 คนทมทรพมมาก มอานาจมากเป็นเจ้าใหญ่นาโศ ก็ไม่
 มีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเราสาปแช่งอยู่ว่า เป็นคนคอร์ปชั่น
 หรือเป็นคนอะไร ทำนองนั้นต่าง ๆ นานา เพราะว่าเขา
 สูญเสียความเป็นมนุษย์ ทั้งที่กุมอำนาจไว้มาก ทั้งที่มีเงิน
 มาก ทั้งที่มีอะไรต่าง ๆ มาก เพราะฉะนั้นท่านจึงถือว่า
 ความทุกข์ที่เกิดมาจากกิเลส เป็นมูลเหตุ นั้น น่ากลัวกว่า
 ความทุกข์ในทางวัตถุ เช่น ความยากจนหรือความเจ็บไข้เป็น
 ต้น เพราะฉะนั้น การศึกษาของเราจะต้องขยายให้สูง
 ขึ้นไป จนถึงกับสามารถกำจัดความทุกข์ที่เกิดจากกิเลสได้ด้วย จึงจะ
 เป็นการดับทุกข์สิ้นเชิง; นี้เป็นความมุ่งหมายของคำว่าสิกขา หรือ
 ศึกษาตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา ในขั้นแรกก็จะต้องเรียน เรื่องมีให้
 เรียนมาก ซึ่งเรียกกันว่าพระไตรปิฎกเป็นหนังสือหลายหมื่นหน้า ก็ไม่
 น้อยกว่าตำหรับตำราทางฝ่ายอื่น เมื่อเรียนแล้วก็สามารถที่จะปฏิบัติ
 ได้จนถึงที่สุด จึงเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ คือได้รับผลเป็นความ
 ดับทุกข์สิ้นเชิง เพราะฉะนั้นอคมคคของการศึกษาในทางพระ

พุทธศาสนา ย่อมหมายถึงการดับทุกข์ ตั้งแต่เบื้องต้นที่สุดจนถึงเบื้องสูงที่สุด หรือว่าทั้งอย่างต่ำอย่างกลาง และอย่างสูง คือ เอาชนะได้ทั้งโลกนี้และโลกอื่น และเหนือโลก คือ นิพพาน ท่านทั้งหลายจะสนใจหรือไม่สนใจในขณะนี้ ก็ขอให้ฟังไว้ก่อน ว่าหน้าที่ที่เราจะต้องเอาชนะให้ได้ นั้น คือเอาชนะโลกนี้ ให้ได้ เอาชนะโลกอื่นให้ได้ และเอาเรื่องเหนือโลก คือ พระนิพพานให้ได้

เรื่องโลกนี้ หมายถึงสิ่งที่เราจะต้องรู้และกระทำในโลกนี้ เช่นการทำมาหากิน ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ เป็นคนที่อยู่ได้ในโลกนี้ นี้เรียกว่าชนะโลกนี้ ส่วนโลกอื่น หมายความว่า เราจะต้องกระทำในลักษณะที่แม้จะต้องไปเกิดในที่อื่นในโลกอื่นในชาติอื่น ก็ยังคงที่อยู่ได้. แต่ในที่สุดซึ่งเป็นเรื่องเหนือโลกก็คือ ดับกิเลสได้สิ้นเชิง ไม่เกิดในโลกไหนอีกต่อไป เรียกว่าพระนิพพาน. เพราะฉะนั้น การศึกษาในพระพุทธศาสนา ก็คือสามารถทำให้บุคคลเอาชนะโลกนี้ทั้งหมดได้ เอาชนะโลกอื่นทั้งหมดได้ และในที่สุดทำให้อยู่เหนือโลกโดยประการทั้งปวง คือการบรรลุนิพพาน

ส่วนอุคมคติของคำว่า “การศึกษา” ของท่านทั้งหลายที่เป็นครู ที่ถูกอบรมอยู่ในปัจจุบันนี้ จะเป็นอย่างไร

นั้น ท่านทั้งหลายย่อมทราบดี แต่ขอให้ลองพิจารณาดูให้ดี
 เด็ดว่า มันเพียงพอหรือยัง เพียงพอแก่ความเป็นมนุษย์
 ของเรา ที่จะอยู่กันเป็นปกติสุขหรือยัง ถ้าหากว่าอุดมคติ
 ของคำว่าการศึกษา มีความหมายแต่เพียงว่า ทำให้บุคคล
 ผู้หนึ่งสามารถอยู่ได้สะดวกสบายในสังคม หรือเข้ากันได้กับ
 สังคมเหล่านั้นแล้ว มันจะเพียงพอเพื่อดับทุกข์หรือไม่? ที่ว่า
 ทำให้สามารถอยู่ได้ในสังคม หรือว่าเข้ากันได้กับสังคมนั้น
 มันไม่มีความหมายอะไรมากไปกว่า สังคมเป็นอย่างไร เรา
 ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ ไม่กระทบกระทั่งกัน. ทีนี้ ถ้าหากว่า
 สังคมนั้นนิยมไปในทางคำ นิยมไป ในทางเป็นทาสของ
 กิเลสตัณหาแล้วจะเป็นอย่างไร? ในที่สุดก็จะต้องมีความ
 ทุกข์ เหมือนกับที่เราเห็นประจักษ์ตาอยู่ในบัดนี้ว่า สังคม
 ในโลกนี้ ไม่ได้เพิ่งเล็งถึงการที่จะดับกิเลสตัณหา แต่
 ส่งเสริมกิเลสตัณหา คือต่างคนต่างแย่งชิงประโยชน์ที่มีอยู่ใน
 โลก เพื่อจะเอามาเป็นของตนให้มากยิ่งขึ้น จนถึงกับเกิดแบ่ง
 กันเป็นฝักเป็นฝ่าย ฝ่ายแต่ละฝ่ายก็มีอำนาจมาก ก็เลยตั้งข้อ
 ที่จะประหารประหารทำลายล้างกัน คือที่เราเรียกกันว่ามหา
 สงคราม. เราก็พลอยกระทบกระทั่งกันกับเขาด้วย อยู่ไม่เป็น

สุข เพราะว่า ความเจริญหรือความรุ่งหมายของสังคม
นั้น รุ่งไปยังประโยชน์ทางวัตถุอย่างเดียว ไม่คำนึง
ถึงประโยชน์ ทางจิตทางวิญญาณ. การที่จะแบ่งกัน
เป็นค่ายสองค่าย ในระหว่างครึ่งโลก ๒ ครึ่งนี้ ก็ไม่มีความ
ประสงค์อื่นนอกจากแย่งชิงทางวัตถุ เขาต้องการที่จะ
เอาเปรียบกันให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อจะได้เอา
ประโยชน์ที่มีอยู่ในโลกนี้ มาเป็นของตัวให้มากที่สุด เขาจึง
รบกัน เพราะฉะนั้นการศึกษาของเขา จึงมุ่งหมายแต่จะทำ
คนให้สามารถในการที่จะทำหน้าที่อย่างนั้นเท่านั้น คือสามารถ
ในการที่จะทำหน้าที่แสวงหาประโยชน์ กอบโกยประโยชน์
ทั้งทางตรงทางอ้อม มาเป็นของตนให้มาก แล้วก็มาสำรวจ
ในลักษณะที่เรียกว่า “อยู่ดีกินดี” แต่เกินขอบเขต คือถูก
กิเลสตัณหาครอบงำ ไม่มีขอบเขตของการอยู่ดีกินดี

นี้ ทำให้ถึงกับมัวเมา จนไม่รู้ว่าจะอะไรควรทำอะไร
ไม่ควรทำ โลกของเราจึงยุ่งเหยิง ด้วยสิ่งที่เรียกว่าสงคราม
สงครามร้อนบ้าง สงครามเย็นบ้าง สงครามบนดินบ้าง
สงครามใต้ดินบ้าง ต่าง ๆ นานา เพราะเหตุว่าการศึกษา
ของโลกนำไปผิด เพราะมุ่งอุคมคติแต่เพียงว่า จะเอาผล

ทางวัตถุแต่อย่างเดียว ไม่คำนึงถึงความคับทุกข์ในกำนจิต
หรือกำนวิญญาณ ตามแบบของพระศาสนาเสียเลย เราจะ
เห็นได้ว่าศาสนาทุกศาสนา ไม่ว่าศาสนาไหนหมด ล้วนแต่
มุ่งหมายที่จะให้มนุษย์ทุกคนได้รับความสงบสุข ในกำนจิตกำน
วิญญาณด้วยเสมอไป แต่การศึกษาของโลกปัจจุบันกลับมุ่ง
ไปแต่ในทางวัตถุ หรือทางเนื้อทางหนังแต่อย่างเดียว ซึ่ง
เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา มีคหน้ามัวตา ในที่สุดเห็นการฆ่า
กันตายนี้เป็นของเล่น ๆ; เห็นการฆ่าตัวเองตาย กินยาตาย
กระโดดน้ำตายอย่างนี้เป็นของว่าเล่น ; ไม่หันหน้าเข้าหา
ธรรมะ ยอมตายด้วยอาการอย่างนั้น เพราะความมีคหน้า
มัวตา เพราะการศึกษาของบุคคลนั้นได้นำ บุคคลนั้น
ไปติดทาง บุชาความสุขทางเนื้อทางหนังเป็นสรณะยิ่งกว่า
พระพุทธรเจ้า นี้เรียกว่าการศึกษาซึ่งนำบุคคลไปสู่ความพินาศ

ถ้าหากต้องการแต่เพียงว่า คนหมู่มากเขาเป็นกัน
อย่างไร ตัวเองก็จะเป็นไปอย่างนั้น เพราะว่า คนหมู่มาก
มาจากฉวิษชา คคอยู่ได้อำนาจของกิเลสตัณหา ส่วนมาก
จึงเป็นไปตามทางของกิเลสตัณหา เมื่อคนหมู่มากในโลกเป็น

เสียอย่างนั้นแล้ว โลกนี่จะเป็นอย่างไร; ไม่ต้องสงสัย จะต้องลุกเป็นไฟยิ่งขึ้นทุกวัน ๆ แม้ว่าการศึกษาหรือการก้าวหน้า การค้นคว้าทางวัตถุจะเจริญรุ่งเรืองสักเท่าไร มันก็เจริญรุ่งเรืองไปในทางที่จะทำบุคคลในโลกให้ลำบากยุ่งยากยิ่งขึ้น ให้มีความทุกข์มากขึ้นกว่าเดิม. ต่อเมื่อไรเขาให้การศึกษานั้นเป็นไปถูกต้อง ทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ ไม่สูญเสียอุดมคติของการศึกษาแล้ว การก้าวหน้าในโลกนี่จะเป็นไปเพื่อความสงบสุข ความสะดวกสบาย ควรคู่กันทั้งทางกายและทางจิต

เดี๋ยวนี้มันเป็นไปในทางกายหรือทางวัตถุมากเกินไปจนเพื่อ ส่วนทางจิตหรือทางวิญญาณนั้น ยังไม่มี ยังเงิบเหงา ยังล้าหลัง เพราะว่าผู้นำในทางวิญญาณนั้น ได้ละเลยค้ำหน้าของคน เนื่องจากเข้าใจในอุดมคติของคำว่าการศึกษาผิดไปจากความจริง จึงหวังว่าเราในฐานะที่เป็นมนุษย์สามัญทั่วไป รับผิดชอบในการที่จะจัดโลกนี้ให้เป็นอย่างไร จะต้องระลึกรู้ถึงเป็นข้อแรก. คำว่า “ครู” เอาไว้ก่อน พักไว้ก่อน แต่คำว่า “มนุษย์” คนหนึ่ง ซึ่ง

เราก็เป็นกันทุกคนนี่ เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ๆ นี้ มันมีหน้าที่
 อย่างไร ที่จะต้องจัดโลกของเรา เราจะจัดโลกของเราให้
 เป็นไปในลักษณะอย่างไร จึงจะสมกับที่เราเป็นมนุษย์คนหนึ่ง
 มีมาเพื่อทำโลกนี้ให้เป็นโลกที่มีความสุข มีความผาสุกหรือ
 สันติสุข. อาตมาเห็นว่าไม่มีทางอื่นใด นอกจากทางที่เราจะ
 ต้องเข้าใจ ความหมายของคำว่า “การศึกษา” ให้ถูกต้อง
 และในที่สุดเข้าใจอุคมคติของคำว่า “ครู” นี้ให้ถูกต้อง
 เพราะว่าครูเป็นบุคคลประเภทที่นำมนุษย์ทุกคนในโลก ทั้ง ๆ
 ที่ครูเองก็เป็นมนุษย์คนหนึ่งด้วยเหมือนกัน แต่รับอาสาทำ
 หน้าที่เป็นผู้นำ นำทั้งในทางวัตถุ และนำทั้งในทางจิตใจ
 คือนำทั้งในทางร่างกายและนำทั้งในทางวิญญาณ เมื่อ
 นำไปถูกต้องแล้ว โลกนี้ก็จะเป็นไปในลักษณะที่น่าดู
 คือ มีความเจริญรุ่งเรืองไปในทางสงบเย็น ไม่เจริญรุ่งเรือง
 ไปด้วยลูกระเบิดหรือด้วยไฟหรือด้วยความทุกข์ยาก ความ
 ลำบากความทนทุกข์ทรมาน

นี้จะเห็นได้ว่า สันติสุข หรือสันติภาพอันถาวรของ
 โลกนี้ขึ้นอยู่กับเข้าใจอันถูกต้องของคำว่า “การ
 ศึกษา” ถ้าหากว่าการศึกษา ได้รับการพิจารณา จน

เข้าใจอย่างถูกต้อง และได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตรงตามที่เป็นจริง โลกก็จะดีกว่านี้ และจะอยู่ในฐานะที่น่าดูยิ่งกว่านี้, และถ้าหากว่า โลกได้ยึดถืออุดมคติของการศึกษา ตรงตามความหมายที่พระพุทธเจ้าท่านได้ทรงประทานไว้แล้ว โลกก็จะยิ่งดีกว่านั้นไปอีก ก็จะกลายเป็นโลกของพระอรหันต์ที่ปราศจากความทุกข์ โดยประการทั้งปวง ไม่ต้องมีทหาร ไม่ต้องมีตำรวจ ไม่ต้องมีเรือนจำ โรงเรียนก็แทบจะว่าไม่จำเป็น เพราะว่าอาจจะมีการส่งสอนกันทั่วไปได้ทุกหนทุกแห่งเพราะคนประพฤติกออยู่คนเดียว เป็นตัวอย่างเดียวกันเราต้องตั้งโรงเรียนค้ำยันกัน โรงเรียนที่ไม่ควรจะต้องมีคุกมีตาราง มีตำรวจมีทหาร มีอะไรต่างๆ ซึ่งล้วนแต่ทำความยุ่งยากลำบากให้มนุษย์เราเอง เพราะว่าเรากำหนดการศึกษา ของโลกมาในลักษณะนี้ในรูปนี้ แล้วจะไปโทษใครที่ไหน; จะไปโทษพระเป็นเจ้าก็ไม่ถูก เพราะว่าพระเป็นเจ้าไม่ได้กำหนดอุดมคติของการศึกษาอย่างนี้ กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ซึ่งเราละเลยเสีย. เรามากำหนดอุดมคติของการศึกษาตามชอบใจว่า เพื่ออยู่ร่วมกันได้สะดวกในสังคมหรือเข้ากันได้กับสังคม: ถ้าสังคมส่วนมากตกอยู่ใต้อำนาจของ

กิเลสแล้ว เราก็กลายเป็นมนุษย์ที่เบียดเบียนมนุษย์กันเอง โดยไม่ต้องสงสัย ฉะนั้นเราจะต้องนำสังกมไปในทางที่จะชนะกิเลส รู้จักบังคับตัวเองควบคุมตัวเอง

ควรจะขยายอุดมคติหรือความหมายของคำว่า การศึกษานี้ ให้สูงสุด ตามที่พระพุทธเจ้าท่านต้องการ ก็คือว่า ด้กับความทุกข์สันเชิง ทั้งทางกายและทางจิต จะต้องรู้เรื่องทางจิตให้มาก เท่ากับที่เรารู้เรื่องทางกาย เคยวันเรารู้เรื่องทางวัตถุหรือทางกายนี้มากเกินไป แต่ไม่รู้เรื่องทางจิตหรือทางวิญญาณให้พอกัน การจัดการศึกษาจึงเป็นไปครึ่งเดียวหรือซีกเดียว คือเป็นไปแต่เพื่อประโยชน์สุขทางร่างกาย ซึ่งในที่สุดก็นำไปสู่ความมัวเมาในความสุขทางเนื้อหนัง ไม่มีความสงบสุขในทางจิตหรือทางวิญญาณ ฉะนั้น ถ้าหากว่าท่านทั้งหลาย ที่เรือกตัวเองว่าครูทุกคนในโลก ช่วยกันห มุนโลกให้ได้รับแสงสว่างใน ทางจิตทางวิญญาณแล้ว โลกของเราจะนำคุณว่าน เราทุกคนจะไม่ลำบาก เหมือนที่กำลังลำบากอยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งมีอะไรล้วนแต่เป็นความขาดแคลนยิ่งชั้นทุกที่ เพราะว่าเราจัดโลกนี้ไป

แต่ในทางให้มันเป็นอย่างนั้น คือตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลสไม่มีอุคมคติ ตามความหมายของบัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นเป็นประธานเสียเลย

อุคมคติของการศึกษา ไม่ควรจะหยุดอยู่เพียงแค่ว่า ทำตัวให้เข้ากันได้ กับสังคม ; แต่ควรจะกล้าคิดกล้านึกให้สูงไปกว่านั้น คือจะ**จงสังคมา**ให้ไปสู่ความดับทุกข์ หรือพระนิพพานให้ได้ พังศุแล้วก็น่าสั่นหัว หรือรู้สึกว่าจะเป็นเรื่องที่เหลือวิสัย แต่ความจริงก็ยังคงเป็นอยู่อย่างนั้น ความถูกต้องก็ยังคงเป็นอยู่อย่างนั้น

อุคมคติของการศึกษา หมายความว่า ทำให้คนสามารถเอาชนะความทุกข์ทั้งปวง โดยเฉพาะก็คือ เอาชนะกิเลสทุกชนิด แล้วก็
เป็นนิพพานเอง โดยไม่ต้องปรารถนานิพพาน. เมื่อคนเราบังคับกับความชั่วในจิตใจ คือควโมโลภ ความโกรธ ความหลง ได้หมดจดสิ้นเชิงแล้ว ก็ยอมเป็นนิพพานขึ้นมาเอง ไม่มีใครคิดจะเบียดเบียนใคร ไม่มีใครคิดจะล่วงเกินใคร ไม่มีใครคิดที่จะเอาเปรียบใคร แล้วมันจะรบกันได้อย่างไรขอให้ลองคิดดู

การรบกวนด้วยการเอาเปรียบกัน อย่างที่เรียกกันว่า สงครามเย็น สงครามไต้หวันนั้นแหละ ร้ายกาจยิ่งไปกว่าสงคราม ร้อนๆ หรือสงครามบนดิน เพราะมันทรมาณใจ ทั้งหลับ ทั้งตื่น ทั้งกลางวัน ทั้งกลางคืน ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ เหมือนสงครามร้อนหรือสงครามบนดิน ซึ่งมันมีเป็นครั้ง ๕ ๖ ครั้งๆ ลุกระเบิดทำอันตรายเราได้ก็แต่เพียงร่างกาย แต่ กิเลสมันทำอันตรายวิญญาณ ทำอันตรายจิตใจทำให้สูญเสีย ความเป็นมนุษย์ เราถูกระเบิดตายก็ครั้งก็หนกก็ไม่สูญเสียความ ๕ เป็นมนุษย์ เพราะเราไม่ได้ทำชั่วทำบาปอะไร แต่ถ้าเรา ๕ ถูกกิเลสระเบิดเอาครึ่งเดียว มันก็สูญเสียความเป็นมนุษย์ คือทำชั่ว ๕ หกความ เป็นมนุษย์ เพราะการประพุดติไม่ ๕ สมแก่ความเป็นมนุษย์ น้อะไรจะน่ากลัวกว่า คือถูกระเบิด ๕ น่ากลัวกว่า หรือว่ากิเลสน่ากลัวกว่า?

ถ้าเราไม่ต้องการทั้ง ๒ อย่าง คือ ไม่ต้องการทั้งถูกระเบิด ๕ และไม่ต้องการทั้งกิเลส เราก็ต้องจัดการศึกษาของ ๕ เรา ให้เป็นไปในทางที่จะกำจัดกิเลส เมื่อกำจัดกิเลสของคน ๕ ในโลกได้แล้ว ไม่ต้องสงสัยถูกระเบิดในโลกนี้จะไม่มีสักลูก

เดียว ลุกระเบิดเกิดขึ้นมาในโลก เพราะกิเลสของคน เมื่อตัดต้นตอของมันเสียได้คือกำจัดกิเลสของคนในโลกเสียได้ ลุกระเบิดก็ไม่มี ความระส่ำระสาย ทุกข์ยากเดือดร้อนอันอื่น ก็ไม่มี

นี่จึงเห็นว่า การศึกษาที่มุ่งหมายจะกำจัดกิเลส ความอุมลคติ ของพระพุทธเจ้า^๕นั้นแหละ เป็นการศึกษา^๕ ถูกต้อง สำหรับมนุษย์โดยแท้จริง ; ผิดจากนั้น ก็จะเป็น การศึกษาครึ่ง ๆ กลาง ๆ ให้ความมัวเมาในทางวัตถุ ทางเนื้อ ทางหนัง ทางร่างกายอย่างเดียว แล้วก็นำไปสู่ความวินาศ อย่างที่เราจะได้เห็นกัน ถ้ายังขึ้นตำเนิกันไปในรูปนี้.

ทีนี้ จะได้พิจารณากันต่อไปถึง คำว่า “ครู” กับ คำว่า “การศึกษา” เนืองกันอย่างไร ? ท่านทั้งหลายย่อมทราบได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องมีใครบอกแล้วว่า ครู^๕นี้ คือผู้ ประศาสน์การศึกษา ครูกับการศึกษาแยกกันไม่ได้ . ครูเป็นผู้ ประศาสน์การศึกษา ก็หมายความว่า เป็นผู้จัดการศึกษา เป็นผู้มอบให้ซึ่งการศึกษา เป็นผู้ทำการศึกษา เป็นผู้ควบคุม การศึกษา อะไร ๆ ก็ล้วนแต่ตกอยู่ในมือของครู จนกล่าวว่

ครูเป็นผู้นำโลกในด้านจิตหรือด้านวิญญาณ อย่างที่กล่าวมาแล้ว แต่ต้องเป็นครูตามอุดมคติของพระพุทธเจ้า ฉะนั้นอาตมาจึงจะได้กล่าวถึงการประศาสน์การศึกษาของครูตามแบบของพระพุทธเจ้าต่อไป :

การยกวิญญาณหรือการประศาสน์การศึกษาทั่วไป เราจะเห็นได้ว่า ความมีหรือความตกต่ำในทางวิญญาณนั้น ตามธรรมคาสัมมุเริ่มมาตั้งแต่แรก คือแรกกำเนิดมา มันก็สอน หมายถึงสอนในสิ่งที่ควรจะรู้ เรื่องการกินอาหารการนอนการนุ่งห่มต่าง ๆ ที่บิดามารดาสอน กระทั่งมาเรียนหนังสือในโรงเรียน อบรมเรื่องจริยามารยาท แต่ในที่สุด อบรมวิชาอาชีพที่สูงที่สุด ถึงขั้นอุดมศึกษา กระทั่งเป็นครูบาอาจารย์ในวิชานั้น ๆ นี้เรียกว่าการประศาสน์การศึกษา โดยทั่วไป แต่แล้วในที่สุด ไม่ได้เลอไปถึงจุดที่เป็นที่มุ่งหมายอันแท้จริง คือทำคนให้เอาชนะกิเลสได้ การประศาสน์การศึกษา จึงเรียกว่า ยังเป็นไปครึ่ง ๆ กลาง ๆ หรือไม่สมบูรณ์ หรือถึงกับผิดเอาทีเดียว เพราะว่าไม่สามารถจะนำผู้รับการศึกษานั้น ให้สามารถช่วยตัวเองได้.

แม้กระทั่งที่เรียกว่า มาเป็นครูในที่สุดแล้ว ก็ยังไม่สามารถ
 กำจัดทุกข์หรือบำบัดทุกข์ของตัวเองได้ เพราะว่าบุคคลที่
 เป็นครู ที่เรียกตัวเองว่าเป็นครู ก็ยังมีตัณหา ยังงมงาย ยังแก้ปัญห
 ของตัวเองไม่ได้ ครูบางคนก็ยังกินยาตาย กระทบน้ำตาย
 แก้ปัญหาของตัวเองไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เรียกตัวเองว่าครู นี่ขอ
 ให้ลองคิดดูว่า ในลักษณะเช่นนี้ เขาจะประกาศนการศึกษ
 ให้แก่ศิษย์ได้อย่างไร?

มันน่าจะมีการทำความเข้าใจกันเสียใหม่ว่า การ
 ประกาศนการศึกษาชั้น **ต้น** ต้อง **ได้** **แก้** **การ** **ทำ** **ตัวอย่าง** **ที่**
อยู่ **ที่** **เนื้อ** **ที่** **ตัว** ให้ศิษย์เห็นว่า ทำอย่างนี้จึงจะเอาชนะความ
 ทุกข์ได้ การประกาศนการศึกษานิกเอาชนะความทุกข์ได้
 การประกาศนการศึกษาตามแบบของพระพุทธเจ้า ท่านจึงนิยม
 การที่ประพฤติปฏิบัติอยู่ที่เนื้อที่ตัว ให้คนอื่นเห็นว่าประพฤ
 ติปฏิบัติอย่างนี้ แล้วจะเอาชนะความทุกข์ได้ ท่านไม่นิยม
 เพียงแต่สอนให้รู้หนังสือ หรือว่าสอนจริยาสอนศีลธรรม ก็
 สอนด้วยคำพูดหรือสอนด้วยหนังสือ ทั้งครูทั้งศิษย์ก็ชวนกัน
 ท่อง ไม่มีการประพฤติปฏิบัติที่เนื้อที่ตัว. การทำอย่างนี้เหน้อย
 เปล่า เพราะว่าศิษย์ไม่ไวใจครู เพราะเห็นว่า ครูก็ไม่ได้ทำ

ครูไต่แต่พูดอย่างนกแก้วนกขุนทอง ศิษย์ก็เกิดความไม่ไว้
 วางใจครู ที่^{นี้}สมมติว่ากลับกัน ครูไม่ต้องพูดไม่ต้องสอน
 ด้วยปากด้วยเสียง แต่ทำการประพศติปฏิบัติอยู่ที่เนื้อที่ตัวให้
 เป็นปกติ ละเว้นจากสิ่งที่ไม่ควรประพศติกระทำทุกอย่าง
 เป็นแบบฉบับอยู่ที่เนื้อที่ตัว อย่าง^{นี้}ศิษย์ก็จะไว้ใจครู และ
 ทำตามครู; ศิษย์ก็จะมีความรักครูเท่ากับรักพ่อแม่; ศิษย์ก็จะ
 มีความเคารพเกรงกลัวครู เช่นเดียวกับที่เกรงกลัวคนที่เขา
 เกรงกลัวมาก ๆ อย่างเกรงกลัวผู้มีอำนาจวาสนา หรือกลัว
 สิ่งที่จะทำให้เขาตาย

นี่เราจะเห็นได้ว่า ในยุคในสมัยที่การศึกษามีอุค-
 มคติอย่างของพระพุทธเจ้า และครูที่มีอุคมคติตามแบบของ
 พระพุทธเจ้านั้น ศิษย์เคารพครูอย่างยิ่ง ศิษย์รักครูอย่างยิ่ง
 ซึ่งในปัจจุบันนี้แทบจะหาไม่ได้ จะหาลักษณะอย่างนั้น
 ไม่ได้ ในสมัยที่อุคมคติของคำว่าครูหรือการศึกษาได้เปลี่ยน-
 แปลงไป. ^{นี้}เราจะโทษใครก็ไม่ได้มันเป็นเรื่องของส่วนรวม
 แต่ส่วนรวมมันก็ไม่ใช่ใคร มันก็คือเราทุกคน ฉะนั้นหน้าที่
 ของการแก้ไข^{นี้}คคคอยู่ที่เรา เราจะเป็นครูกันจริงหรือไม่
 หรือว่าเราจะเป็นแต่เพียงลูกจ้างสอนหนังสือ ^{นี้}เป็นเรื่อง

ที่เราจะต้องตัดจิตใจ. ถ้าเราเป็นคนที่รักอุกมกติ เราต้อง
ตัดจิตใจในทางที่จะเป็นครู ไม่ตัดจิตใจไปในทางที่จะ
เป็นลูกจ้าง รับจ้างสอนหนังสือ เมื่อนั้นแหละ ความเป็น
 ครู ตามอุกมกติของพระพุทธศาสนาก็จะมีขึ้นมาในโลกนี้
 และนำโลกไปสู่ความสงบสุขหรือสันติสุขได้

อาตมาอยากจะวิงวอนขอให้ตัดจิตใจ แต่มิได้
 ขอร้องหรือบังคับว่าให้ตัดจิตใจไปในรูปไหน เพราะว่า
 ทุกคนย่อมเคารพนับถือตัวเอง มีเกียรติยศของตัวเอง ; แต่
 ถ้ามองเห็นว่า โลกของเราจะรอดได้ด้วยอาการอย่างไร แล้ว
 ตัดจิตใจไปโดยทำนองนั้น นั่นจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง
 เพราะว่าจะอย่างน้อยก็จะทำให้เราทุกคน รวมทั้งตัวเราเองด้วย
 ประสบความสงบสุขในโลกนี้ และจะทำให้เรา ตั้งอยู่ใน
 ฐานะเป็นปุชนียบุคคล **คือไม่เป็นแค่เพียงลูกจ้างสอน**
หนังสือ แต่จะเป็นปุชนียบุคคล **คือว่าเป็นบุคคลที่มีบุญคุณ**
 อยู่เหนือศีรษะคนทุกคนในโลก เพราะว่าเราทำหน้าที่ ส่อง
 แสงสว่างแก่ดวงวิญญาณของโลกเป็นส่วนรวม เราสมควร
 เป็นสมาชิกอยู่ในกลุ่มของบุคคลผู้นำวิญญาณของโลก หรือ
 ยกสถานะทางวิญญาณของโลกให้สูงขึ้น

เปรียบเทียบกันดูให้ดี ว่าการได้เป็นอย่างนี้ กับ การที่เราได้เงินเดือนเดือนหนึ่งสลักล้านหนึ่ง อันไหนจะมีค่า ยิ่งกว่ากัน. การที่เราตั้งอยู่ในฐานะเป็นปุชนียบุคคล ทำโลก นี้ให้สงบสุขได้ และมีรายได้เพียงพอเลี้ยงชีพไปวันหนึ่ง ๆ ตามสะดวกสบาย กับการที่เราจะไปแสวงหาอาชีพอื่น ที่มี รายได้เดือนละล้านหนึ่ง อย่างนี้เราจะเอาข้างไหน เราจะ เลือกเอาข้างไหน. ถ้าเรายังทนเป็นครูอยู่ต่อไป ก็หมายความว่า เรารักอุคมคติ ไม่ใช่อาชีพครูเป็นเพียงเรือจ้าง ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น เราสมัครที่จะเป็นปุชนียบุคคล เพื่อจะช่วยกันทำโลกนี้ให้น่าดู ให้สงบสุข สมกับที่ว่าเรา เป็นครู แต่ก็ยังมีประชาชนบางพวก ที่ตกเป็นทาสของกิเลส ตกเป็นทาสของบิศาจทางเนื้อทางหนัง ว่าทำอย่างนั้นมันไ้ เงินเดือนตั้งล้านหนึ่งนั้นมันมากพอ ที่จะไปซื้ออะไรได้มากมาย จะไปนึกถึงอุคมคติของครูอยู่ทำไม อย่างนี้ก็ได้อันเป็น เรื่องที่ทำให้ระอึกระอ่วนใจ จะต้องตัดสินใจ ด้วยจิตใจที่ เข้มแข็ง อาตมาขอแสดงความเคารพนับถือ คุณครูที่เป็นครู โดยแท้จริง ที่รักอุคมคติของครูโดยแท้จริงไว้ในที่นี้ด้วยว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านก็เคารพบุคคลชนิดนั้น ในฐานะที่

บุคคลชนิดนั้น มีธรรมะอยู่ในตน เต็มอัครอยู่ในตน มีเมตตา
มีปัญญาเต็มอยู่ในดวงวิญญาณของตน พระพุทธเจ้าท่าน
ยอมเคารพธรรมะ

คนที่เคยอ่านหนังสือพุทธประวัติ ที่ออกมาจาก
พระโอษฐ์ของพระองค์เอง จะพบประโยคที่ว่า พระพุทธเจ้า
ท่านก็ทรงเคารพธรรมะ คือท่านตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว
ท่านมาคำนึงว่า เป็นพระพุทธเจ้าแล้วจะเคารพอะไรดี. ถ้า
ไปเคารพใครคนใดคนหนึ่งเข้า มันจะทำให้เขาเดือดร้อนจน
ศีรณะแตกเป็นเจ็ดเสี่ยงทีเดียว ฉะนั้นจึงไม่มีทางที่จะไป
เคารพใครได้. แต่ถ้าอยู่โดยปราศจากการเคารพหรือที่เคารพ
ก็ไม่สมควร ในที่สุดก็พบว่าธรรมะอย่างเดียวเท่านั้น เป็นสิ่ง
ที่พระพุทธเจ้าเคารพได้. พระพุทธเจ้าทั้งหลายทุก ๆ พระองค์
ในอดีตก็เคารพธรรมะ พระพุทธเจ้าทุก ๆ องค์ในอนาคต
ก็จักเคารพธรรมะ พระพุทธเจ้าในปัจจุบันนี้ก็เคารพธรรมะ
ท่านตรัสยืนยันไว้อย่างนี้. ฉะนั้นถ้าเราเห็นแก่ธรรมะ เคารพ
ธรรมะ ยิ่งกว่าเห็นแก่เงินเดือนหรือค่าจ้าง ก็จะเป็นที่เคารพ
ทั้งของเทวดาและมนุษย์ รวมทั้งพระพุทธเจ้าด้วย. อุคมกติ

ที่เป็นไปในลักษณะเช่นนี้ หรือสูงไปในลักษณะเช่นนี้ จะเลว หรือต่ำกว่าเงินที่ซื้ออะไรก็ได้หรือไม่ ขอให้ลองพิจารณาดู.

ท่านทั้งหลายจะต้องพิจารณาให้ละเอียดละออสักหน่อย หนึ่งว่า ความยุ่งยากในตัวเอง หรือความยุ่งยากในครอบครัวของตัวเอง นั้นมันเกิดมาจากการบูชาอุคมคติ หรือว่าไม่บูชาอุคมคติ. ความเดือดร้อนยุ่งยากในครอบครัวของใครก็ตาม ที่เกิดขึ้นประจำวันประจำเดือนก็ตาม ไป สอดส่องดูเถิดว่า มันเกิดมาจากอะไร ในที่สุดก็จะเห็นว่า เพราะสมาชิกในครอบครัวนั้นไม่มีอุคมคติ ไม่บูชาอุคมคติ เห็นแก่ประโยชน์สุขทางวัตถุเช่นเงินเช่นความสุขทางเนื้อหนัง ความเพลิดเพลินสนุกสนานเฮี้อร่อย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ด้วยกันทั้งนั้น ความไม่เคารพอุคมคติเช่น นั้นแหละ จะทำให้เกิดความยุ่งยากขึ้นในครอบครัว เศรษฐกิจ ไม่มีวันจะสมคูลย์ได้ในครอบครัวชนิดนี้ ซึ่งเป็นครอบครัว ที่ไม่รู้จักอ้อมจักพอ ด้วยกิเลสตัณหา เพราะว่ากิเลสตัณหา เป็นสิ่งที่ไม่รู้จักอ้อมจักพอ เพราะฉะนั้นความวิวาทบาทหมาง ความยุ่งเหยิงโกลาหลอลเวงต่าง ๆ จักมีในครอบครัวนั้น ซึ่ง

ปราศจากอุคมคติ; ถ้ากล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ปราศจาก
 ธรรมะ. แต่คำว่าครอบครัวยุคใหม่ ตั้งอยู่ในอุคมคติ ยึดธรรมะ
 เป็นหลัก มีธรรมะเป็นเครื่องเคารพบูชา เช่นเดียวกับพระ-
 พุทธเจ้าแล้ว แม้จะยากจนจนขั้นแค่น้อย่างไร ก็ไม่มีความทุกข์
 ไม่มีความยุ่งยาก ไม่มีความระส่ำระสาย แม้จะเป็นครอบครัว
 ของชาวนาที่ยากจน ก็ยังมีความสุข ตูแล้วนำเล่มมิส
 นานูชา ยิ่งไปเสียกว่าครอบครัวที่มีรายได้เป็นพันเป็นหมื่น
 ต่อวันต่อเดือน แต่เต็มไปด้วยความเวราร้อน มีความสุข
 ชนิดที่มี ก. สะกค ความสุข ก. สะกค คือสุขชนิดสัมผัสให้สุข
 เผาให้สุข เผาให้เกรียม ไม่ใช่ความสุข ข. สะกค ซึ่งเป็น
 ความสุขเย็น หรือเป็นความสงบสุข. ครอบครัวที่ปราศจาก
 อุคมคติ จึงถูกเผาถูกรนอยู่ด้วยความเวราร้อน. เพราะฉะนั้น
 ใครที่เป็นบุคคลผู้นำในทางวิญญาณ เช่นหัวหน้าครอบครัว
 กิติ หรือโดยทั่วไป คือครูทั้งหลายกิติ น่าจะได้นึกถึงต้นเหตุ
 ของความทุกข์ยากลำบากในโลกนี้ให้มาก จะได้เป็นเครื่อง
 ทัศนใจว่า เราจะเลือกเอาอุคมคติ หรือเลือกเอาประโยชน์
 ทางวัตถุซึ่งกำลังนิยมกัน.

เราจะเห็นได้ว่าได้ประชุมกันมาแล้วหลายคราวหลาย
 หน เพื่อแก้ไขสถานการณ์อย่างนั้นอย่างนี้ ของรัฐบาลก็มี
 ที่ต่ำลงมาก็มี กระทั่งของประชาชนล้วน ๆ ก็มี แต่แล้วเรา
 จะเห็นว่า การประชุมเพื่อวินิจฉัยแก้ไขกันนั้น มีแต่เรื่องทาง
 วัตถุ คือเรื่องทางฝ่ายร่างกาย ; ส่วนเรื่องทางฝ่ายจิตทาง
 ฝ่ายวิญญาณ คือทางฝ่ายธรรมะนั้น ไม่เคยเห็นมี ; จะมีบ้าง
 ก็แต่สมาคมทางพุทธศาสนาฝ่ายหนึ่ง แต่ก็ทำกันอย่างเล่น ๆ
 เล็กน้อยเกินไป ไม่มากไม่มายเท่ากับที่ทำกันทางฝ่ายวัตถุ
 หรือทางฝ่ายร่างกาย เราจึงแก้ปัญหาในชีวิตของเราไม่ได้
 ไม่หมด เพราะว่าชีวิตของเราคนหนึ่ง ๆ ไม่ได้ประกอบแต่
 ร่างกายอย่างเดียว มันประกอบอยู่ด้วยจิตหรือวิญญาณอีก
 ส่วนหนึ่งด้วย เมื่อเราแก้ปัญหาเฉพาะทางฝ่ายร่างกายอย่าง
 เดียว มันก็แก้ได้ครั้งเดียว ในที่สุดก็ไม่สามารถเอาชนะความ
 ทุกข์ได้ แต่การแก้ปัญหาในทางร่างกายของเรา ก็ไม่ได้เป็น
 ไปในทางที่จะควบคุมมันให้ได้ กลับตกอยู่ใต้อำนาจของมัน
 คือเป็นบ่าวเป็นทาสมัน หาทางส่งเสริมมัน. มากเกินกว่าเหตุ
 มากเกินกว่าความจำเป็น เป็นเรื่องความอยู่ดีกินดีทางร่างกาย

อย่างเดียว และมากเกินไปที่จำเป็น สัมผัสความต้องการของจิตใจ หรือต้องการธรรมะ. เป็นอันว่าจะแก้กันเท่าไร มันก็แก้ไม่ได้ ขอให้ลองคิดดูเถิดว่า จะให้ประชุมกันกี่ร้อยครั้ง พันครั้ง จะแก้กันอย่างไร เท่าไร มันก็แก้กันไม่ได้ เพราะไม่ได้แก้ที่จิตใจ.

คนจะดีหรือจะชั่วไม่ได้อยู่ที่ร่างกายแต่อยู่ที่จิตใจ
 การที่ไปแก้ทางร่างกายทางปากทางท้องอย่างเดียว มันช่วยให้คนดีไม่ได้. เมื่อคนไม่ดีแล้ว สิ่งอื่น ๆ ไม่สามารถจะแก้ได้ ให้มีหลักวิชาที่ดี มีระบอบการปกครองที่ดี มีอะไร ๆ ที่ดี มีเครื่องมือเครื่องมือที่ดี แต่ถ้าคนไม่ดียังเดี๋ยวแล้ว ล้มละลายหมด สมมติเราจะมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่วิเศษวิโสอย่างไรหน้ก็ตาม ถ้าขาดคนที่ดีอย่างเดียวแล้วไปไม่รอด ฉะนั้นแปลว่าอะไร ๆ ก็ล้วนแต่ต้องการคนดี ที่มีจิตใจดี มีวิญญาณเดินไปถูกต้องทาง โลกนี้จึงจะสงบสุขได้.

เราจะต้องพิจารณาให้เห็นชัดว่า เดียวนี้ ปัจจุบันนี้ อะไร ๆ มันเป็นไปไม่ได้ แก้ให้ตรงตามความต้องการไม่ได้ เพราะมันขาดคนดี. คนที่ดีมีไม่เพียงพอที่จะปฏิบัติหน้าที่

ของการงานนั้น ๆ มีน้อยเกินไป หรือในบางกรณีก็ไม่มี. แต่ถ้าเรามีคนดีมากพอ ตั้งหน้าตั้งตาทำหน้าที่ของตนด้วยการเสียสละ หรือเห็นแก่อุกมกคติ ไม่เห็นแก่วัตถุ เหล่านั้นแล้ว ไม่ต้องสงสัย บ้านเมืองเราหรือโลกของเรา ก็จะรุ่งเรืองสงบเย็นได้ในพริบตาเดียว เพราะต่างคนต่างไม่เห็นแก่ตัว มีธรรมะชนิดที่ไม่เห็นแก่ตัว มีดวงวิญญานสุกใส ประกอบไปด้วยความสะอาดสว่างสงบ มีอุกมกคติตรงตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้ทรงวางไว้ เรียกว่ามีกนฺตีใช้ในโลกันนี้แล้วละก็ โลกันนี้ก็เป็นโลกของพระอรหันต์เจ้า. อย่าว่าแต่มาปกครองบ้านเมืองเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นนี้เลย มันสามารถที่จะทำโลกทั้งโลกันนี้ให้สงบเย็น.

แต่แล้วเดี๋ยวนี้ บ้านเมืองของเราน้อย ๆ ท่านเราก็ยังไม่สามารถทำให้เป็นที่พอใจของเราได้ มีแต่การรบกวานกันให้วุ่นวายไปหมด เพราะมันขาดอะไร ขึ้นนี้เพราะว่าคนที่มึนจิตใจจริง ๆ ยังไม่เพียงพอ เพราะเหตุฉะนั้นแหละ อุกมคคิของการศึกษาของเรา ควรจะขยาย หรือมุ่งตรงไปสั่ง การทำคนให้เป็นคนที่มึนจิตใจ มีวิญญานสูง.

การประกาศนการศึกษาของเรา ก็ต้องมุ่งหมายตรงที่ทำให้คนดี มีจิตใจสูง; ถ้าเราทำกับคนอื่นไม่ได้ เราก็ต้องทำกับตัวเราเองก่อน แล้วขยายไปในการที่จะทำขึ้นในครอบครัวของเรา แล้วเราจึงจะขยายไปถึงกับทำในหมู่บ้านตำบล หรือว่าบ้านเมืองของเรา หรือประเทศของเราได้โดยสะดวก. แต่ถ้าต่างฝ่ายต่างก้มหน้าหลับตาหาประโยชน์ในทางวัตถุใส่ตัวกันท่าเดียวแล้ว ท่อให้กันทุกคนในโลกเป็นครูกันหมด ไม่ต้องมีนักเรียน มันก็ไม่ช่วยโลกนี้ให้ดีขึ้นได้. อย่างนี้จึงเห็นว่าอุกมคติของครู ตามหลักของพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่ของเด็กน้อย แม้ว่าจะเป็นที่ซื้ออะไรกินไม่ได้ กินโดยตรงก็ไม่ได้ เอาไปซื้ออะไรกินก็ไม่ได้ แต่ที่จริงมันเป็นมูลเหตุอันแท้จริง ของการที่จะให้ได้มาซึ่งสิ่งที่จะซื้ออะไรกินได้ และยิ่งไปกว่านั้น คือสิ่งที่จะทำโลกนี้ให้สงบเย็น ทำบ้านเมืองให้สงบเย็น สมตามที่เรามีอุกมคติว่าเป็นมนุษย์ อยู่ในโลกต้องมีจิตใจสูง เอาชนะความทุกข์ได้โดยประการทั้งปวง.

ในที่สุดนี้ รู้สึกว่าการอบรมนี้สมควรแก่เวลา อาตมาอยากจะขอรับรองว่า การบรรยายนี้ เป็นเพียงการแสดงความคิด

ความเห็น ว่าท่านที่เป็นครูทั้งหลาย หรือที่เรียกตัวเองว่า
 เป็นครูทั้งหลาย นำเอาไปพิจารณาว่าหลักคำสอน
 ของพระพุทธเจ้า^๕ เราจะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่
 การทำบ้านเมืองของเรา ให้เป็นสุขได้อย่างไร หรือจำ
 สูงขึ้นไปกว่านั้น ก็คือว่า เราที่เรียกตัวเองว่าเป็นครู ก็อยู่
 ในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคมของพระพุทธเจ้า คือผู้ที่จะ
 ส่งแสงสว่างให้แก่ดวงวิญญาณของสัตว์ในโลก เราควรจะ
 รับเอาหลักการของพระพุทธเจ้า มาใช้ปฏิบัติในหน้าที่ของเรา
 มากน้อยเท่าไร ก็คิดดูให้เห็นตามที่เป็นจริง แล้วปฏิบัติไปตาม
 นั้นเท่าที่เราเห็นจริง ไม่ต้องเชื่อมงาย ไม่ต้องเชื่อตาม
 อาตมาขอร้องโดยเด็ดขาดว่า ไม่ต้องเชื่อตามอาตมา แต่ว่าจะ
 ต้องเชื่อตามสติปัญญาของท่าน ที่ประกอบไปด้วยเหตุผล ;
 พิจารณาแล้วตัดสินใจเอาเอง เห็นจริงว่าอะไรเป็นความจริง
 แล้วก็จะต้องยึดถือเป็นหลัก อาตมายืนยันว่า ด้วยการทำอย่าง
 นั้น ท่านทุกคนจะเป็นครูตามอุดมคติของพระพุทธเจ้า ตั้งอยู่
 ในฐานะที่เป็นปุชนิยมบุคคล มีความดีหรือคุณค่าอยู่เหนือศีรษะ
 ของคนทุกคน เป็นบุคคลที่โลกควรเคารพและบูชา สมกับที่

เราทุกคนก็บูชาครูเคารพครู โดยเฉพาะทุกวันไหว้ครูประจำปี
เราก็อสรรเสริญคุณครูว่าเป็นอย่างนั้น. ถ้าเราไม่นิยมปฏิบัติ
ตามนั้น ก็แปลว่า เราขาดต่อความเป็นครูของเราเอง
เราโกหกต่อตัวเอง ในข้อที่เราสรรเสริญคุณความดีของครู
ในเวลาที่เราไหว้ครู แต่เราผู้เรียกตัวเองว่าครู หาได้ดำเนิน
ตนตามหลักนั้นไม่.

นี่แหละจะเป็นเครื่องช่วยแก้ไขในสิ่งบกพร่อง อุปสรรค
ต่าง ๆ ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเรา ให้เราสามารถหายใจด้วย
ลมหายใจที่บริสุทธิ์ สะอาด สงบ เยือกเย็น เพราะเรายึดถือ
อุดมคติถูกต้อง ดำเนินไปตามอุดมคตินั้นอย่างถูกต้อง เรา
เป็นสุขก่อนบุคคลอื่น และพร้อมกันนั้นโลกทั้งโลกก็จะพลอย
เป็นสุขด้วย แต่ถ้าโลกทั้งโลกเขาไม่เอากับเรา เราเอาแต่
เพียงคนเดียว ก็ยังไม่เสียหาย ยังได้รับความสุขสมตาม
ความปรารถนา.

ธรรมะเป็นอย่างนี้ มีความแน่นอนเด็ดขาดอย่างนี้
จึงหวังว่าท่านทั้งหลายทุกคน จะได้นำไปพิจารณา

ให้รู้ความจริงที่ว่า คุณเป็นผู้นำทางวิญญาณจริงหรือไม่ เป็นผู้ยกสถานะทางวิญญาณของสัตว์ในโลก ให้สูงขึ้นจริงหรือไม่ ค่าของคุณเป็นปุชณียบุคคลไม่ใช่เป็นลูกจ้าง อาชีพคุณไม่ใช่เรือจ้าง คุณอยู่กับการศึกษา เป็นผู้ประกาศนการ ศึกษา จะต้องทำตน ให้มีการศึกษาอยู่ที่เนื้อที่ตัว ให้ศิษย์เคารพคุณ ให้รักคุณยิ่งกว่าพ่อแม่ ให้กลัวคุณยิ่งกว่าพ่อแม่ ในที่สุดเราก็จะนำเด็กของเราไปได้ ตามที่เราต้องการทุกประการ

หวังว่าท่านครูทั้งหลายจะได้พิจารณาคุณ แล้วทำความก้าวหน้าให้แก่ตนเอง ควบคู่กันไปทั้งทางกายและทางใจ คือทั้งทางรูปธรรมและทางนามธรรม มีดวงจิตและดวงวิญญาณอันส่องไสโศติช่วง สามารถส่องแสงสว่างให้แก่ศิษย์ หรือแก่คนทุกคนในโลกนี้ ได้ตามความปรารถนาทุกประการ.

อาตมาขอขุติคำบรรยายลงด้วยการสมควรแก่เวลาเพียงเท่านั้น.

คำขอบพระคุณ

ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ผู้เป็นองค์บรรยายหลักธรรมคำสอนเล่มนี้เป็นอย่างสูง ซึ่งเปรียบเสมือนดวงประทีปส่องทางชีวิตให้ก้าวไปสู่ความถูกต้อง เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลส และเป็นปัจจัยนำไปสู่พระนิพพานแก่ชาวโลก

กราบขอบพระคุณ คุณเมตตา พานิช แห่งธรรมทานมูลนิธิ มูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ และองค์การฟื้นฟูพระศาสนา คณะทำงานและผู้ร่วมจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณ มูลนิธิ กองทุน วัด หน่วยราชการ โรงเรียน ห้องสมุด ศูนย์หนังสือและร้านหนังสือทั่วราชอาณาจักร ที่ได้กรุณาช่วยเผยแพร่หนังสือเล่มนี้เป็นอย่างสูง

ธรรมสภาได้รวบรวมหนังสือและสื่อธรรมะไว้บริการแก่ท่านสาธุชนจากสำนักพิมพ์และสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ท่านที่สนใจเลือกชมได้ที่
ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

เลขที่ ๒-๖ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๗๐๐ โทร.๘๘๘๗๘๔๐
ริมถนนบรมราชชนนี กิโลเมตรที่ ๑๖ ก่อนถึงพุทธมณฑลสถาน เพียง ๒ กิโลเมตร

๐ สถาบันหนังสือธรรม เข็ญท่านสาธุชนร่วมฟังพระธรรมเทศนาจากพระผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ
ในโครงการ ทบพระ ทบธรรม ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๓๐ น. ณ ห้องประชุมสถาบัน
หนังสือธรรม อาคารศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา สอบถามองค์บรรยายธรรมที่ โทร. ๔๔๑๔๕๓๔

บันทึกการจัดพิมพ์

ธรรมสภา ขอกราบหมัสการขอบพระคุณ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ
อาจารย์พุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม องค์บรรยายหนังสือ ชุด
๑๐๐ ปีพุทธทาส รักษาต้นฉบับเดิม เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ คุณเมตตา พานิช ประธานมูลนิธิธรรมทาน ที่
อนุญาตและสนับสนุนการจัดพิมพ์ ขอกราบขอบพระคุณ มูลนิธิเผยแผ่
ชีวิตประเสริฐ องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ผู้จัดพิมพ์ในครั้งแรก
และขอกราบขอบพระคุณ คุณอภิชาติ แจ่มจันทร์ จิตรกรผู้วาดภาพปก
หนังสือชุดนี้ เป็นอย่างสูง

หนังสือชุด ๑๐๐ ปีพุทธทาส รักษาต้นฉบับเดิม

๑๗. เรื่อง อภิธรรมคืออะไร?	ราคา ๖๐ บาท
๑๘. เรื่อง ทวาราคืออะไร?	ราคา ๖๐ บาท
๑๙. เรื่อง การศึกษาคืออะไร?	ราคา ๖๐ บาท
๒๐. เรื่อง วิธีปฏิบัติธรรมทางลัด	ราคา ๘๐ บาท
๒๑. เรื่อง ศาสนาคืออะไร?	ราคา ๕๐ บาท
๒๒. เรื่อง พุทธทาสตอบปัญหา	ราคา ๕๐ บาท
๒๓. เรื่อง ศาสนาสำหรับปัญญาชน	ราคา ๕๐ บาท
๒๔. เรื่อง วิธีระงับดับทุกข์	ราคา ๕๐ บาท

หนังสือชุด ๑๐๐ ปีพุทธทาส รักษาต้นฉบับเดิม มี ๒๔ เรื่อง
จัดพิมพ์เป็นธรรมสักการะครบบริบูรณ์ ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๕

ท่านที่ประสงค์มีไว้เพื่อศึกษาหรือจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อที่...

ธรรมทานมูลนิธิ ๖๘/๑ หมู่ ๖ ต. เล็ม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐

โทร. (๐๗๗) ๔๓๑๕๕๖-๗, ๔๓๑๖๖๑-๒ โทรสาร. ๔๓๑๕๕๗

ธรรมสภา ๓๕/๒๗๐ จรัญสนิทวงศ์ ๖๒ บางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

โทร. (๐๒) ๔๓๔๔๒๖๗, ๔๓๔๓๕๖๖, ๘๘๘๗๕๔๐ โทรสาร. ๔๒๔๐๓๗๕

ขอกราบอนุโมทนาแก่ทุกท่านที่สนับสนุนและร่วมสมทบค่าจัดพิมพ์ในราคา ๖๐ บาท